

TRESK!

Totálny reštart ekonomiky Slovenska

[diskusná štúdia – verzia 4.9.2025]

PodĎakovanie

Materiál sme počas prípravy konzultovali s mnohými odborníkmi a odborníkmi, zväzmi, odbornými združeniami, poslankyňami a poslancami NR SR a Európskeho parlamentu za stranu Progresívne Slovensko. Za hodnotné návrhy a pripomienky všetkým ďakujeme. Chyby a opomenutia zostávajú zodpovednosťou autorov.

Obsah

Úvod. Za lepším životom	1
I. Desať grafov na zamyslenie – ilustrácia problému	4
II. Vízia pre lepšie Slovensko	16
Zmena myslenia a nový ekonomický model	18
Náš prístup	23
Kľúčové zmeny	24
III. Identifikácia potrebných zmien	29
Hlavné výzvy z megatrendov	30
Kompas konkurencieschopnosti EÚ	36
Finančné mechanizmy EÚ	41
Súčasný stav slovenskej ekonomiky	45
Čo hovoria experti a inštitúcie	48
IV. Špeciálne analýzy	56
Automobilový priemysel: stratégia pre nové výzvy	57
Potreba investícií - kľúčom je prioritizácia a lepšia príprava	59
Ďalšia konsolidácia verejných financií	62
Skoré využitie technológií	64
Implementácia reforiem/change management	66
Prílohy	68
A čo iné aspekty života? [OECD – Better Life Index]	69
Návod pre úspešné Slovensko úradníckej vlády	72
Odporúčania	76

ÚVOD ZA LEPŠÍM ŽIVOTOM

Slovensko kráčalo po páde predchádzajúceho režimu osvedčenou cestou ekonomickej transformácie. Hospodárska stratégia stála na troch pilieroch:

1. lacná a pomerne zručná pracovná sila,
2. prilákanie zahraničného kapitálu na modernizáciu ekonomiky,
3. zapojenie sa do krvného obehu západoeurópskej ekonomiky.

Ak krajina neurobí fatálne chyby, tento recept viac-menej garantuje ekonomické dobiehanie až na úroveň 70-80% európskeho priemeru. Tam však čaká pasca, z ktorej sa nedá dostať bez zmeny hospodárskej stratégie.

Pasca stredného príjmu je choroba, ktorá postihuje tých, ktorí chcú čeliť aj novým ekonomickým výzvam starými prostriedkami. Po obdobiach dobiehania totiž prestáva byť pracovná sila lacná, zahraničných investícií je menej a vnútorné zdroje prosperity v podobe inovačnej kapacity takmer neexistujú. Inak povedané, po istej fáze dobiehania sa už nedá spoliehať len na vonkajšie zdroje rastu a vnútorné zdroje bývajú zvyčajne prísľabé. Slovensko spadlo do tejto pasce.

Ficove vlády sa dopustili troch vážnych chýb, ktoré nás výrazne brzdia:

1. sústredili sa výlučne na prerozdeľovanie peňazí a nie na tvorbu hodnôt,
2. absolútne zlyhali v čerpaní eurofondov zameraných práve na dobiehanie
3. svojou politikou vyhnali z krajiny obrovské masy talentu, ktoré sú alfou a omegou ekonomického rastu založeného na vedomostiach.

Máme teda vážny problém.

Vláda nemá žiadnu víziu, ako zlepšiť kvalitu života na Slovensku. Rieši sa všetko možné, len podstatné veci nie. Infraštruktúra sa rozpadáva, eurofondy sa čerpajú len mizerne, konsolidácia zabíja rast a investorov straší proruskou geopolitickou orientáciou. Hospodárska politika dnes pôsobí skôr ako obeť strategickú slepoty než ako odpoveď na megatrendy typu umelá inteligencia či starnutie populácie. Treba to čím skôr zastaviť a vrátiť zdravý rozum do ekonomickej stratégie, inak škaredo narazíme a príjmy domácností spadnú na úplné dno v EÚ. Už včera bolo neskoro.

To, čo treba urobiť, nie je jadrová fyzika. Základom je prispôbiť sa požiadavkám 21. storočia. Predovšetkým treba naštartovať ekonomiku, zväčšovať koláč pre všetkých. Rozumne investovať domáce aj európske zdroje do pripravenosti na zelenú a digitálnu transformáciu či na rýchle starnutie populácie. Prestať dusiť firemný sektor, obzvlášť malé a stredné podniky. Prilákať talent, spustiť spoluprácu medzi najlepšimi školami, podnikmi a štátom. Zaviesť klientsky a digitálny prístup v službách štátu. Urobiť skutočný poriadok

”

To, čo treba urobiť, nie je jadrová fyzika. Základom je prispôbiť sa požiadavkám 21. storočia.

vo verejných financiách konsolidáciou aj na strane výdavkov.

A čo z toho budú mať obyvatelia? Slovensko je po vládach Roberta Fica také zhumpľované, že získať môžu veľmi veľa. Zlou hospodárskou politikou totiž prichádzajú rodiny oproti pobaltským krajinám o tisíc eur mesačne. Máme veľa zbytočných úmrtí na liečiteľné diagnózy, žijeme výrazne kratšie v zdraví ako európsky priemer. Mnohé služby štátu by sme mohli mať na pár klikov ďaleko. Namiesto toho beháme po úradoch. Naše

deti by mohli získať výrazne lepšie vzdelanie aj mzdy a regióny by mohli konečne dostať viac peňazí a kompetencií. Investori by prichádzali a nie odchádzali. Zoznam výhod, ktorých sa kvôli zlým politikám vzdávame, je veľmi dlhý.

Svet sa od roku 1993 výrazne zmenil. Aj naša hospodárska stratégia potrebuje generálnu opravu. Viac investícií do ľudského kapitálu, inovácií a efektivity, menej byrokracie, daňovej záťaže práce a verejného plytvania. O tom je TRESK!

Štúdia má štyri časti. Prvá časť pomocou desiatich grafov ukazuje, prečo je totálny reštart slovenskej ekonomiky nevyhnutný. **V druhej časti** popisujeme, čo je našim hlavným cieľom, ako sme pri identifikácii potrebných zmien postupovali a ktoré opatrenia/reformy považujeme za kľúčové. Ak niekoho zaujíma len kratší sumár našich zistení, stačí si prečítať prvé dve časti.

Tretia časť analyzuje slabé a silné stránky slovenskej ekonomiky a je zdrojom pre mnohé identifikované opatrenia v prílohe. Postupujeme systematicky od globálnych megatrendov, cez konkurencieschopnosť Európskej únie až po najčastejšie odporúčania domácich a medzinárodných inštitúcií pre Slovensko. **Štvrtá časť** je sumárom špeciálnych tém dôležitých dnes pre slovenskú ekonomiku, taktiež s odporúčaniami. Ide napríklad o kľúčovú úlohu investícií alebo o potrebu budovania dostatočných kapacít pre realizáciu zmien vo verejnom sektore.

V tomto materiáli sa sústreďujeme najmä na to, čo môže Slovensko naštartovať k vyššiemu ekonomickému rastu. Zároveň však vieme, že o kvalite života nerozhodujú len príjmy a peniaze. Preto sme sa inšpirovali metodikou [Better Life Index od OECD](#) a v **prílohe** ponúkame pohľad aj na mnohé iné dôležité aspekty našich životov. V prílohe nájdete aj odporúčania úradníckej vlády ako aj zoznam všetkých nami navrhovaných opatrení, vrátane prioritizácie a náročnosti realizácie.

1.

**DESAŤ
GRAFOV
NA ZAMYSLENIE
- ILUSTRÁCIA PROBLÉMU**

Vo víre každodenných udalostí je často náročné vidieť postupný úpadok slovenskej ekonomiky voči krajinám s podobnou históriou. Nasledujúce grafy však jednoznačne dokazujú, že v porovnaní s ostatnými členskými štátmi únie sme biedne pripravení na výzvy 21. storočia. Napriek desiatkam miliárd z eurofondov, Ficove vlády nedokázali vybudovať ani len základnú infraštruktúru štátu (diaľnice, vodovody a kanalizácie) nie to ešte pripraviť ekonomiku na digitálnu a zelenú transformáciu. Talent, vzdelávanie, výskum, vývoj alebo inovácie boli pre nich len prázdny frázami. Preto sa nemôžeme čudovať, že **v ukazovateľoch kvality života sme na chvoste EÚ.**

Kde by sme boli, ak by sme patrili medzi úspešnejšie nové členské krajiny? Ako môžete vidieť z grafov, **rodiny by mali k dispozícii mesačne minimálne o tisícku viac.** Žili by dlhšie a neumierali by ročne v tisícoch na diagnózy, na ktoré existuje efektívna liečba. Služby štátu by boli len na klik ďaleko, deti by mali lepšiu budúcnosť vďaka dobrému vzdelaniu a vyššiemu počtu kvalitných pracovných miest. Regióny by mali k dispozícii viac peňazí na rozvoj. Nemocnice a cesty by nevyzerali ako z iného storočia, bola by vybudovaná zelená a digitálna infraštruktúra a sociálny systém by chránil najzraniteľnejších. Oplatilo by sa podnikať, byrokracie by bolo výrazne menej a práca by bola zaťažena nižšími daňami a odvodmi.

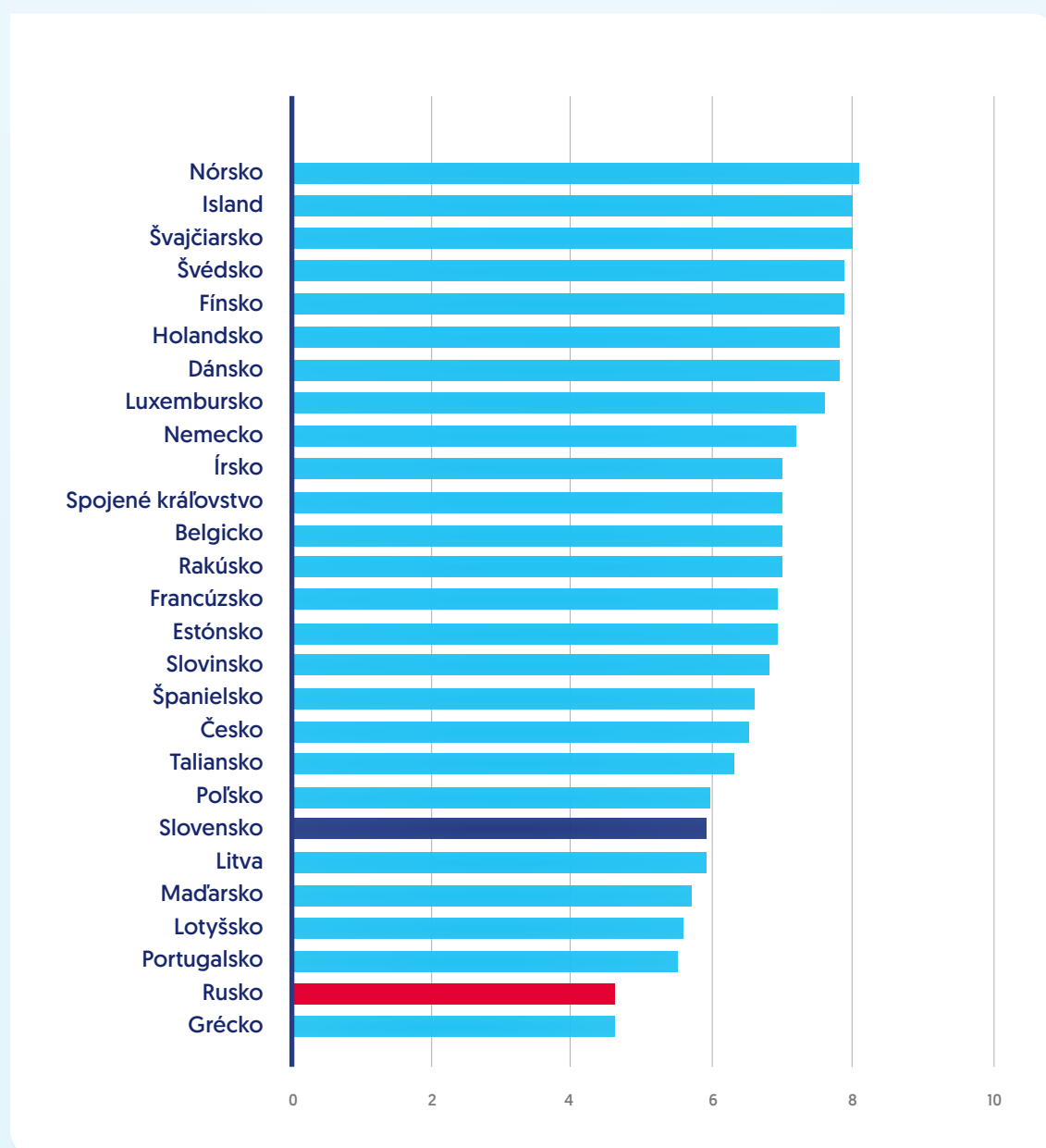
Graf	Strana
1. Nevieme, kde je sever ani západ: Chcete polovičné platy a dôchodky?	9
2. Cena za Fica: s lepšou vládou ste mohli mať o tisícky viac.	10
3. Rýchlo uteč! Chcete vidieť svoje vnúčatá aj naživo?	11
4. Pat a Mat a eurofondy: Mali nám doručiť lepšiu budúcnosť, najnovšie ich už len prejedáme	12
5. Zdravotníctvo zabíja: Chcete žiť dlhšie?	13
6. Analógová vláda: Chcete stále chodiť na úrady?	14
7. Tupá ekonomika: Vaše deti by mohli zarábať oveľa viac	15
8. Na okraji spoločnosti: Nevyužívame potenciál, ktorý máme	16
9. Život na sekeru: Ohrozujeme životný štandard budúcich generácií	17
10. Kto bude pracovať: Nebude na dôchodok	18

Dôležité je upozorniť, že sme nevyberali grafy, kde je pozícia Slovenska nelichotivá. Bohužiaľ, ide o všeobecný jav a preto je nevyhnutná rázna zmena. Z začať treba víziou.

1. Nevieme, kde je sever. Ani západ.

Chcete polovičné platy a dôchodky?¹

Graf 1: Kvalita života: Top krajiny a Rusko (OECD – Better Life Index)

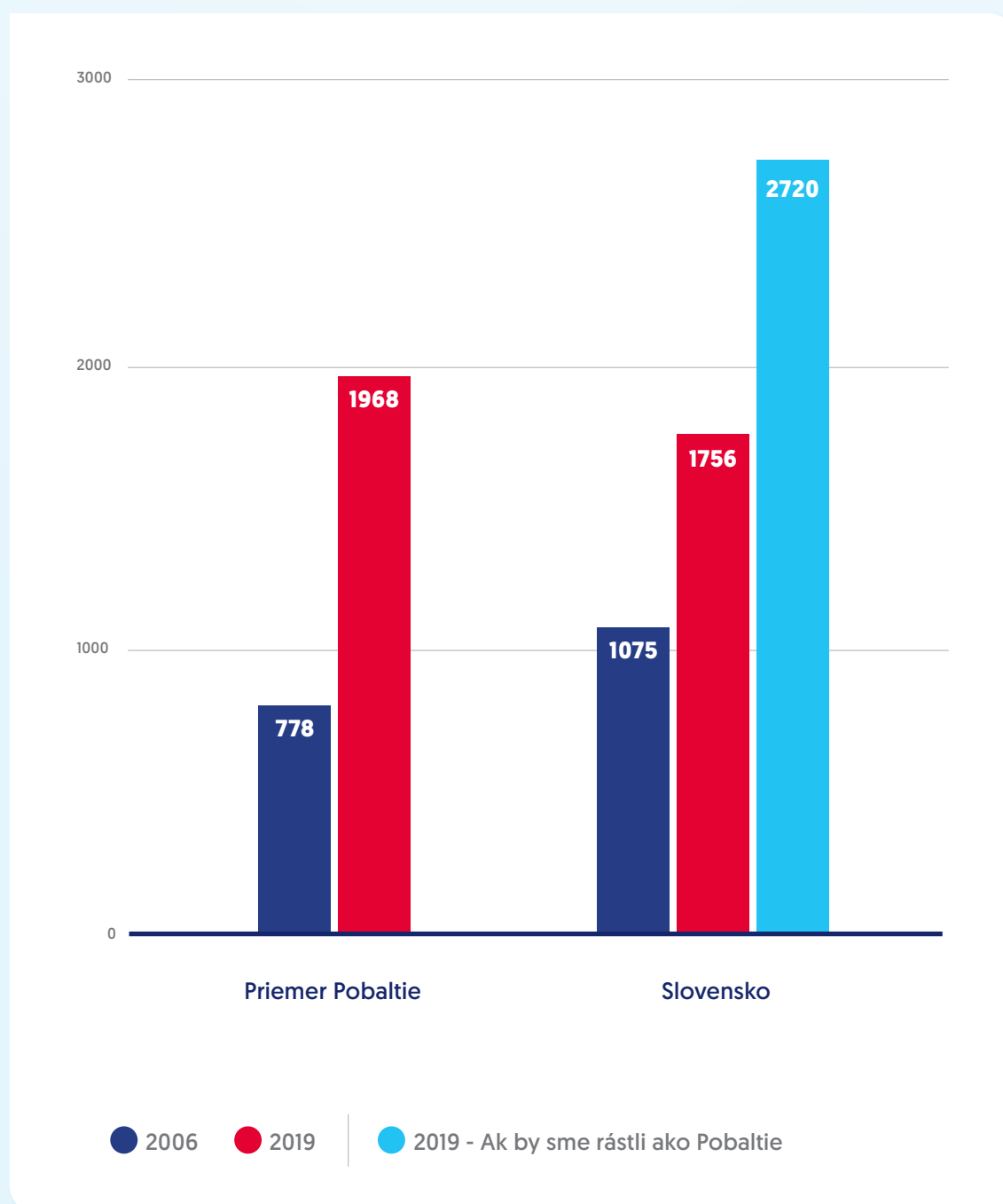
Zdroj: OECD, vlastné spracovanie

¹ Priemerná mzda na Slovensku v roku 2024 dosiahla 1524 Eur, v Rusku 960 Eur. Priemerný dôchodok na Slovensku bol v roku 2024 na úrovni 681 Eur, v Rusku približne 220 Eur.

2. Cena za Fica

S lepšou vládou ste mohli mať o tisícky viac.

Graf 2: Mesačný čistý príjem dvaja dospelí + dve deti, v eurách. 2006-2019. Oproti Pobaltiu.

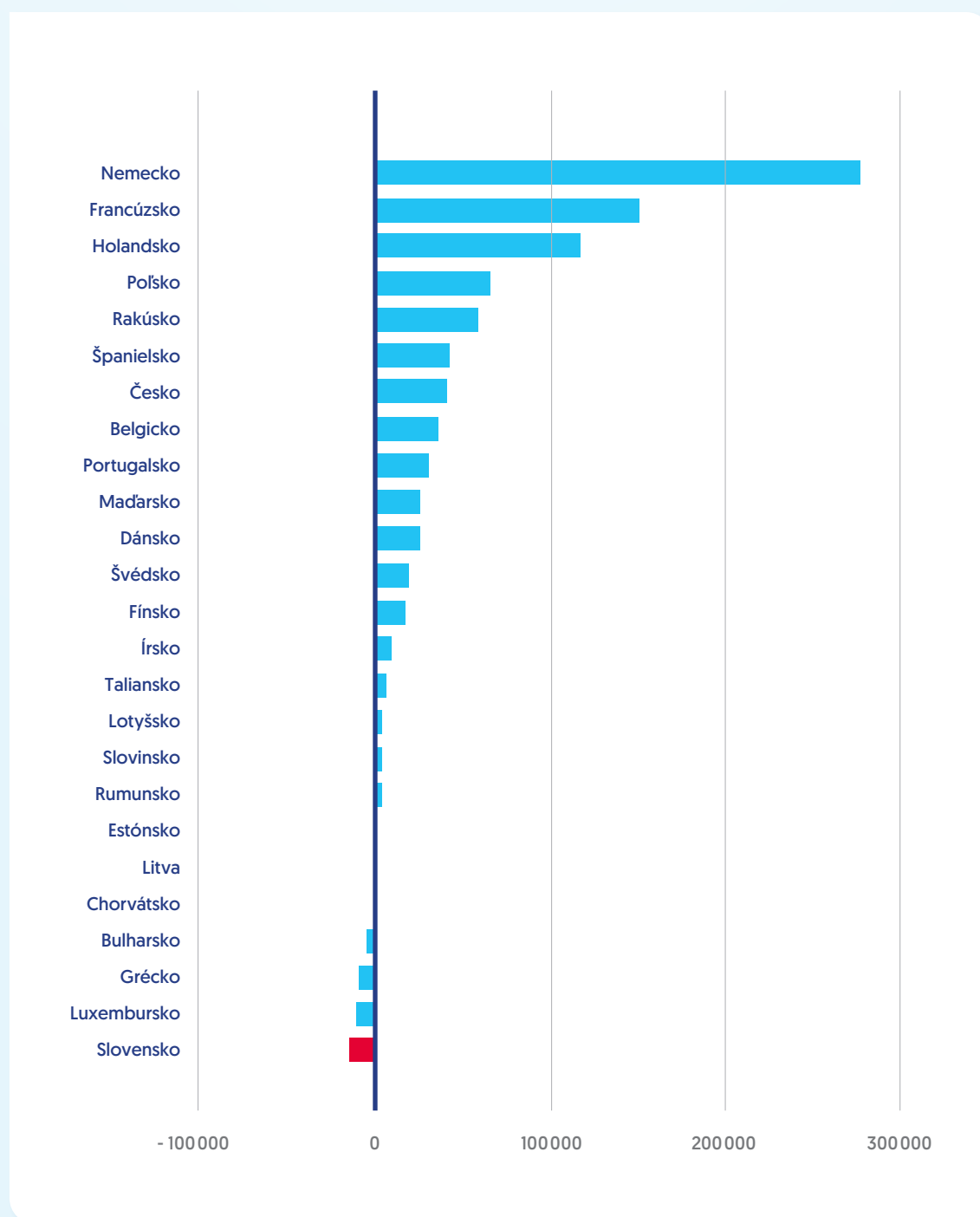

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

3. Rýchlo uteč!

Chcete vidieť svoje vnúčatá aj naživo?

Graf 3: Čistý príchod študentov (2022)

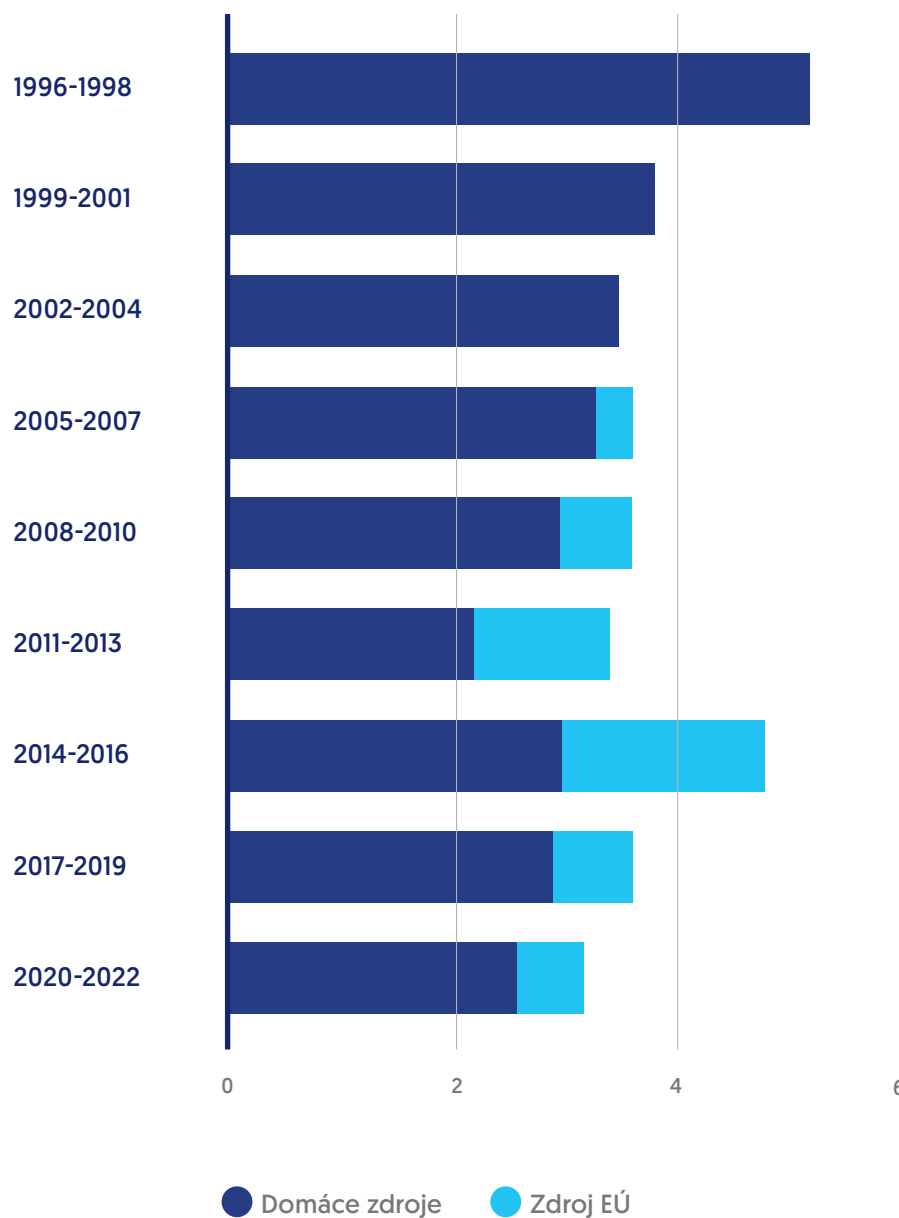

Zdroj: Eurostat, OECD, vlastné spracovanie

4. Pat a Mat a eurofondy

Mali nám doručiť lepšiu budúcnosť, najnovšie ich už len prejedáme

Graf 4: Zdroje financovania verejných investícií na Slovensku (priemerné hodnoty v % HDP)

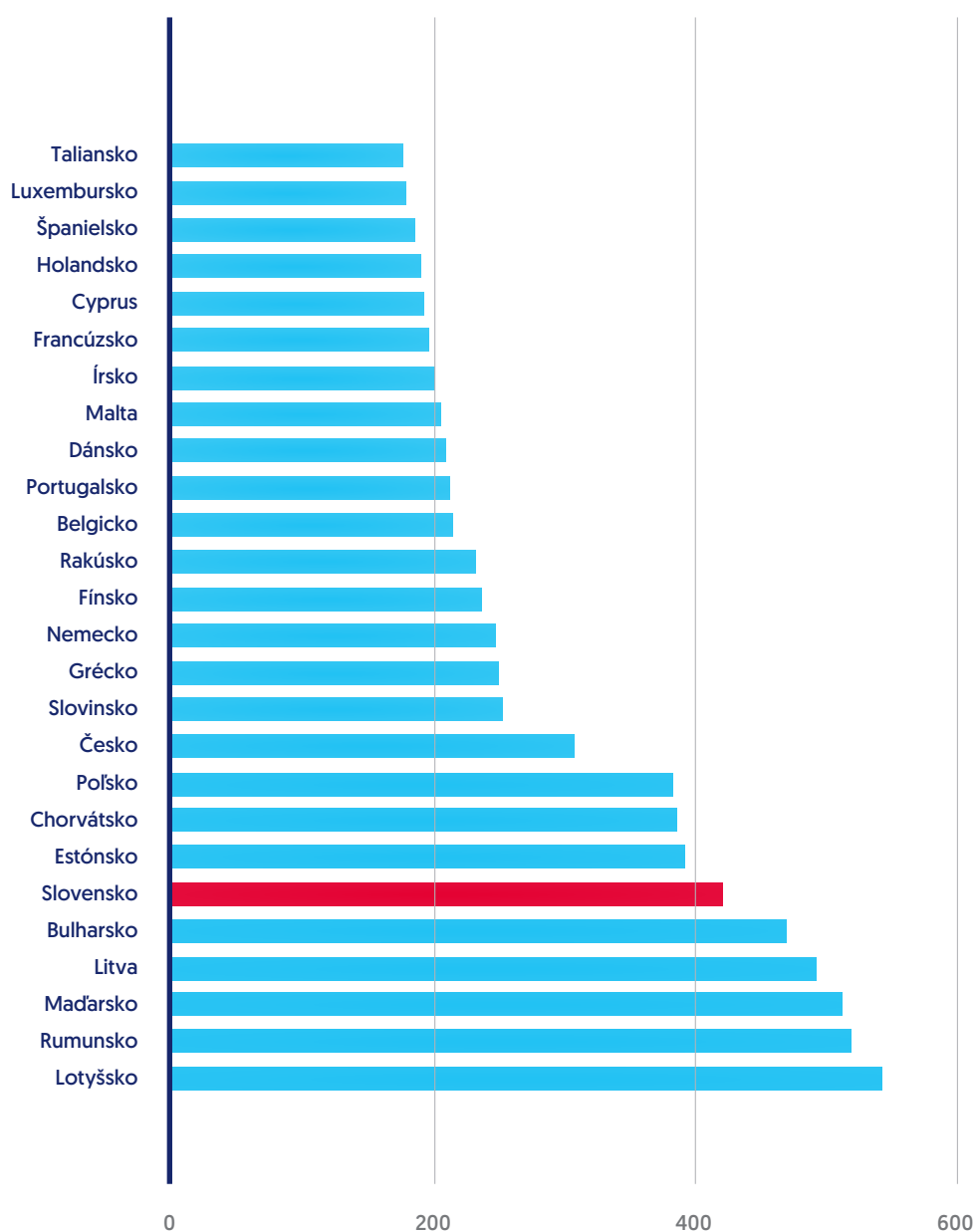

Zdroj: NBS

5. Zdravotníctvo zabíja

Chcete žiť dlhšie?

**Graf 5: Odvrátiteľná úmrtnosť na 100-tisíc obyvateľov
(priemer 2013 - 2022)**

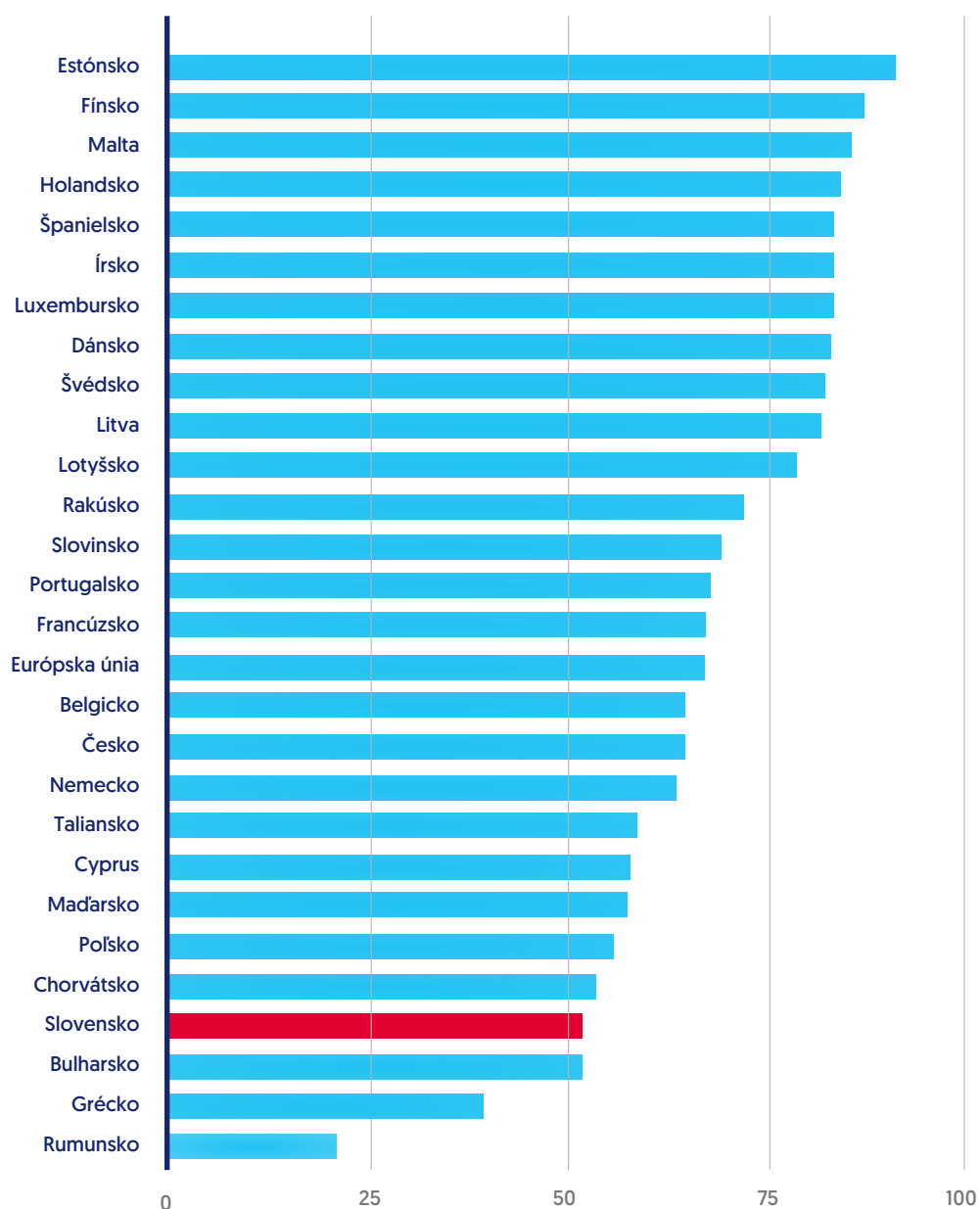

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

6. Analógová vláda

Chcete stále chodiť na úrady?

Graf 6: Digitalizácia verejných služieb (DESI - Digital public services, 2022)

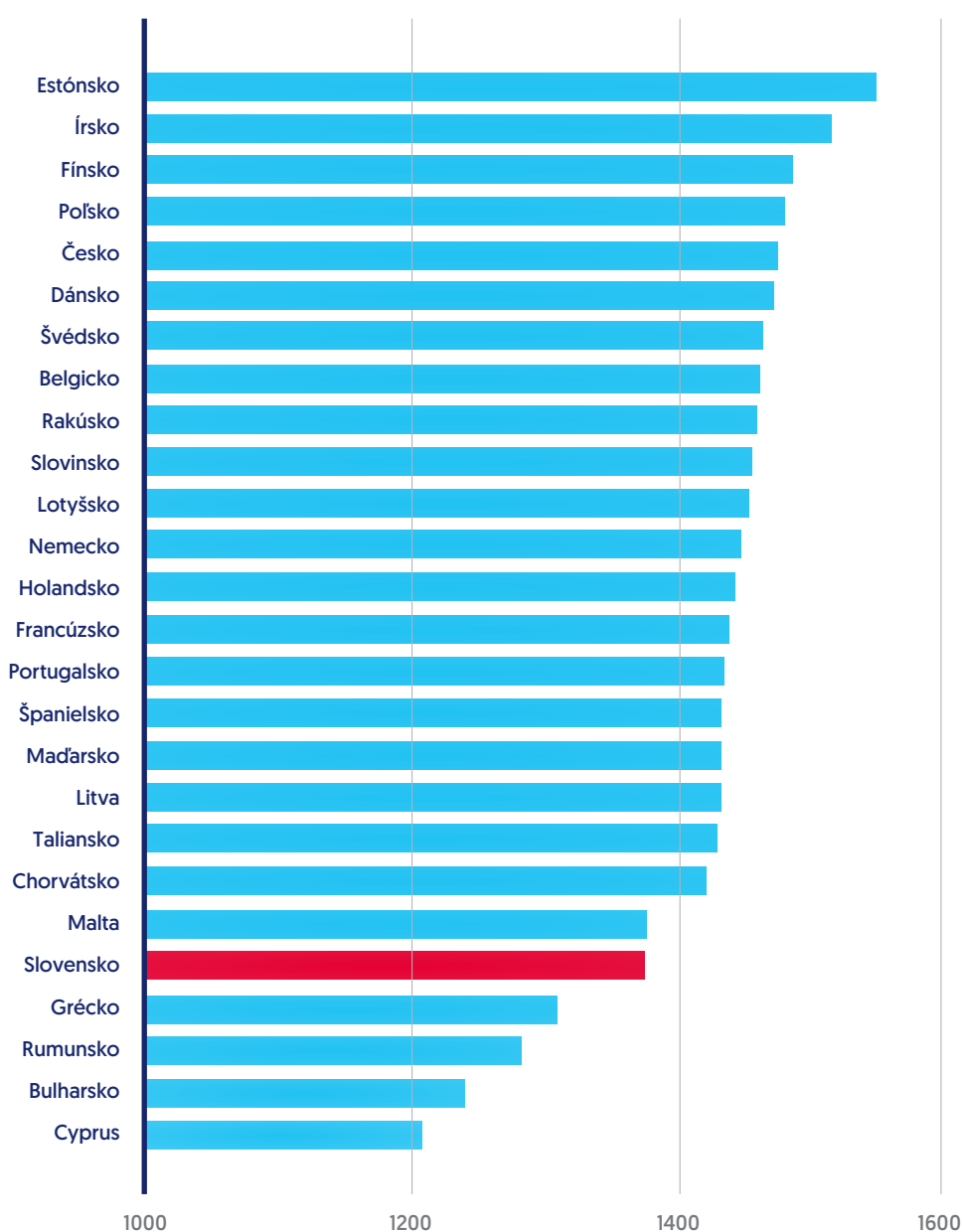

Zdroj: Európska komisia, vlastné spracovanie

7. Tupá ekonomika

Vaše deti by mohli zarábať oveľa viac

Graf 7: PISA výsledky (2022) 15-ročných v matematike, čítaní a prírodných vedách (počet bodov)

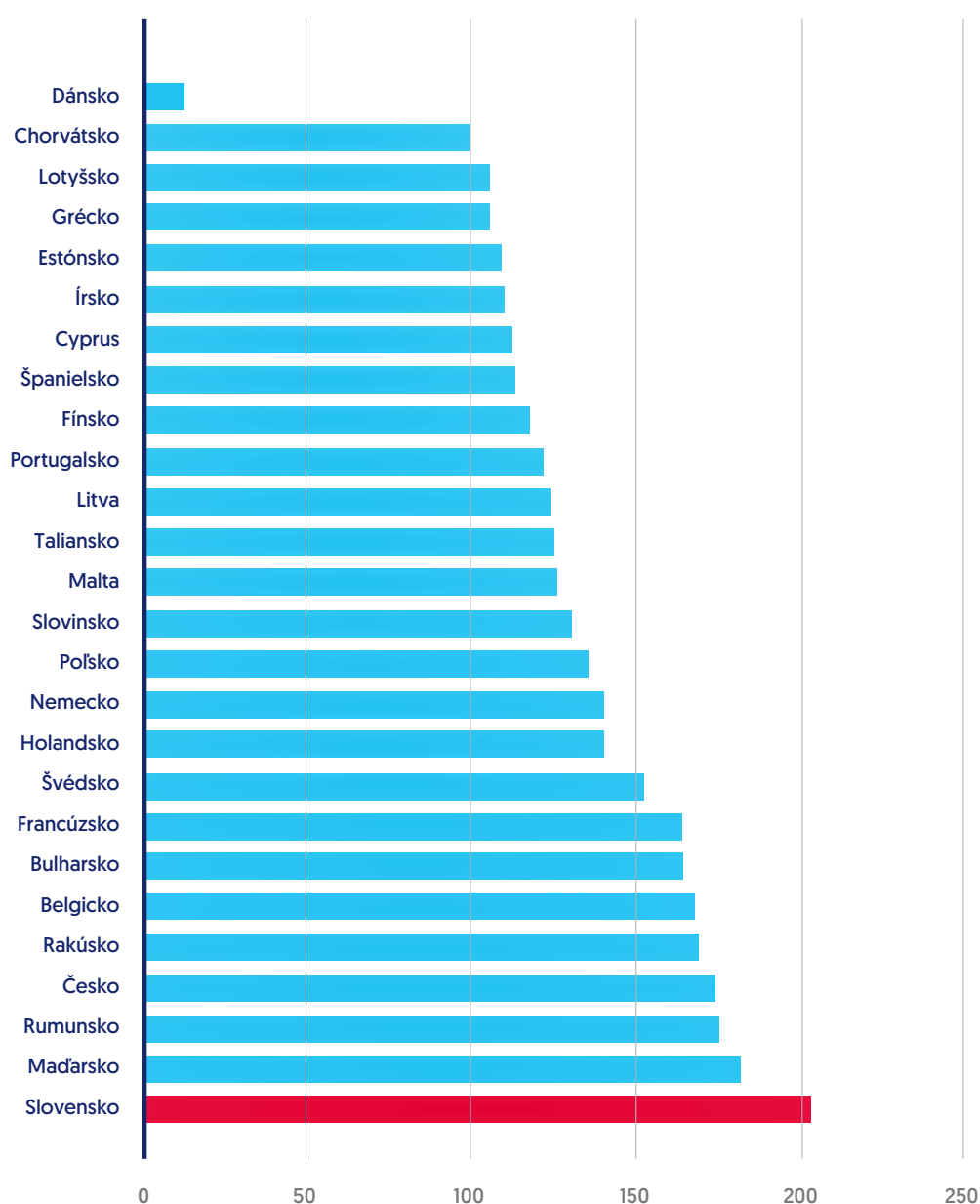

Zdroj: OECD, vlastné spracovanie

8. Na okraji spoločnosti

Nevyužívame potenciál, ktorý máme

Graf 8: Socio-ekonomický status sa dedí (rozdiel bodov PISA, priemer - žiaci z dolného socioekonomického kvartilu, vyššie = horšie)

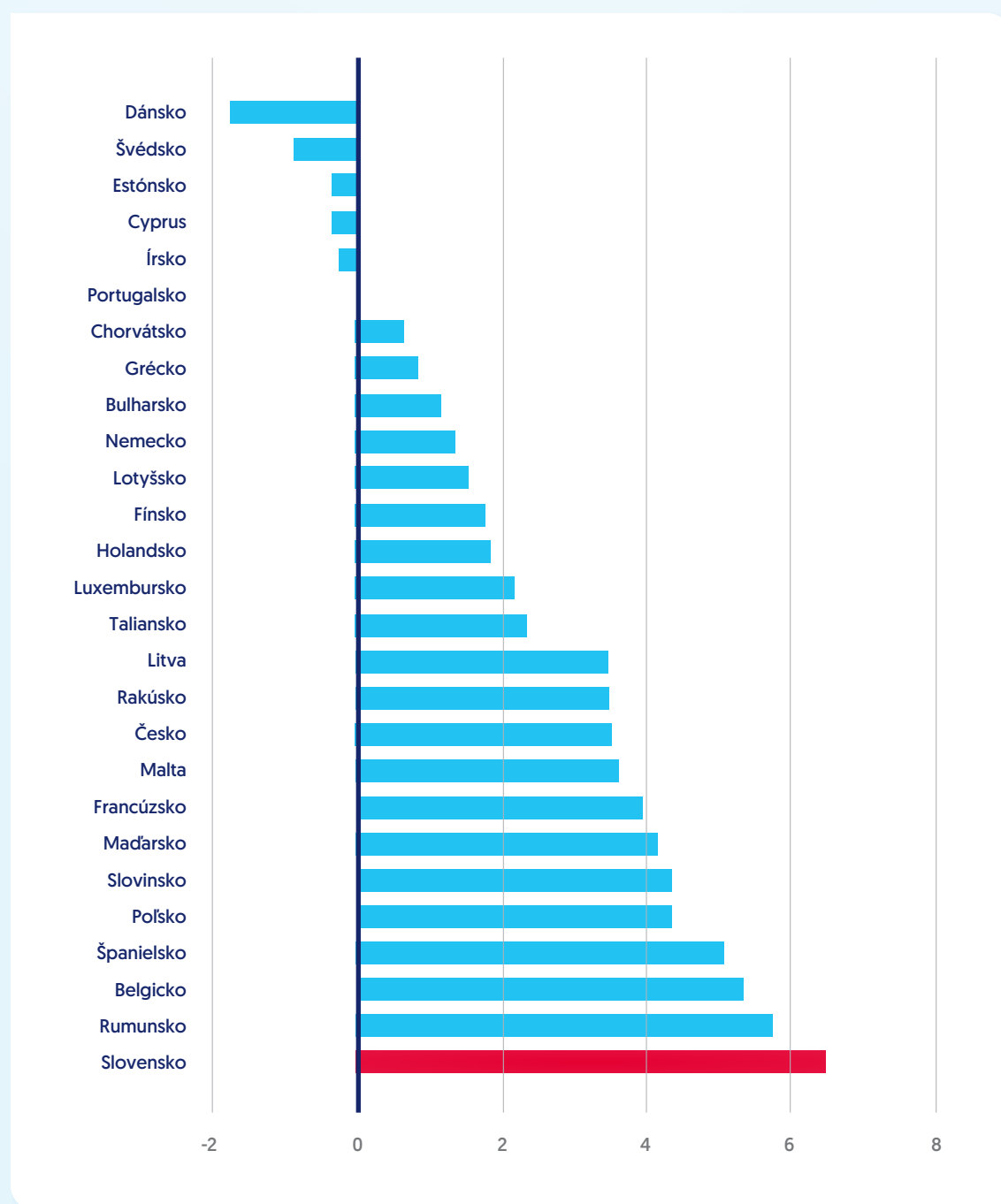

Zdroj: OECD, vlastné spracovanie

9. Život na sekeru

Ohrozujeme životný štandard budúcich generácií

Graf 9: Dlhodobá udržateľnosť verejných financií (S1 indikátor, vyššie = horšie, 2024, (% HDP))

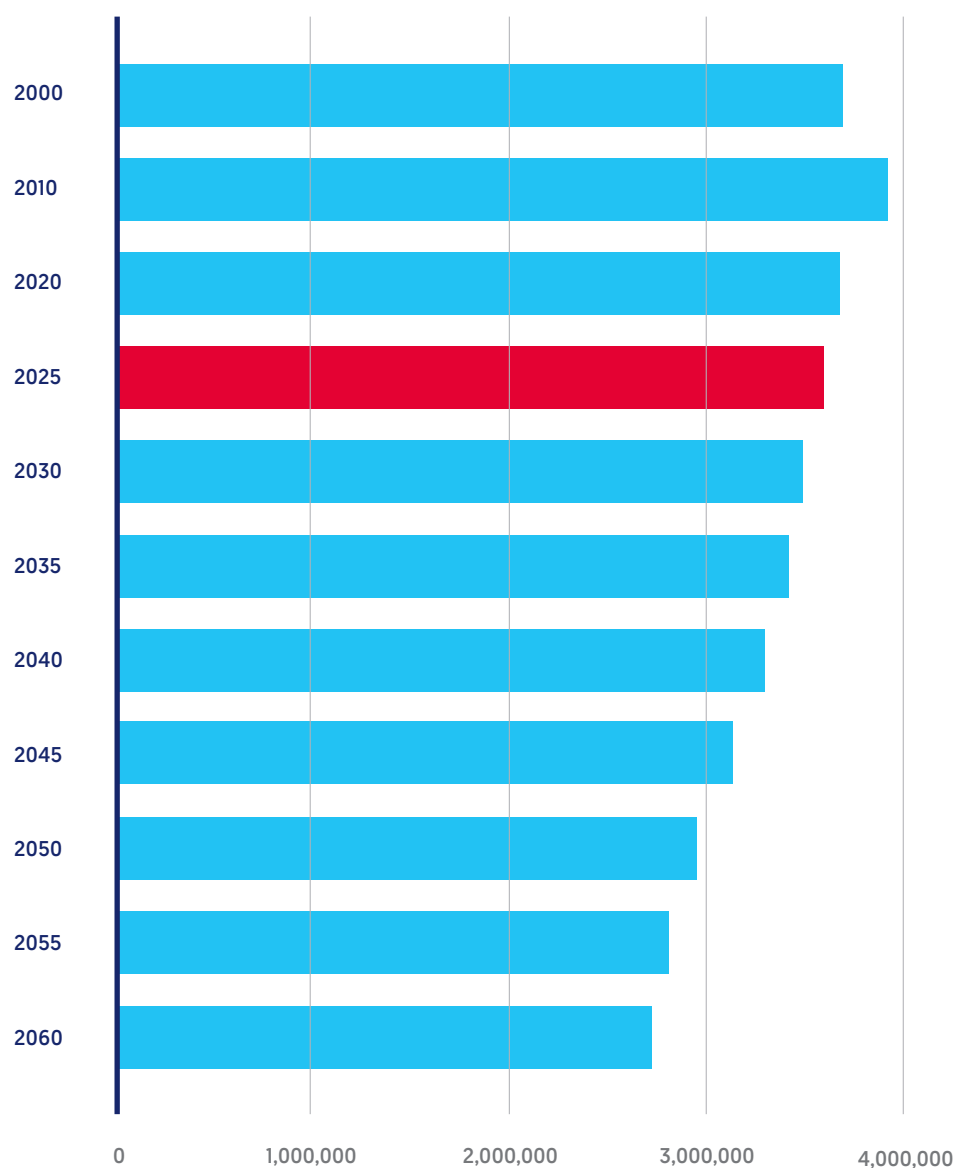

Zdroj: Európska komisia, vlastné spracovanie

10. Kto bude pracovať?

Nebude na dôchodok

Graf 10: Odhadovaný vývoj populácie v produktívnom veku (15 - 64 rokov)

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

2.

**VÍZIA
PRE LEPŠIE
SLOVENSKO**

Slovensko má na viac. Zaslúžime si oveľa vyššiu kvalitu života. Výhodná geografická poloha, členstvo v eurozóne a NATO, či úspešná reformná história zo začiatku milénia, by mali byť našimi vstupenkami do vyspelého sveta, kde sa hrá prvá liga. Namiesto toho je v rebríčkoch konkurencieschopnosti, životnej úrovne či kvality inštitúcií jednoduchšie hľadať Slovensko od spodných pozícií.

Za ostatných dvadsať rokov bolo na Slovensku vypracovaných množstvo vízií a strategických dokumentov. Zároveň boli k dispozícii aj nemalé dodatočné zdroje na zlepšenie kvality života. Z Európskej únie sme len z eurofondov získali v čistom viac ako 25 miliárd eur. Napriek tomu sme postupne prestali dobiehať vyspelý Západ a v ukazovateľoch kvality života výrazne zaostávame. Prečo je to tak?

Vidíme minimálne štyri časté chyby, ktoré znemožňujú úspešnú realizáciu aj dobrých nápadov.

- » **Po prvé,** chýba **ťah na bránu zo strany politikov.** Ničnerobenie stojí slovenské rodiny veľa peňazí v porovnaní s úspešnými postkomunistickými krajinami.
- » **Po druhé,** vo víziách je veľmi často snaha obšahnuť úplne všetko a vyriešiť všetky problémy Slovenska naraz. **Bez jasného určenia priorít** je táto snaha dopredu odsúdená na neúspech. Ani firmy neriešia všetko v jednom roku, ale majú zopár kľúčových priorít a tvrdo idú za nimi.
- » **Po tretie,** **stratégia často zlyhá na efektívnej implementácii.** Potrebujeme vybudovať lepšie ľudské kapacity štátu, ktoré dokážu projekty aj svižne a rozumne uviesť do praxe.
- » **Po štvrté,** **reformy potrebujú podporu veľkej časti obyvateľov.**

Reformy sú náročná úloha politicky aj komunikačne. V súčasnosti vyhrávajú skôr populistické „riešenia“, ktoré brzdia rozvoj a prejedávajú budúcnosť. V kontraste s populistickou politikou „kam vietor, tam plášť“ predstavilo Progresívne

Slovensko už v roku 2018 „**Víziu jednej krajiny**“ – ucelený plán s jasne určenými prioritami, ktorý pomenoval mnohé vtedajšie systémové problémy a upozornil aj na budúce výzvy, ktorým bude Slovensko čeliť. Hoci odvtedy uplynulo sedem rokov, pri viacerých z týchto problémov dodnes nenastal žiadny reálny posun.

Štyri vlády SMER-u spravili z tatranského tigra vyplznutú mačku. Ak sme v niečom v Európskej únii medzi najlepšími, tak v šírení konšpiračných teórií, agresivite a babráctve. Nedá sa ísť naraz na všetky štyri svetové strany a tak z hľadiska dobiehania vyspelých krajín stojíme na jednom mieste.

Ak by na Slovensku po roku 2006 nevládol Robert Fico, ale mali by sme napríklad priemernú vládu z Pobaltia, naše rodiny by mali ročne o dvadsať tisíc eur viac. Podobne to mohlo vyzeráť v ostatných aspektoch verejného života. Slovensko jednoznačne potrebuje reštart ekonomiky, inak nás čaká nepríjemný guláš gréckej a detroitskej cesty. Teda katastrofálne verejné financie a slabnuci automobilový priemysel, ktorý je v súčasnosti kľúčovým pilierom slovenskej ekonomiky.

Prvým krokom na ceste k vyššej kvalite života je zadefinovanie hlavného cieľa, ktorý je dostatočne ambiciózny, ale stále dosiahnuteľný. Cieľ stanovený pre Slovensko – dosiahnuť kvalitu života porovnateľnú s najvyspelejšími krajinami Európskej únie a byť medzi TOP 15 krajinami EÚ do roku 2040 – vychádza z analýzy aktuálnych ekonomických, sociálnych a environmentálnych ukazovateľov. Pri porovnaní so štátmi, ktoré mali podobnú štartovaciu čiaru, ako sú krajiny V4 a Pobaltie, môžeme vidieť, že ak by Slovensko lepšie využilo svoje príležitosti, mohlo by dnes vyzeráť úplne inak.

”

Naším cieľom je kvalita života porovnateľná s najvyspelejšími krajinami Európskej únie. Chceme, aby Slovensko patrilo medzi TOP15 krajín v rámci EÚ do roku 2040.

ZMENA MYSLENIA A NOVÝ EKONOMICKÝ MODEL

Ako vieme cieľ dosiahnuť? Slovensko potrebuje správnu kombináciu **rýchlych zmien**, ktoré naštartujú ekonomiku, a **systémových dlhodobějších reforiem s transformatívnym potenciálom**. Aj v prvom aj v druhom prípade bude nevyhnutné zmeniť spôsob myslenia v hospodárskej politike. Viac sa sústrediť na budúcnosť a na tie faktory, ktoré sú v 21. storočí rozhodujúce: ľudský kapitál a technologické inovácie. So starými praktikami z minulého storočia sa nikam nedostaneme.

NOVÝ MODEL DOBIEHANIA

Slovensko nutne potrebuje nový ekonomický model. Ekonomiku, ktorá bude odolná a bude vedieť pružne a rýchlo reagovať na globálne megatrendy - ako digitalizácia (vrátane umelej inteligencie), zelená transformácia a demografické zmeny - európsku politiku aj špecifické výzvy Slovenska. To si vyžaduje premyslenú stratégiu, kapacity, odvalu a líderské rozhodnutia.

Nový ekonomický model, ktorý v tejto štúdii ponúkame, má nasledujúce črty:

- » **Dopredu hľadiaci** – Základom je pochopiť svet okolo nás. Žijeme v období hlbokých globálnych zmien – vojna v Európe, technologická revolúcia, klimatická kríza. Geopolitické zmeny vytvárajú nové výzvy, ale aj príležitosti. Hospodárska politika sa musí pozerieť dopredu a včas naskakovať na najdôležitejšie svetové megatrendy. Nemôžeme riadiť auto len zo spätného zrkadla.
- » **Vnútorňá sila** – Slovensko sa už nemôže spoliehať výlučne na vonkajšie zdroje ekonomického rastu: prílev zahraničných investícií kvôli relatívne lacnej pracovnej sile. Jednoznačne musí vybudovať silnú vnútornú bázu rastu, teda schopnosť inovovať vlastnými silami. Potrebujeme viac výskumných centier a menej montážnych hál.
- » **Vyváženosť** – Súčasná hospodárska politika je značne vychýlená minimálne v dvoch oblastiach. Po prvé, výrazne preferuje prerozdelenie pred tvorbou hodnôt. Po druhé, dotácie a spotreba dominujú vo verejných politikách nad investíciami. Treba menej prejedat' budúcnosť a viac myslieť na budúce generácie.
- » **Pružnosť** – Prebyrokratizovaná, preregulovaná a daňami neadekvátne zaťažená ekonomika je veľmi skostnatelá na to, aby dokázala držať krok s najlepšími. Zbytočné bariéry rastu treba odstrániť a podnikavosti a novým nápadom dať voľnejšiu cestu.

- » **Agilnosť a iniciatívnosť** – Slovensko nikdy nebude určovať svetové trendy a asi sa nestane svetovým inovačným lídrom. Ak však chceme byť úspešní, musíme byť medzi prvými, ktorí sa na zmeny vo svete dokážu adaptovať. Potrebujeme byť aktívnym a pohotovým hráčom, schopným rýchlo rozpoznať, čo sa mení a urobiť z toho vlastnú výhodu. To je naša šanca.
- » **Excelentnosť** – Malé krajiny si musia veľmi vážiť svoj talent. Najlepšie „talenty“ treba odmeniť a namiesto plošných podpôr treba stavať na tom, čo má na Slovensku aspoň európsku kvalitu. Namiesto politiky „dajme všetkým niečo“, treba adekvátne ohodnotiť kvalitu.
- » **Hodnota za peniaze** – Krajiny s najvyššou kvalitou života majú niečo spoločné: efektívny a profesionálny štát. Korupciu treba potlačiť, pritiahnuť viac odborníkov do služieb štátu a rozhodovanie robiť na základe faktov a analýz.
- » **Integrovanosť** – EÚ sa usiluje stať viac autonómnou a ak chce byť Slovensko úspešné, musí sa na tejto zmene spolupodieľať. Namiesto prvoplánovej kritiky „Bruseľu“ treba viac spolupracovať a ťažiť z ekonomických a finančných možností únie.

SLABÉ STRÁNKY - BARIÉRY RASTU

Slovensko je dnes pre investorov neatraktívne. Vidno to na veľkých číslach aj obyčajných príbehoch občanov a podnikateľov. Obchádzajú nás nové investície, ekonomika stagnuje a strácame konkurencieschopnosť. Kľúčové bariéry, ktoré k tomu prispievajú, sú dobre známe a dlhodobo neriešené:

- » **Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily** – demografická kríza, neefektívny systém vzdelávania a slabá integrácia cudzincov.
- » **Komplikovaný, nepredvídateľný a chaotický rozhodovací proces** – plánovanie pre firmy a domácnosti je extrémne sťažené.
- » **Vysoké ceny energií** – najmä pre priemysel, čím klesá naša priemyselná atraktivita.
- » **Slabá infraštruktúra** – doprava, logistika, digitálne siete, zelená infraštruktúra.
- » **Ťažký prístup ku kapitálu** – obzvlášť pre malé a stredné firmy.
- » **Neefektívna verejná správa** – štát, ktorý nevie riadiť ani seba, nedokáže byť partnerom pre rozvoj.
- » **Odliv talentov** – ľudia nám odchádzajú a väčšinou sa nevracajú.

Chátrajúce nemocnice a padajúce omietky sa stali symbolom nefungujúceho štátu a doterajších štrnástich rokov vlád Smeru. V zdravotníctve je bežné, že pacient čaká na odborné vyšetrenie u endokrinológa či neurológa aj viac ako pol roka. Elektronické objednávanie často nefunguje, každý lekár má iný systém a pacient musí obvolávať ambulancie osobitne. Ľudia vidia prepád žiakov v testovaniach, nekonečné čakanie na povolenia alebo na odpoveď od PPA na žiadosť o dotáciu. Úrady medzi sebou nekomunikujú, každé stanovisko si musí občan vybavovať osobne. Pravidelne

sa mení výklad zákonov a rozhodnutia sú nepredvídateľné. Takto by sme mohli pokračovať dlho.

Výsledkom je zaostávanie vo všetkých oblastiach spoločenského života. Ľudia zbytočne umierajú kvôli nefungujúcemu zdravotníctvu a špinavému vzduchu, bývanie je nedostupné, žiaci zaostávajú vo vzdelávaní, naše firmy sú zväčša len montovne a verejné financie nad priepasťou. Tieto výzvy musíme riešiť **strategicky a prioritne**, inak sa rozdiel medzi nami a Západom bude ďalej prehľbovať.

SILNÉ STRÁNKY - NA ČOM VIEME STAVAŤ?

Napriek tomuto marazmu má Slovensko na čom stavať. Bolo by chybou medzi problémami nevidieť pozitívne stránky, ktoré by mohli byť silnými piliermi lepšej kvality života. Pritom nejde len o čisto ekonomický pohľad. Úspešné krajiny sa vyznačujú tým, že ich obyvateľov spája pozitívny príbeh, pocit hrdosti a „svetovosti“ v niektorých oblastiach. Potom je oveľa ľahšie ťahať za jeden koniec povrazu.

Niektoré silné stránky Slovenska sú zrejmé.

Výhodná geografická poloha alebo členstvo v Európskej únii a NATO sú pre mnohých investorov veľmi dôležité. Na rozdiel od susedných krajín, Slovensko prijalo euro, čo je ďalšou konkurenčnou výhodou. Európska únia ponúka ďalšiu obrovskú príležitosť pre nás: je ochotná financovať modernizáciu krajiny. Ponúka desiatky miliárd eur, bez ktorých by bol prechod na nový ekonomický model prakticky nemožný. Alebo realizovateľný len za cenu drastických opatrení vo verejných financiách. Hranica s Ukrajinou navyše ponúka dodatočnú rozvojovú príležitosť, najmä pre východné Slovensko, vďaka obnove Ukrajiny.

Ďalšou charakteristickou črtou Slovenska je **silná priemyselná báza**, obzvlášť v automobilovom priemysle. Bolo by obrovskou chybou nevyužiť tento potenciál. Možností je viacero. Dá sa uvažovať o väčšej úlohe automobilového priemyslu v obrannom priemysle, o investíciách do najviac inovatívnych subdodávateľských firiem alebo napríklad o vybudovaní výskumnej bázy pre autonómne či softvérovo definované vozidlá. Okrem automobilového priemyslu netreba zabúdať ani na **potenciál v zelenej transformácii**: výroba tepelných čerpadel alebo zatepľovacích materiálov.

Silnú bázu máme aj v mechanickom inžinierstve či jadrovej energetike a ďalších oblastiach.

Zaujímavým potenciálom pre nás môže byť aj digitálna transformácia. V oblasti **umelej inteligencie** pracuje doma, ale najmä v zahraničí veľa Slovákov. Ich schopnosti sa dajú využiť napríklad okrem aplikovanej vedy a inováciách v priemysle aj vo verejných službách. Slovensko rýchlo starne a práve umelá inteligencia môže výrazne zlepšiť služby pre seniorov v zdravotníctve a sociálnej starostlivosti. Svetovú kvalitu dosahujeme aj v otázkach **kyberbezpečnosti**, ktorá bude veľmi žiadanou komoditou v 21. storočí.

Paradoxne, malé krajiny majú výhodu z toho, že sú malé. Dokážu totiž **oveľa rýchlejšie realizovať hĺbkové zmeny**. Slovensko bolo toho dobrým príkladom v rokoch 2003 až 2005. Netreba to podceňovať v rýchlo sa meniacom svete. Napríklad je oveľa jednoduchšie zaviesť nové technológie do praxe (tak vo verejnom ako aj súkromnom sektore) alebo mať potrebné dáta pre zmenu jednotlivých politik. Vo všeobecnosti platí, že identifikácia a podpora excelentnosti a perspektívnych odvetví či pracovísk je pre malé krajiny jednoduchšia.

NEVYHNUTNÉ ZMENY: RÝCHLE KROKY AJ REFORMY

Zmena bude ťažká, ale je možná. Dobrá správa je, že vieme ako na to. Potrebujeme správnu kombináciu **rýchlych zmien**, ktoré naštartujú ekonomiku, a **systémových dlhodobých reforiem s transformatívnym potenciálom**. Už v prvom roku musíme priniesť opatrenia, ktoré ľudia a podniky pocítia:

- » **Nižšie dane a odvody z práce** – aby sa oplatilo zamestnávať aj pracovať.
- » **Podpora malého a stredného podnikania** – najmä cez zjednodušenie regulácie, digitalizáciu, pomoc s exportom a, samozrejme, zrušením transakčnej dane.
- » **Lepší prístup ku kapitálu pre slovenské firmy a aktivácia európskych fondov** – máme prístup k peniazom, ktoré dnes ostávajú nevyužitú pre neschopnosť a byrokráciu.
- » **Digitalizácia po vzore Ukrajiny** – skokové zlepšenie kvality digitálnych služieb štátu ako služba občanovi.
- » **Vládny inovačný hub** – priniesť expertízu, analytické myslenie a moderné riešenia do verejnej správy, podnikania aj bežného života.
- » **Modernizácia ľudských zdrojov v službách štátu** – ľudia tvoria hodnoty, to musí platiť aj pre štátny aparát, ktorý bude zmeny realizovať. Potrebujeme motivovať a odmeňovať schopných ľudí, získať späť expertov a profesionálov na službu pre štát.

Potrebujeme aj reformy, ktoré však prinesú ovocie neskôr: moderné školstvo, funkčný štát, odolný trh práce, stabilné verejné financie a spravodlivé dane. Potrebujeme zvýšiť kvalitu verejných služieb a dôveru občanov v štát.

Kľúčové bude správne načasovanie technických aj politických kapacít. Nedá sa však urobiť všetko naraz. Rozhodnutia o prioritách sú na konci dňa politické, ale musia vychádzať z poctivej prípravy. Pri každom opatrení zvažujeme tri veci: aký má potenciál zlepšiť blahobyt krajiny, aké sú jeho náklady a technická náročnosť, a či naň máme

politickú silu.

To je úloha lídrov – rozhodnúť sa, čo je pre Slovensko najdôležitejšie, a vydať sa aj tou ťažšou cestou, ak je to správna cesta. Ak to zvládneme, dokážeme Slovensko postaviť na nohy a dať ľuďom dôvod veriť, že budúcnosť môže byť lepšia.

Naopak, nerobiť nič a nechať vládnuť diletantov a cynikov, akí nám vládnu dnes, bude znamenať pokračovanie úpadku, ďalší masívny odchod talentov a zánik množstva pracovných miest a konvergenciu k Rusku, nie k západnej Európe.

”

Ak to zvládneme, dokážeme Slovensko postaviť na nohy a dať ľuďom dôvod veriť, že budúcnosť môže byť lepšia.

KDE NA TO VZIAŤ?

Slovensko sa bez investícií do ľudského kapitálu, digitálnej a zelenej transformácie bude naďalej prepadávať v rebríčkoch konkurencieschopnosti. Prirodzenou otázkou je preto z akých zdrojov bude možné tieto potreby financovať? Obzvlášť v situácii, kedy vo verejných financiách treba výrazne šetriť, aby sa stali dlhodobo udržateľnými. Odpoveďou sú **európske zdroje, rozumná konsolidácia, aktivácia súkromných zdrojov a ekonomický rast**.

Nedá sa dostatočne zdôrazniť dôležitosť **európskych zdrojov**. Kohézna politika, plán obnovy, ale aj ďalšie európske miliardy sú určené presne na to, aby sa Slovensko približovalo vyspelejším členom únie. Bez týchto vzácných zdrojov by bola naša východisková pozícia oveľa horšia. Tri opatrenia budú kľúčové:

1. **prioritne financovať investičné potreby a nie spotrebu (ako napríklad energopomoc),**
2. **urýchliť čerpanie, neumožniť tak inflácii prejesť značnú časť týchto peňazí,**
3. **znižovať mieru korupcie, ktorá v súčasnosti oberá obyvateľov o miliardy eur.**

Ako píšeme nižšie, konsolidácia verejných financií musí byť oveľa rozumnejšia, aby sa dali popri znižovaní deficitu **financovať prioritné projekty**. Treba prestať dusiť ekonomiku nezmyselnými opatreniami, zvýšiť adresnosť výdavkov, uplatniť princíp hodnoty za peniaze a znížiť prevádzkové náklady štátu. Ďalšou možnosťou je realizácia

reforiem, ktoré majú krátkodobu len mierny efekt, ale dlhodobu prinášajú značné úspory (napríklad výdavkové stropy alebo rôzne automatické šetriace mechanizmy).

Pri financovaní potrebných zmien bude hrať kľúčovú úlohu aj **súkromný sektor**. Ak sa podarí odbremeniť firmy od prebytočnej byrokracie a vysokého a často veľmi efektívneho zdaňovania, vytvorí lepšiu inovačnú klímu alebo pritiahnuť nových investorov do kľúčových sektorov, súkromné investície budú narastať.

Celá táto štúdia je o znovunaštartovaní ekonomického rastu. Bez toho bude akákoľvek snaha konsolidovať márna. Vyšší rast by mal priniesť aj viac daňových príjmov a menej výdavkov na nezamestnanosť či neaktivitu. Čerpať z týchto benefitov však bude možné len v prípade úspešnej realizácie navrhovaných opatrení.

Okrem dostupnosti finančných zdrojov pre naštartovanie ekonomického rastu je potrebné riešiť aj očakávaný dodatočný nápor na energetické zdroje. V tejto oblasti má však Slovensko konkurenčnú výhodu, a to aj napriek pomerne nízkemu podielu obnoviteľných zdrojov v energetickom mixe. Jadrová energia totiž umožní dosahovať vyšší rast aj bez výrazného nárastu škodlivých emisií.

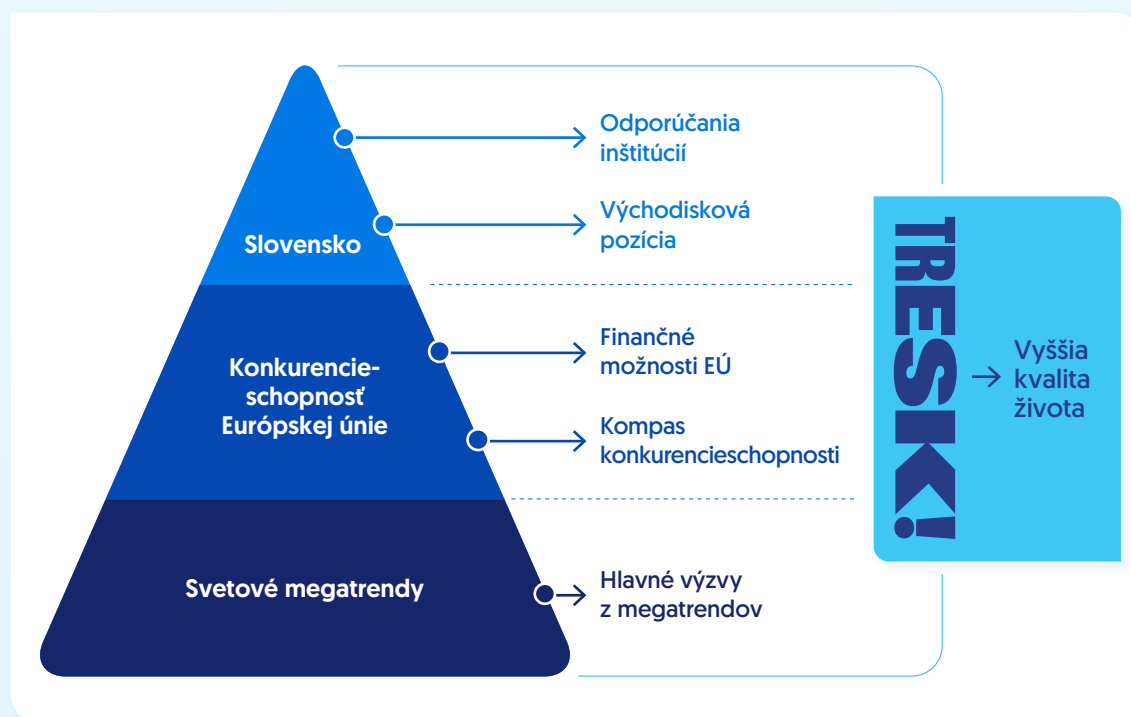
”

Konsolidácia verejných financií musí byť oveľa rozumnejšia, aby sa dali popri znižovaní deficitu financovať prioritné projekty. Treba prestať dusiť ekonomiku nezmyselnými opatreniami, zvýšiť adresnosť výdavkov, uplatniť princíp hodnoty za peniaze a znížiť prevádzkové náklady štátu.

NÁŠ PRÍSTUP

Vzhľadom na to, že zaostávanie je veľké v podstate vo všetkých dôležitých aspektoch kvality života, identifikujeme **nevyhnutné zmeny**, bez ktorých je dosiahnutie cieľa nemožné. Náš prístup pri identifikácii opatrení znázorňuje nasledujúci obrázok. Vzhľadom na veľkosť našej ekonomiky, v analýze postupujeme zdola nahor, od globálnych faktorov úspechu, cez výzvy európskej ekonomiky až k domácejmu hospodárstvu (výsledky analýzy sú v tretej časti štúdie).

Schéma 1: TRESKI!

Zdroj: vlastné spracovanie

Na spodku pyramídy sú **globálne megatrendy**, ktoré slúžia na predpovedanie budúcich potrieb, ale aj faktorov úspechu či neúspechu. Patria sem zelená a digitálna transformácia (umelá inteligencia), starnutie populácie, ale aj geopolitické či sociologické zmeny. Krajina sa nedá ustavične ríadiť zo spätného zrkadla. Potrebujeme sa pozeráť dopredu a naskakovať na hlavné globálne vývojové zmeny.

Na tieto dôležité trendy sa snažia adaptovať všetky úspešné ekonomiky sveta. Pre slovenskú ekonomiku je absolútne kľúčové, aké kroky podnikne Európska únia. Preto každá vízia musí zohľadniť jej

strategické ciele. V súčasnom období je plán únie obsiahnutý najmä v **Kompase konkurencieschopnosti**, ktorý nadväzuje na hĺbkové analýzy Maria Draghiho a Enrica Lettu.

Naše členstvo v EÚ je však dôležité nielen z dôvodu spoločného hospodárskeho priestoru a pravidiel, ale aj z finančného hľadiska. Únia nám poskytuje rôzne zdroje, ktoré by z veľkej časti mali slúžiť práve na zlepšenie kvality života. Preto vychádzame pri našich odporúčaní aj z rozpočtových možností, ktoré nám **finančné mechanizmy EÚ ponúkajú**.

Vo svetle globálnych megatrendov a smerovania Európskej únie v štvrtom kroku analyzujeme **súčasný stav ekonomiky** Slovenska. Identifikujeme hlavné slabiny, ale aj niektoré silné stránky, na ktorých sa oplatí stavať.

Slovenskú ekonomiku monitoruje mnoho domácich aj zahraničných inštitúcií. Preto na vrchole pyramídy sú **odporúčania**, ktoré sa najčastejšie objavujú v dokumentoch Európskej komisie, OECD, Národnej banky Slovenska, Inštitútu finančnej politiky či Útvaru hodnoty za peniaze. Netreba vymýšľať koleso, je na čase tieto reformy implementovať.

Pri reštartovaní slovenskej ekonomiky sme však nechceli vychádzať len zo všeobecných trendov, ale sme sa rozhodli analyzovať aj niektoré **špecifické oblasti**, ktoré z hľadiska budúceho úspechu považujeme za kľúčové (popísané v štvrtej časti štúdie). Ide o **päť tém**, ktoré následne majú

dôležité miesto v našich odporúčaniach. Slovensko je veľmi závislé na zmenách v *automobilovom priemysle*, preto je nutné špeciálne sa venovať tomuto sektoru. Zaoberáme sa aj otázkou *investičného rozpočtu* pre celú ekonomiku, ale aj problematikou ďalšej *konsolidácie verejných financií*. Na záver hľadáme odpovede na otázky ako najefektívnejšie zabezpečiť *technologický transfer* do ekonomiky a ako *budovať kapacity na realizáciu reforiem*.

Táto štúdia so svojím rozsahom a hĺbkou predstavuje **manažérsky pohľad na potrebné zmeny**. Je stratégiou pre prípadné budúce vládnutie. Úspešná stratégia musí byť premenená do oveľa detailnejších akčných plánov s konkrétnymi termínmi, cieľmi a zodpovednosťami. Aby z nich bolo jasné, čo budú priority, aké budú potrebné ľudské kapacity a finančné zdroje. Aby sa po prípadnej zmene vlády dalo rýchlo postupovať.

”

Táto štúdia je stratégiou pre prípadné budúce vládnutie. Úspešná stratégia musí byť premenená do oveľa detailnejších akčných plánov s konkrétnymi termínmi, cieľmi a zodpovednosťami.

KĽÚČOVÉ ZMENY

Slovensko je po štyroch vládach Roberta Fica natoľko zhumpľované, že reparácia bude trvať dlhšie. Zabrať bude potrebné na mnohých frontoch a, bohužiaľ, zázračný liek v podobe niekoľkých bombastických zmien neexistuje. Zo šlamastiky nás nevytrhnú tri-štyri „atómovky“ po vzore Igora Matoviča, ale poctivé reformy a koncentrovaná snaha na všetkých ministerstvách. Aj preto prichádzame s množstvom potrebných opatrení, ktoré sú však jasne prioritizované. Medzi odporúčaniami máme aj také návrhy, ktoré výrazne vybočujú z doterajších koľají a umožnia **zásadným spôsobom zmeniť náš model ekonomického dobiehania**. Poriadny TRESK! je nevyhnutný najmä v súvislosti s manažovaním ľudského kapitálu, podnikateľského prostredia, digitalizácie, zelenej ekonomiky alebo napríklad využívaním eurofondov.

Zmeniť doterajší spôsob uvažovania o ekonomike by mohli pomôcť tieto návrhy:

INVESTUJÚCE SLOVENSKO

1. **Investičný plán** – Aj keď by malo byť samozrejmosťou mať jasné priority, investovať tam, kde sa to oplatí najviac, a držať sa toho v čase, aj naprieč volebnými cyklami, na Slovensku tomu nie je tak. Štát doteraz investoval od buka do buka. Vlády menia zámery ako trhací kalendár a neexistuje žiadna dohoda o prioritách. Projekty nie sú pripravené, čoho výsledkom je neschopnosť vôbec vyčerpať investičný rozpočet, nehovoriac o efektívnosti investícií a sekaní investícií v časoch konsolidácie. Okrem toho eurofondy (vrátane investícií) sa čerpajú katastrofálne. Preto ako štát investujeme málo, nekonceptne a neefektívne. To sa musí zmeniť. Investujúce Slovensko znamená aj zlepšiť súkromné investície. To sa dá jedine vytvorením stabilného a predvídateľného podnikateľského prostredia, ktoré podporí inovácie a efektívne využívanie dostupných zdrojov, a realizáciu reforiem z Kompasu konkurencieschopnosti EÚ (viď nižšie). Zoberme si za príklad Írsko alebo Spojené kráľovstvo, kde vlády prioritizujú investície podľa ich prínosu a plánujú ich na roky dopredu.
2. **Profesionálne riadenie eurofondov** - Strategické plánovanie, výrazné potlačenie korupcie, zlepšenie efektívnosti a dôraz na výsledky a nie na „vyčerpanie zdrojov“. Všetky európske peniaze aj štátne peniaze na investície sa musia využívať priebežne, nie presúvať sa z roka na rok na účtoch alebo hromadiť na konci programových období. Ide o obrovské zdroje, ktoré si už nemôžeme dovoliť preflákať. Je potrebné tiež vytvoriť fond na predfinancovanie projektov. Pre dobrý príklad sa nemusíme pozeráť ďaleko. V Poľsku dokázali v rovnakom čase využiť eurofondy efektívne na priam skokové dobudovanie infraštruktúry (medzi rokmi 2004 a 2024 skoro 9-násobne rozšírili svoju sieť rýchlostných ciest a diaľnic).

PODNIKAVÉ SLOVENSKO

3. **Malé a stredné podniky** – Slovenskej politike výrazne dominuje prerozdelenie peňazí pred ich tvorbou. Na podnikateľov sa pozerá ako na gaunerov. Pritom malé a stredné podniky tvoria chrbticu našej ekonomiky. Je v našom záujme zvyšovať objem koláča z čoho sa rozdáva, a preto maximálne zjednodušiť podnikanie a urýchliť technologický transfer. Podporiť treba aj podnikavosť (aj vo vede a výskume) a základné princípy podnikania musíme integrovať do vzdelávacieho systému. Aby dobré nápady mohli byť rýchlejšie realizované.
4. **ByroKAT** - V súlade s európskou stratégiou zjednodušovania treba výrazne znížiť administratívnu záťaž pre podniky, aspoň o tretinu. Pri nových regulačných alebo reportovacích požiadavkách by mali byť uplatnené tzv. sunset clauses (na dobu určitú) a princíp odstránenia aspoň jednej existujúcej regulácie (one-in-one-out). Požiadavky nad rámec európskej legislatívy by mali byť minimalizované (obmedzenie tzv. gold-platingu). Mal by platiť princíp, že ak úrady nezareagujú v danej lehote, povolenie sa má považovať za udelené. Podpora podnikania je na rozdiel od našej vlády pre tú poľskú skutočnou prioritou. Tá podniká reálne kroky na zníženie byrokracie a podporu rastu s cieľom stať sa lídrom v regulačnej reforme v Európe.
5. **Prorastový daňový a výdavkový mix** - Slovensko prestáva byť pri priťahovaní investícií konkurencieschopné v stredoeurópskom regióne. Daňovo-odvodové zaťaženie práce

treba znížiť a transakčnú daň zrušiť. Okrem toho treba podporiť zmenu daňového mixu znížením priamych daní v prospech nepriamych a majetkových daní. **Generálnu opravu** si zaslúži aj štruktúra výdavkov verejných financií, ktorá v súčasnosti len minimálne podporuje ekonomický rast.

6. **Dlhodobá dohoda s automobilkami a subdodávateľmi** - Slovensko je výrazne závislé od automobilového priemyslu. Máme päť automobiliek, ktoré zamestnávajú desaťtisíce ľudí a spolu s dodávateľmi produkujú približne desatinu HDP. A práve tento sektor je v súčasnosti pod tlakom viacerých trendov, ktoré ohrozujú jeho európsku budúcnosť. Slovensko nutne potrebuje dlhodobú dohodu s automobilovým sektorom, ktorá ponúkne predvídateľnejšie prostredie, modernú infraštruktúru a dostatočne kvalifikovanú pracovnú silu pri meniacich sa požiadavkách trhu. Ako protihodnotu by sa mal automobilový priemysel zaviazat priniesť na Slovensko investície s vyššou pridanou hodnotou. Konkurenčnou výhodou Slovenska sa môže stať výskum mobility v obrannom priemysle.

DOBRE RIADENÉ SLOVENSKO

7. **Štát po ruke** – Cieľom by mal byť klientsky prístup pri všetkých službách štátu. Najlepšie digitálne alebo vo forme aplikácie (kde to dáva zmysel). Slovensko, ako malá krajina, dokáže byť globálnym technologickým lídrom iba ojedinele. Môže však urobiť pomerne veľa preto, aby bolo medzi prvými, kto nové technologické zmeny uvedie do života v prospech občanov. Pozitívnym vedľajším účinkom by bol tlak na inovácie aj vo firemnom sektore. Príkladom, že sa to dá a dokonca aj v ťažkých podmienkach, je Ukrajina, ktorá sa v posledných rokoch stala jedným zo svetových lídrov v digitalizácii.
8. **Vládny inovačný hub**. Potrebujeme vytvoriť miesto spojenia medzi najlepšimi školami, firmami a štátom. Hlavným zámerom je výrazne uľahčiť transfer technológií do ekonomiky: i) vo väčšej miere zapojiť vedecké inštitúcie (profesorov a študentov) do projektov, ktoré sú pre krajinu dôležité, ii) vytvárať strategické partnerstvá s firmami, ktoré sú na hranici technologických možností, iii) posilniť vzťahy so slovenskou diasporou v zahraničí a iv) využívať v maximálnej miere nákladovo efektívne technológie (aj na báze umelej inteligencie). K tomu bude nevyhnutné mať aj jednu dátovú stratégiu, ktorá umožní lepšie cieľiť jednotlivé opatrenia. Toto opatrenie má veľký potenciál udržať talent na Slovensku alebo pritiahnúť šikovných ľudí zo zahraničia.
9. **Štátne organizácie orientované na výsledok (vrátane štátnych podnikov)** - Štát potrebuje väčší dôraz na výkon – organizácie štátu budú musieť dosahovať férovo stanovené ukazovatele, od čoho bude závisieť aj ich financovanie a ohodnotenie manažmentu. Štíhlejšia administratíva vďaka zrušeniu niektorých ministerstiev a úradov, centralizácii zdieľaných služieb, prekopeniu procesov na základe auditov a nasadeniu IT a AI riešení pomôže štátu stať sa agilnejším. Potrebujeme tiež zmeniť často formalistický prístup inštitúcií pri kontrole a audite.

ZODPOVEDNÉ A ODOLNÉ SLOVENSKO

10. **Rozumnejšia konsolidácia**. – Dlhodobo úspešná konsolidácia musí okrem naštartovania ekonomického rastu vychádzať aj z výdavkových opatrení. Priestor pre obmedzenia plytvania existuje v mnohých zbytočných výdavkoch štátu, v prevádzke, ale aj

v neefektívnych dotáciách. Adresnosť a hodnota za peniaze by mali byť kľúčové princípy pri výdavkových rozhodnutiach. Potrebujeme a zaviesť striktné a záväzné výdavkové limity. Na strane príjmov je priestor najmä v externalitách a v majetkových daniach.

11. **Moderný sociálny systém a adresná sociálna pomoc** – Slovensko v súčasnej finančnej kondícii a pri radikálnom starnutí populácie jednoducho nemá na štedrú sociálnu pomoc a dôchodkový systém pre všetkých. Treba prehodnotiť mieru zásluhovosti a pomáhať cielene najmä tým, ktorí sú naozaj na spodku príjmovej distribúcie. Prejedávanie budúcnosti musí prestať.
12. **Ďalšia vlna decentralizácie** – Slabým miestom slovenskej ekonomiky je aj usporiadanie samospráv a mrhanie ich potenciálom. Kompetencie, financovanie, investičné rozpočty ako aj efektívnosť poskytovania služieb sa musia radikálne zmeniť. Neexistuje jediná správna cesta pre rozvoj regiónov. Preto je dôležité posunúť rozhodovanie o regionálnych prioritách bližšie k občanom. Tomu treba prispôbiť aj čerpanie eurofondov. Dobrým príkladom fungujúcich samospráv je Dánsko. Miestne zastupiteľstvá majú rozsiahlu autonómiu v rozhodovaní o lokálnych politikách a veľkú slobodu rozhodovať o tom, čo je pre ich občanov najlepšie.

TALENTOVANÉ SLOVENSKO

13. **Pracovné ponuky na kľúč** – Nezaujímam o mladú generáciu zo strany Ficových vlád „vyhnať“ zo Slovenska desaťtisíce šikovných mladých ľudí. Prioritou ďalšej vlády musí byť jednoznačne zastaviť tento exodus a snaha o návrat talentu. Zároveň bude potrebné zabojovať aj o zahraničný talent. Zmena atmosféry v spoločnosti, atraktívnejšie pracovné príležitosti a budovanie komunit a občianskych väzieb v regiónoch sú kľúčovými predpokladmi pre návrat talentu domov. Musíme byť oveľa aktívnejší v oslovovaní kvalifikovaných ľudí prostredníctvom pracovných ponúk na kľúč (vrátane možností bývania a vzdelávania pre rodinných príslušníkov). Spraviť niečo pre krajinu si už v mnohých prípadoch nevyžaduje prítomnosť na Slovensku ani trvalý pracovný pomer. Dajme šancu angažovaným ľuďom, ktorí by radi pomohli v oblasti svojej odbornosti.

ZELENÉ SLOVENSKO

14. **Zelená infraštruktúra** – Budúcnosť je zelená a digitálna a je úlohou štátu zabezpečiť potrebnú infraštruktúru. Podobne ako výstavba diaľnic v dvadsiatom storočí, k využitiu plného potenciálu zelenej ekonomiky je nutné dobudovať dostupnosť a dostatočnú kapacitu elektrickej a nabíjacej siete ako aj úložných systémov. Treba urýchliť aj zapájanie nových kapacít z obnoviteľných zdrojov do siete.
15. **Transformácia energeticky náročných odvetví** – V nadväznosti na európsku stratégiu v tejto oblasti sa Slovensko musí vyrovnáť s energeticky náročnými sektormi. Okrem zníženia ceny elektrickej energie pre podniky bude nutné investovať nemalé prostriedky do technológií, ktoré výrazne znížia produkované emisie. Fond konkurencieschopnosti Európskej únie bude vytvorený presne pre tento účel.
16. **Adaptácia na zmenu klímy** – Slovensko potrebuje nemalé investície aj v oblasti prípravy na negatívne následky klimatickej zmeny. Domácnosti, firmy, ale aj štát budú musieť prispieť. Zatepľovanie bytov, inštalácia tepelných čerpadiel, investície do zelenej

mobility, poľnohospodárstva alebo vodného hospodárstva si žiadajú ďalšie investičné zdroje. Dôležité je, aby boli motivácie dobre nastavené. Aby bola transformácia čím viac automatická a čím menej vyvolaná verejnými dotáciami.

INOVATÍVNE SLOVENSKO

17. **Osobné zdravotníctvo a školstvo** – Vzhľadom na starnutie populácie, podiel seniorov v spoločnosti bude narastať a tým aj potreba sociálnej, zdravotnej či dlhodobej starostlivosti. Nedostatok pracovnej sily bude možné sčasti vyriešiť aj novými technológiami na báze umelej inteligencie. Kľúčovú úlohu môžu hrať najmä v prevencii, monitorovaní zdravotného stavu alebo pri udržiavaní sociálnych kontaktov [SeniorTech]. Okrem toho, tak v zdravotníctve ako aj školstve je možné postupne odchádzať od univerzálnych služieb k tým, ktoré lepšie zohľadňujú individuálne potreby občanov. Každé dieťa môže mať doma individuálneho virtuálneho učiteľa, ktorý dovysvetlí učivo a zohľadní pri tom potreby žiaka (tempo aj spôsob učenia). Slovensko môže medzi prvými účinne prepojiť trendy v digitalizácii a starnutí populácie v prospech občanov.
18. **Nová univerzita** – Zatiaľ takmer všetky pokusy o zreformovanie univerzitného vzdelávania na Slovensku zlyhali. Často kvôli rezistencii samotných univerzít. Preto navrhujeme vybudovať kvalitnú univerzitu s prísnyimi medzinárodnými kritériami, ktorá by mohla udržať talent na Slovensku a pritiahnuť zahraničný. Ako jednu z možností ako rázne zvýšiť kvalitu celého vysokoškolského systému. Alternatívou je vznik výskumnej inštitúcie (SIT alebo SlovakAI), ktorá by poskytovala zázemie pre excelentnú vedu v oblastiach nutných pre digitálnu a zelenú transformáciu ekonomiky.
19. **Dual use technology** – Nutnosť vynakladať nové zdroje na obranu a bezpečnosť vytvára priestor na špecializáciu v oblastiach, ktoré majú využitie aj v komerčnom sektore. Napríklad kyberbezpečnosť, autonómne zbrane alebo komunikačné technológie. Bolo by chybou použiť dodatočné financie na obranu výlučne len na nákup zbraní a techniky zo zahraničia, ktoré pomôžu naštartovaniu slovenskej ekonomiky len okrajovo. Menšie objemy by mali smerovať aj do technologických inovácií.
20. **Testovací priestor** – Kapitál môžeme pritiahnuť aj poskytnutím testovacieho priestoru pre nové technológie. Vzhľadom na dominanciu automobilového sektora v našom priemysle, jednou z alternatív môže byť testovanie autonómnej a prepojenej mobility alebo zeleného sídliska s vybudovaním potrebných infraštruktúrnych sietí (dobíjacie stanice, autonómne vozidlá, drony, atď.).

Celý zoznam navrhovaných opatrení nájdete v prílohe aj s predpokladaným harmonogramom a prioritizáciou.

3.

IDENTIFIKÁCIA POTREBNÝCH ZMIEN

V tretej časti štúdie podrobnejšie analyzujeme hlavné nedostatky hospodárskej politiky Slovenska a identifikujeme nevyhnutné opatrenia na zmenu kurzu. Postupujeme podľa Schémy 1. Keďže našim dlhodobým cieľom je zvýšenie kvality života na Slovensku, reštart ekonomiky chápeme v širšom kontexte.

HLAVNÉ VÝZVY Z MEGATRENDOV

Na dosiahnutie lepších ekonomických výsledkov je potrebné zmeniť spôsob uvažovania o potrebných zmenách. Slovensko je malá krajina a preto nedokáže zmysluplne ovplyvniť hlavné globálne trendy. Preto je nevyhnutné akúkoľvek víziu začať **analýzou svetových megatrendov**, ktoré ovplyvňujú naše životy v horizonte desaťročí a ich základné charakteristiky sú známe už v súčasnosti. Zároveň je potrebné prepájať prácu a riešenia jednotlivých výziev z megatrendov. Napr. starnutie populácie nie je izolovaný problém, časťou jeho riešenia je určite aj digitálna transformácia. Je potrebné, aby rezorty riešili tieto výzvy koordinovane, nie samostatne každý na svojom piesočku.

STARNUTIE POPULÁCIE

Žijeme dlhšie a rodí sa menej detí. Tieto dva trendy spolu spôsobujú, že v slovenskej populácii majú čoraz väčšie zastúpenie staršie populačné ročníky. Podľa odhadov Európskej komisie, **pracovná sila na Slovensku sa v najbližších desaťročiach zníži o vyše pol milióna ľudí**. Naopak, podiel ľudí nad 65 rokov v populácii sa zvýši zásadne z 18% na 30%. Je to prvýkrát v histórii, kedy zažívame takéto výrazne starnutie populácie. Čo z toho vyplýva pre hospodársku stratégiu?

» **Po prvé, nápor na verejné výdavky bude v nasledujúcich desaťročiach enormný.** Mnohé systémy v sociálnej oblasti totiž fungujú na báze priebežného financovania. To znamená, že ekonomicky aktívni ľudia platia dane a odvody a z nich sú priebežne hradené dôchodky z prvého piliera, zdravotnícke úkony či dlhodobá starostlivosť. A keďže bude čoraz menej obyvateľov v aktívnom veku a čoraz viac seniorov, pri súčasnom nastavení parametrov nebude možné financovať tieto výdavky. Preto bude nevyhnutné zabudovať do penzijného systému a do zdravotníctva mechanizmy, ktoré budú v dlhodobom horizonte brzdiť nárast výdavkov. Preferujeme postupné a malé zmeny pred radikálnymi sekmi. Zároveň je kľúčové, aby boli vo vyššej miere podporované sporiace systémy. Časť zodpovednosti za zabezpečenie príjmov v starobe musia postupne prebrať zo štátu

na seba aj občania. Preto druhý dôchodkový pilier nemôže byť marginalizovaný a investičná stratégia v ňom musí zabezpečiť adekvátne zhodnotenie úspor pre všetkých.

» **Po druhé, Slovensko bude musieť prehodnotiť politiky na trhu práce.** Rast priemerného veku zamestnancov si bude vyžadovať väčšie úsilie na udržanie (respektíve zvýšenie) produktivity práce. Vyššie vekové skupiny sú totiž menej pružné: mobilita je menšia, schopnosť osvojiť si nové zručnosti nižšia a zdravotné riziká vyššie. Bude nutné radikálne zmeniť prístup k riadenej migrácii. Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily bude čoraz viac citeľný a všetky krajiny EÚ budú lákať zahraničné talenty, keďže celá Európa starne. Pochopiteľne, absolútne kľúčové je maximálne využívanie domáceho talentu. Okrem toho, treba urobiť všetko preto, aby sa znížil nevyužívaný potenciál v zamestnávaní. Participácia marginalizovaných rómskych komunit a žien musí narásť.

» **Po tretie, pokles populácie bude mať následky aj pre trh bývania a regióny.** Postupné vyľudňovanie častí Slovenska, ktoré ponúkajú slabšie služby pre svojich obyvateľov. Zároveň, obce a mestá sa budú musieť vysporiadať aj s rastúcimi nákladmi, predovšetkým na dlhodobú starostlivosť. Musí dôjsť k významnej zmene v kompetenciách a financovaní samospráv.

DIGITÁLNA TRANSFORMÁCIA

Využívanie nových technológií ponúka veľké príležitosti na zlepšenie našich životov. Na druhej strane, nepripravené krajiny môžu mať vážne ekonomické a sociálne ťažkosti. Umelá inteligencia (AI) má potenciál byť **jedným z najdôležitejších hnacích motorov inovácií a digitálnej transformácie**. Jej vplyv siaha od zlepšovania efektivity podnikov až po zásadnú transformáciu celých odvetví. Nemôžeme si dovoliť tento trend ignorovať. Digitalizácia je prísľubom aj v oblasti verejných služieb. Občania vďaka nej môžu mať výrazne zjednodušený prístup k úradom a v zdravotníctve a školstve môžeme očakávať služby, ktoré sú lepšie šité na mieru pre každého z nás.²

Bohužiaľ, v otázkach vývoja nových technológií je nielen Slovensko, ale celá Európska únia pozadu oproti Spojeným štátom a Číne. Výdavky na výskum a vývoj sú v Európe naďalej koncentrované v automobilovom a farmaceutickom priemysle. Preto medzi najväčšími digitálnymi lídrami vo svete nájdeme len veľmi málo firiem z Európy. Chýba nám skutočne jednotný trh, ktorý by dokázal generovať globálnych hráčov. Ktoré sú najdôležitejšie zmeny, ktoré si tvorcovia hospodárskej politiky musia v súvislosti s novou technologickou revolúciou uvedomiť?

» **Predovšetkým je to vzdelávanie.** Technologické zmeny prinášali od priemyselnej revolúcie väčšiu kvalitu života. Došlo k enormnému nárastu blahobytu napriek populačnej explózii. Benefity boli citelné pre širšie vrstvy najmä vtedy, keď moderné stroje a algoritmy dokázali

vytvárať viac pracovných príležitostí než zničili. K tomu bolo vždy nevyhnutné, aby vzdelávanie dokázalo pružne reagovať na nové požiadavky. Aby boli ľudské schopnosti a technológie komplementmi a nie konkurentmi. Memorovanie faktov musí ísť do úzadia a projekty a súvislosti do popredia. Zároveň školstvo nemôže byť odtrhnuté od reality požiadaviek trhu práce. Okrem toho vzdelávanie nesmie skončiť za bránami škôl a univerzít. Konkrétne povolania budú menej dôležité, dôležitejšie budú samotné schopnosti a zručnosti.

» **Po druhé, Slovensko je veľmi malá krajina a preto sa bude musieť špecializovať.** Nemáme odborníkov na všetko, no v niektorých oblastiach máme expertov, ktorým treba poskytnúť konkurencieschopné podmienky. Nie je možné dlhodobo podporovať všetkých podnikmiernymi podmienkami. Budúcnosťou sú centrá excelentnosti a oveľa vyššie ohodnotenie tých, ktorí produkujú medzinárodne konkurencieschopné výsledky. Za kvalitu treba priplatiť a nekvalitu nepodporovať.

» **Po tretie, nové technológie prinášajú väčšiu kvalitu života až vtedy, keď sa rozšíria v ekonomike.** Keď sa stanú integrálnou súčasťou fungovania firiem a domácností. Aj keď nevieme byť lídrom v základnom výskume, svižnou implementáciou nových postupov do praxe sa môžeme stať vysoko konkurencieschopnou ekonomikou. Tu je výhoda, že je oveľa jednoduchšie zavádzať lepšie služby pre pár miliónov ľudí ako pre stovky miliónov. Preto je nutné, aby vzniklo spojenie medzi najlepšími firmami, univerzitami a štátom, ktoré urýchli transfer nových technológií do služieb pre občanov a firiem.

”

Budúcnosťou sú centrá excelentnosti a oveľa vyššie ohodnotenie tých, ktorí produkujú medzinárodne konkurencieschopné výsledky. Za kvalitu treba priplatiť a nekvalitu nepodporovať.

² Prvé návrhy na využitie AI vo verejnej správe ponúka napr. štúdia The Global Government Technology Centre Berlin - [The Agentic State](#)

ZELENÁ TRANSFORMÁCIA

Globálna klimatická zmena spôsobuje čoraz väčšie hospodárske škody a ohrozuje životný štandard budúcich generácií. Preto je cieľ prechodu na zelené technológie nespochybniteľný. Mnohé krajiny, ale aj veľa globálnych súkromných firiem, má ambície stať sa lídrom tejto transformácie.

Vyhrávať budú tí, ktorí v zelenej transformácii uvidia nielen hrozby, ale aj príležitosti. Konkurencieschopné zelené technológie sa totiž stanú motorom priemyslu. Dlhodobu ponúkajú tri benefity naraz: nižšie ceny pre spotrebiteľov, zníženie škodlivých emisií a odstránenie závislosti od dovozu fosílnych palív z pochybných tretích krajín. Aké sú najdôležitejšie ponaučenia z tohto megatrendu?

- » **Po prvé, popretie faktov nám určite nepomôže. Globálne otepľovanie je realitou.** Na miestach nie sú ani výhovorky, že mnohé iné krajiny berú túto otázku menej vážne. Na druhej strane, ani transformácia za každú cenu nie je riešením. Hlavným cieľom má byť ambiciózny a nákladovo najefektívnejší plán, ako čo najrýchlejšie prejsť na bezemisnú ekonomiku. Nemá význam betónovať technológie dvadsiateho storočia, keď naši konkurenti nespia a vidia, že investície do zelených technológií sú v dlhom horizonte benefitom pre výrobcov, spotrebiteľov aj pre planétu. Aby sme parafrázovali legendárneho výrobcu automobilov, Henryho Forda, nechcime rýchlejšie kone, ak môžeme mať automobily.
- » **Po druhé, znečisťovanie musí mať adekvátnu cenovku.** Každé ekonomické rozhodnutie by malo zobrať do úvahy aj nepriame negatívne vplyvy na životné prostredie. Aby spotrebiteľia

reálne videli, čo nás fosílna palivá skutočne stoja a podľa toho upravili aj svoju spotrebu. Umeľlo nízke ceny jednoznačne bránia efektívnej transformácii. Férové obchodovanie s emisiami alebo uhlíkové dane preto musia byť súčasťou stratégie pre zelenú transformáciu, aj obranou proti lacnému dovozu, ktorý nezohľadňuje ambiciózne environmentálne ciele a ohrozuje tak čistejšiu výrobu v EÚ.

- » **Po tretie, úloha vlád je predovšetkým podporovať vybudovanie potrebnej infraštruktúry, aby sa sieťové efekty mohli naplno rozvinúť. Európskych peňazí na to máme dosť.** Čím viac je prepojených užívateľov zelených technológií, tým lepšie a lacnejšie služby sa môžu poskytovať. Tak, ako sa budovali diaľnice pre dopravu dvadsiateho storočia, tak treba teraz podporiť integrované elektrické siete, nabíjacie stanice alebo inštaláciu technológií pre obnoviteľné energetické zdroje. Európska únia podporuje zelenú transformáciu a budovanie nevyhnutnej infraštruktúry aj finančne. No, bohužiaľ, Slovensko tieto zdroje využíva veľmi nekonšepčne a neefektívne. Investície do zelenej infraštruktúry, ale aj energetickej efektívnosti budov pritom majú vysokú ekonomickú návratnosť, pretože znižujú dlhodobé náklady, zlepšujú kvalitu života a prinášajú nové pracovné príležitosti. Je potrebné zlepšiť využívanie EÚ fondov pri investovaní do energetickej efektívnosti.
- » **Po štvrté, vlády musia pripraviť krajiny na adaptáciu na klimatickú zmenu.** Negatívne dopady budú viditeľné totiž v mnohých oblastiach života: poľnohospodárstvo, lesníctvo, zdravie obyvateľov, škody na infraštruktúre štátu atď. To si vyžiada rozsiahle investície nad rámec snáh o dekarbonizáciu ekonomiky. Základnou stratégiou musí byť znížovanie spotreby energií. Zatepľovanie budov a inštalácie tepelných čerpadel sú dobrými možnosťami (viac v boxe).

Box 1: Slovensko má dobré predpoklady ako zo zelenej transformácie vyťažiť maximum.

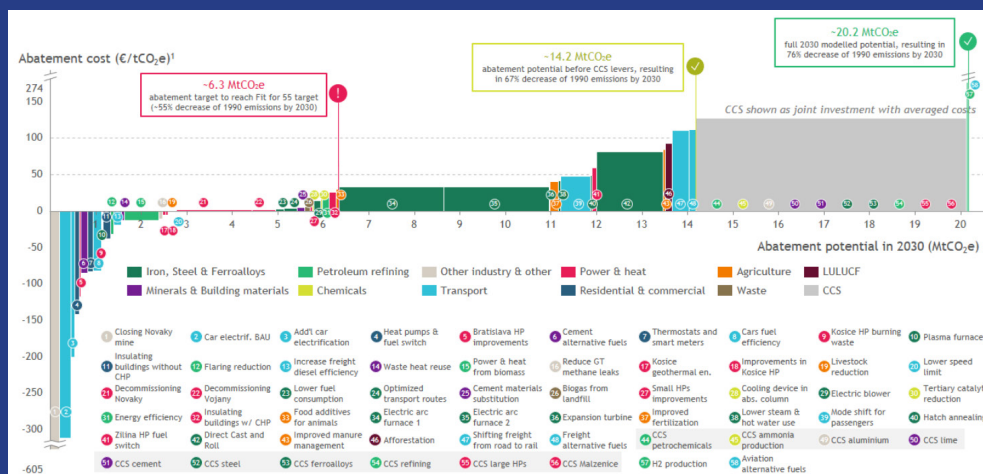
Slovensko ako jedna z najpriemyselnejších krajín EÚ disponuje jedinečnou kombináciou faktorov, ktoré môže využiť vo svoj prospech pri prechode na zelenú ekonomiku. Kľúčovým príkladom je rozvíjajúca sa výroba tepelných čerpadel – technológie považovanej

za nevyhnutnú pre dekarbonizáciu stavebného sektora (zároveň s elektrifikáciou vykurovania a zatepľovaním budov), ktorý sa v EÚ podieľa na viac než tretine emisií skleníkových plynov. Hoci Slovensko plánuje ročne vyrobiť až pol milióna týchto zariadení, potenciál trhu a inštalácií na domácej pôde ostáva nevyužitý. Popri tom Slovensko disponuje jedným z najväčších, no takmer nedotknutých, geotermálnych potenciálov v regióne. Projekty ako napr. v Ďurkove pri Košiciach dokazujú, že geotermálna energia môže byť v lokálnej miere spoľahlivým pilierom budúceho vykurovania bez závislosti na fosílnych palivách.

Práve elektrifikácia³ a prechod na „zelený priemysel“ môže Slovensku priniesť nové investície, pracovné miesta a technologické know-how – pod podmienkou, že bude systematicky podporovaný. Kľúčová bude aktívna politika zameraná na výskum, inovácie a lokalizáciu výroby nízkouhlíkových technológií, ako aj efektívnejšie využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Vďaka týmto krokom sa Slovensko môže zaradiť medzi lídrov zelenej transformácie v regióne strednej Európy.

Útvár hodnoty za peniaze identifikoval **nákladovo najefektívnejšie cesty dekarbonizácie pre Slovensko** do roku 2030. Na modelovanie bola zostrojená prvá slovenská krivka marginálnych nákladov na zníženie emisií (MACC). Analýza ukazuje, že EÚ cieľ zníženia emisií o 55 % do roku 2030 oproti úrovniam 1990 (Fit for 55) možno dosiahnuť s nízkymi výdavkami, pretože mnoho opatrení má negatívne náklady na znižovanie emisií. Slovensko ťaží z nízkej uhlíkovej náročnosti elektrickej energie, ale doprava zostáva výzvou. Elektrifikácia oceliarskeho sektora je kľúčom k presadzovaniu dekarbonizácie nad rámec cieľa „Fit for 55“. V súčasnosti je to najviac znečisťujúci priemysel, ktorý má k dispozícii viacero nástrojov, ktoré umožňujú zásadnú dekarbonizáciu aj bez implementácie zachytávania a ukladania uhlíka (CCS). Dosiahnutie plného potenciálu dekarbonizácie do roku 2030 by si vyžadovalo značné investície do CCS. Celkové náklady dekarbonizácie sa pohybujú medzi 2,6 a 13,5 miliardami eur.

Schéma 2: Krivka MACC 2030 pre Slovensko

Zdroj: Decarbonization of the Slovak economy by 2030, ÚHP a BCG

3 Slovensko môže byť víťazom väčšej elektrifikácie – máme 6 najnižšiu intenzitu elektroenergetického mixu a zároveň vysoký podiel jadra nám garantuje nižšie riziko blackoutov.

BEZPEČNOSŤ A ANTIGLOBALIZMUS

Geo-politická mapa sveta sa opäť rozdeľuje do niekoľkých stále lepšie identifikovateľných táborov. Viaceré krajiny sa preto snažia, po desaťročiach otvoreného medzinárodného obchodu, prejsť na viac strategický obchod. Napríklad Európska únia závisí od dovozu strategických surovín z tretích krajín (lítium, energetické suroviny, čipy, a pod.). Okrem toho je nutné sa pripraviť na nárast bariér (clá a tarify) v medzinárodnom obchode. V neposlednom rade, agresia Ruska na Ukrajinu je budičkom pre mnohé štáty v obrannom priemysle. Ktoré kroky budú nevyhnutné?

- » **Po prvé, treba sa zmieriť s tým, že „mierová dividenda“ je preč.** Európske krajiny v ostatnom období investovali do obrany a bezpečnosti výrazne menej ako pred niekoľkými desaťročiami. Bohužiaľ, na výsledkoch verejných financií to absolútne nevidno. Predošlé obranné výdavky boli nahradené najmä sociálnymi transfermi a zadlžovanie štátov rástlo veselo ďalej. Okrem toho, zmena kurzu v Spojených štátoch ohľadom spoločného obranného postupu nás núti postaviť sa na vlastné nohy. Európa bude musieť v oblasti obrany a bezpečnosti oveľa viac spolupracovať a postupne zvyšovať výdavky na tento účel.
- » **Po druhé, využívanie obchodných vzťahov na mocenské hry zvyšuje zraniteľnosť európskeho hospodárstva.** Preto musia štáty prehodnocovať geografickú lokalitu kľúčových dodávateľských sietí. Je nutné viac diverzifikovať dodávateľov v prípade kritických surovín, znížiť závislosť od autokratických režimov a v neposlednom rade budovať domáce kapacity pre kľúčové technológie (čipy, batérie, vojenská technika). Európa potrebuje v dôležitých oblastiach strategickú autonómiu.
- » **Po tretie, voľný medzinárodný obchod na báze rešpektovaných pravidiel je preč.** Spojené štáty opäť rozpútali obchodné vojny, ktoré používajú nielen proti nepriateľským krajinám, ale aj voči spojencom. Európa musí postupovať jednotne, byť pripravená na tvrdé a sebavedomé protipatrenia a na rokovania s inými časťami sveta o vytvorení čo najväčšej zóny s dohodnutými pravidlami. Stratu príležitostí na trhu

v USA sa dá vykompenzovať užšími vzťahmi s inými časťami sveta. Ide predovšetkým o Kanadu, Spojené kráľovstvo, Latinskú Ameriku, východnú Áziu, Mexiko, Indiu či niektoré africké krajiny. Zároveň bude potrebné sfunkčňovať základné mechanizmy Svetovej obchodnej organizácie na obmedzenie nekalých praktík.

HOAXY A PROPAGANDA

Nástup sociálnych sietí významne zmenil množstvo a typ informácií, ktoré majú občania k dispozícii. Často je výsledkom polarizácia, radikalizácia a uzatváranie sa do názorových bublín. Demokracia je pritom založená na zmysluplnom dialógu na báze faktov. Hoaxy, dezinformácie a propaganda, ktoré všeobecné fakty odmietajú, sú preto veľkým ohrozením aj pre demokraciu. Vojenské operácie sa už nevedú len zbraňami a vojakmi, ale aj hybridnými hrozbami a programátormi. Ich cieľom je paralyzovať rozhodovací proces, vyvolať zmätok, spochybniť dôveryhodné informácie a vyvolať taký rozpor v spoločnosti, že štát alebo samospráva začnú váhať, odkladať rozhodnutia alebo úplne ustúpiť z dôležitých politík. Ďalším dôsledkom je rušenie inštitúcií, ktoré boli zriadené na boj proti hybridným hrozbám. Čo sa s tým dá robiť?

- » **Po prvé, krajiny musia zakomponovať do svojich obranných stratégií aj ochranu voči hybridným hrozbám a propagande.** Aj sloboda slova má svoje hranice, ak porušuje práva iných občanov alebo je v rozpore s ústavou a demokratickým zriadením krajiny. Treba určiť zodpovednosť aj pre sociálne siete, najmä ak ich algoritmy amplifikujú škodlivý obsah. Uvažovať treba aj o likvidácii anonymných účtov alebo o blokovaní trollích fariem, ktoré často generujú väčšinu diskusie.
- » **Po druhé, kritické myslenie a mediálna gramotnosť sa musia stať súčasťou kurikula na školách.** Demokracia musí byť schopná sa brániť voči tým, ktorí používajú slobodné voľby na to, aby následne zničili inštitúcie demokracie jednu po druhej. Mladá generácia sa musí naučiť lepšie pracovať s informáciami, overovať fakty a rešpektovať iný názor. Bude nutné podporovať vývoj technologických riešení pre overovanie faktov. Proti algoritmom treba bojovať aj

s algoritmi, ktoré by fungovali ako medzičlánok medzi informáciami na sociálnych sieťach a používateľmi.

- » **Po tretie, sila EÚ je v tomto boji jedinou naozaj efektívnou platformou** v rokovaní s globálnymi technologickými gigantmi, ktorých obraty častokrát násobne presahujú rozpočty menších krajín. To znamená, že je nevyhnutné aktívne a expertné zapojenie sa do tvorby pravidiel platných na úrovni celého európskeho kontinentu. Dôležité ale nie je ich prijatie, ale najmä ich odvážne a férové presadzovanie. Bez efektívneho dohľadu, vymáhania a vysvetľovania ostane naša spoločnosť zraniteľná voči manipuláciám, ktoré rozkladajú dôveru v demokraciu.

- » **Po štvrté, verejné bezpečnostné inštitúcie musia zohrať aktívnejšiu úlohu.** Obzvlášť problematické je, ak sú v rukách konšpirátorov a šíriteľov zahraničnej propagandy. Zahraničným vplyvovým operáciám bude potrebné sa účinne brániť najmä pred voľbami.

- » **Po piate, sociálne siete dnes neohrozujú len demokraciu, ale čoraz viac aj duševné zdravie** – najmä detí a mladých ľudí. Návykové algoritmy cielene využívajú psychologické zraniteľnosti používateľov a šíria škodlivý obsah ako poruchy príjmu potravy, násilie, mizogyniu či online šikanu. Ak chceme budovať odolnú, demokratickú a konkurencieschopnú Európu, musíme začať ochranou mentálneho zdravia našich najmladších občanov.

Box 2: Hoaxy a propaganda na Slovensku

Slovensko sa čoraz viac rozdeľuje. Niektorí politici využívajú polarizáciu ako nástroj na mobilizáciu voličov, no krátkodobý zisk prináša dlhodobé škody. Dôsledkom sú konflikty v rodinách a v spoločnosti, kde sa stráca schopnosť diskutovať a rozhodovať sa spoločne. Tento stav nás paralyzuje. Namiesto riešenia kľúčových výziev sa sústreďujeme na spory, ktoré nám berú energiu, dôveru aj čas. Je to cesta do pekla, na ktorú sa Robert Fico [aj so Slovenskom] vybral na veľkom bielom koni.

Rozdeľovanie spoločnosti sa naplno rozbehlo počas pandémie Covid-19. Strach a neistota u ľudí vytvorili úrodnú pôdu pre manipuláciu. Pandémiu politici riadili často pod vplyvom emócií a chaosu, čo využili tí, ktorí z krízy ťažili. Konflikty eskalovali pri očkovaní a vyvrcholili pri vojne na Ukrajine, kde sa naplno ukázalo, ako rýchlo dokáže spoločnosť stratiť vzájomnú dôveru.

Sociálne médiá túto polarizáciu zosilňujú. Vytvárajú informačné bubliny, kde sa radikálne názory len utvrdzujú. Diskusie pod statusmi už často nevedú len zanietení ľudia, ale falošní diskutéri a platení trollovia – niekedy dokonca s politickým krytím.

Dezinformácie zapustili korene a ich dôsledky sú alarmujúce. Dôvera vo vedu klesá, zatiaľ čo v konšpiračné teórie rastie. Podľa Eurobarometra Slováci patria medzi najmenej informovaných o vede v EÚ. **Až 51 % verí, že vojnu na Ukrajine spôsobili Ukrajinci alebo Západ. Tretina si myslí, že totalita bez volieb by bola lepšia. A skoro polovica verí na tajné spolky riadiace svet.**

Graf 11: Index konšpirácií (2021, Slovensko 2022)

Zdroj: Why are conspiracy theories more successful in some countries than in others? An exploratory study on Internet users from 22 Western and non-Western countries a Centrum pre bioetiku na Univerzite Sv. Cyrila a Metoda v Trnave

KOMPAS KONKURENCIESCHOPNOSTI EÚ

Po analýze globálnych megatrendov je pre nás kľúčové nadviazať na zmeny hospodárskej politiky celej Európskej únie. **Slovensko musí byť schopné sa spolupodieľať a profitovať z týchto zmien.**

Aj Európska únia potrebuje zabráť. Ak chce byť úspešná v 21. storočí, musí zmeniť svoju ekonomiku. Draghi a Letta, dvaja bývalí talianski premiéri, vo svojich správach pripravili pomerne presnú diagnózu súčasných nedostatkov. Zároveň ponúkli aj víziu a riešenia. Nová Európska komisia vypracovala na báze týchto úvah Kompas konkurencieschopnosti, ktorý je akousi hospodárskou stratégiou únie na najbližšie obdobie.

Schéma 3: Kompas konkurencieschopnosti

Zdroj: Európska komisia

Európsku úniu čakajú **tri dôležité transformácie**.

» **Po prvé,** je potrebné kľásť väčší **dôraz na inovácie**. Budúcnosť je zelená a digitálna a EÚ zaostáva v globálnom boji predovšetkým v digitalizácii. Únia nie je schopná pretaviť dobré nápady

do konkrétnych riešení. Čo sa týka počtu patentov, nie je veľký rozdiel medzi EÚ, USA a Čínou. Avšak len jedna tretina patentov registrovaná na univerzitách v EÚ sa aj skutočne premietne do komerčných riešení. Musíme zásadným spôsobom premyslieť celý inovačný cyklus. Začať

treba už na univerzitách a výskumných inštitúciách, aby sa Európa stala magnetom pre globálny talent. Potom je nutné podporovať škálovanie a prístup k zdrojom v neskoršej fáze inovačného cyklu.

Inovačná politika musí rešpektovať dôležité svetové megatrendy. Preto sa Európska komisia sústredila na niektoré kľúčové sektory a technológie, ktoré sú budúcnosťou úspešných ekonomík. Ide najmä o *umelú inteligenciu (AI)*, *zelené technológie*, *skladovanie energie*, *kvantové počítače*, *polovodiče alebo napríklad neurotechnológie*. Podobne ako Spojené štáty, únia plánuje vytvoriť finančné mechanizmy na podporu inovácií v týchto oblastiach. Bolo by výborné, ak by sa Slovensko dokázalo participovať na niektorom z hlavných inovačných trendov únie.

Komisia chce urýchliť aj implementáciu nových technológií do ekonomiky. V budúcnosti približne 70% novej pridanej hodnoty v globálnej ekonomike sa vytvorí na báze digitálnych technológií. Preto je nevyhnutné urýchliť adaptáciu inovatívnych riešení vo firemnom sektore ale aj vo verejných službách.

- » **Po druhé**, aby bola zelená ekonomika naozaj príležitosťou aj pre európsky priemysel, **dekarbonizácia a priemyselná politika musia ísť ruka v ruku**. EÚ musí podporiť tak prechod na bezemisnú ekonomiku ako aj výrobu konkurencieschopných zelených technológií. Európska komisia predstavila Dohodu o čistom priemysle, kde definuje, akým spôsobom plánuje urýchliť transformáciu priemyslu. Tvrdým orieškom sú energeticky náročné priemyselné odvetvia, ktoré nutne potrebujú investície na zavedenie zelených technológií. Ide predovšetkým o výrobu kovov, ocele či chemikálií.

Ráznu zmenu stratégie potrebuje aj automobilový sektor. Infraštruktúra ani zďaleka nie je pripravená na zelenú dopravu. Štáty sa zaviazali výrazne urýchliť budovanie nabíjajúcich staníc, no skutočnosť zaostáva za plánmi. Na druhej strane, automobilky strácajú konkurencieschopnosť v inovatívnych riešeniach. Bude nutné viac investovať do výskumu a vývoja v oblasti batérií, autonómnych vozidiel alebo softvérových riešení pre užívateľov.

Ak sa pozeráme na zelenú transformáciu ako príležitosť, Európa má pomerne dobrú východiskovú pozíciu vo výrobe niektorých čistých technológií. Energeticky efektívne technológie sú z veľkej časti vyrábané v Európe. Podobne, cirkulárna ekonomika predstavuje veľký prísľub do budúcnosti.

Aby zelená transformácia priemyslu mohla byť rýchla a úspešná, Európska únia potrebuje bojovať proti jednoduchému vytláčaniu emisií do zahraničných dodávateľských firiem. Takisto je kľúčové, aby dovozy produktov spĺňali vysoké štandardy únie, aby nedochádzalo k ničeniu výroby lacnými produktmi, vyrobenými neekologickými postupmi.

- » **Po tretie**, ruská agresia na Ukrajinu ukázala zraniteľnosť únie, ak má v kritických oblastiach len málo dodávateľov. **Je nutné znížiť prílišnú závislosť na nevyspytateľných dodávateľoch a zvýšiť bezpečnosť**. Dodávky kritických surovín, energie alebo napríklad kľúčových digitálnych komponentov treba diverzifikovať.

Európska únia musí zostať vysoko otvorenou ekonomikou voči zahraničiu. Snahy o prílišné uzatváranie by výrazne poškodili ekonomický rast a životnú úroveň. Až vyše 90% globálneho ekonomického rastu sa projektuje mimo EÚ a nemôžeme si dovoliť odhodiť tento potenciál. V súčasnosti sme najväčším obchodným partnerom pre takmer 80 krajín. Naša otvorenosť však prináša aj riziká, najmä vo svete, kde sa obchod využíva na politické a mocenské ciele.

Nie je žiaduce, aby bola EÚ vydierateľná pri dodávkach kritických surovín potrebných pre zelenú a digitálnu transformáciu. Problém je najviac vypuklý v oblasti čipov, niektorých dôležitých liekov a hnojív. Únia zadefinovala štyri rizikové oblasti a desať kritických technológií. Tie bude potrebné monitorovať a zamedzovať prílišnej závislosti od jedného dodávateľa.

Nová geopolitická realita mení aj obrannú stratégiu únie. Členské štáty plánujú oveľa viac investovať do obrany a bezpečnosti, čo je pochopiteľne dobrou správou pre európsky zbrojársky priemysel. Dôraz treba klásť predovšetkým na tie technologické riešenia, ktoré sú využiteľné aj v civilnom živote (dual use technology).

Ktoré kroky by mali pomôcť dosiahnuť tieto transformačné ciele? Európska komisia uvádza **päť dôležitých reforiem**:

1. JEDNOTNÝ TRH

Európska únia nevyužíva dostatočne silu trhu so 450 miliónmi obyvateľov. Ešte stále existujú mnohé bariéry, ktoré znemožňujú bez problémov podnikáť na celom trhu. Hranice medzi členskými štátmi sú až príliš „citeľné“ pre podniky v elektronickej komunikácii, energetike, finančných službách alebo obrane. Následne je takmer nemožné konkurovať globálnym hráčom z Číny či USA. Chýba veľkosť aj dostatočná hĺbka trhu.

Podľa analýz Medzinárodného menového fondu, medzi štátmi v USA existujú obchodné bariéry rovnajúce sa 15-percentnému clu. Medzi členskými štátmi EÚ je to 40% pri tovaroch a 110% pri službách. Pre európske inovatívne firmy je náročné škálovať produkciu bez toho, aby museli poznať 27 rôznych legislatívnych prostredí. Komisia plánuje preskúmať možnosť zavedenia fiktívneho 28. režimu, ktorý by výrazne uľahčoval celoeurópske pôsobenie firiem. Snaha o harmonizáciu zatiaľ nikam nevedla a preto je asi lepšie ponúknuť novú alternatívu.

Urýchliť treba aj určovanie štandardov, predovšetkým v oblastiach nových technológií. Výhodou je, že v mnohých z nich neexistujú národné riešenia. Umelá inteligencia, 6G siete, autonómne vozidlá alebo napríklad internet vecí (IoT) sú príležitosťou zabrániť fragmentácii trhu.

2. ZJEDNODUŠENIE

S odstraňovaním bariér úzko súvisí aj prílišná regulácia a byrokracia, ktorá vychádza nielen

z odlišných národných pravidiel, ale aj z celoeurópskych nariadení. Dve z troch firiem uvádzajú, že byrokratické bremeno je významnou prekážkou pri dlhodobých investíciách. Komisia plánuje významne znížiť toto bremeno. Pre firmy vo všeobecnosti o 25%, pre malé a stredné podniky až o 35%.

Významnou prekážkou je aj dĺžka mnohých povolenacích procesov a hustota kontrolných procesov. Bolo by lepšie sa sústrediť na celkový cieľ a menej predpisovať presnú cestu, ako sa k nemu dostať.

Komisia už predstavila prvé návrhy na zjednodušenie. Týkajú sa najmä reportovania v súvislosti s udržateľnými financiami a taxonómiou. Snaha je odbremeniť najmä malé firmy, pre ktoré sú komplexné a rozsiahle nároky na dáta veľkým problémom. Často treba začať od zdanlivo triviálnych záležitostí, ako sú jednotlivé procesy potrebné na získanie podnikateľského oprávnenia, či registrácie výrobných priestorov. Tieto procesy sú pre bežného človeka takmer nedostupné, resp. nezvládnutelné po finančnej, časovej či administratívnej stránke. Informácie nie sú úradmi jasne poskytované, pritom by stačilo zverejniť ich zrozumiteľne na jednotnom webe dotyčného úradu alebo ich poskytovať na centrálnej stránke ako napríklad slovensko.sk. Dobrým príkladom zverejnenia návodov je napr. stránka [navody.digital](https://navody.digital.sk) určená pre pomoc občanom s elektronickými službami štátu.

Zjednodušenie sa však musí týkať nielen existujúcich požiadaviek ale aj vzniku nových legislatívnych iniciatív. Ex ante analýzy dopadov návrhov musia viac zobrať do úvahy vplyvy na malé a stredné podniky. Obzvlášť v porovnaní s globálnymi konkurentmi. Takisto, treba maximálne zabrániť tzv. „gold platingu“, teda snahám členských krajín zavádzať nové požiadavky nad rámec európskych noriem.

”

Dve z troch firiem uvádzajú, že byrokratické bremeno je významnou prekážkou pri dlhodobých investíciách. Komisia plánuje významne znížiť toto bremeno. Pre firmy vo všeobecnosti o 25%, pre malé a stredné podniky až o 35%.

3. FINANCOVANIE

EÚ výrazne zaostáva v globálnej konkurencii vo financovaní inovatívnych firiem. Dominancia bankového financovania znemožňuje prístup k zdrojom, predovšetkým pri škálovaní a rizikovejších investíciách. Pritom, obyvatelia EÚ majú výrazne vyššie úspory ako v USA. Tie však dosť často nečinne ležia na bankových účtoch a nie sú zapojené do inovačnej časti ekonomiky. **Únia úspor a investícií** by mohla byť riešením, no už vyše desať rokov existuje len na papieri.

Zmeniť treba prístup tak na strane úspor ako aj investícií. Zastúpenie akcií v portfóliách domácností je výrazne nižšie oproti Spojeným štátom. Súvisí to s nižším zastúpením penzijných fondov na európskom trhu, konzervatívnejším prístupom sporetelov ako aj prísnejšou reguláciou. Okrem podpory finančnej gramotnosti na školách je nutné zlepšiť dostupnosť lacných a likvidných európskych sporiacich produktov.

Jednotný kapitálový trh v únii treba podporiť aj odstraňovaním bariér. Musí existovať jednotný režim s rovnakými pravidlami, jedným regulátorom a centralizovanou infraštruktúrou. V opačnom prípade nikdy nedosiahneme potrebnú hĺbku kapitálového trhu. Zostane to gulášom 27 režimov.

V EÚ vzniká pomerne veľa inovatívnych myšlienok, no nedostupnosť rizikového kapitálu núti mnohé firmy hľadať financovanie pre škálovanie v Spojených štátoch. V tejto oblasti bude kľúčové spojenie verejného a súkromného kapitálu a lepšie zdieľanie rizík. Bankový sektor nie je v pozícii financovať tieto, často vysoko rizikové, projekty.

Požiadavky na verejné rozpočty sú enormné tak v oblasti zelenej a digitálnej transformácie ako aj obrany a bezpečnosti. Nie je realistické očakávať, že je možné dodatočné zdroje zabezpečiť cez národné rozpočty. Preto musí prísť jasná prioritizácia existujúcich zdrojov (tak na úrovni EÚ ako aj členských štátov) a aktivácia súkromného kapitálu cez verejné spolufinancovanie niektorých rizík. Musí prebehnúť debata aj o vlastných zdrojoch únie a reštrukturalizácii európskeho rozpočtu.

4. ZRUČNOSTI A KVALITNÉ PRACOVNÉ MIESTA

Dobré pracovné miesta sú kľúčové na zabezpečenie vysokej kvality života občanov. Starnutie populácie a technologické zmeny predstavujú významné hrozby. Preto je nevyhnutné kontinuuálne vzdelávať a adaptovať pracovníkov na nové podmienky. Až 4 z 5 malých a stredných firiem majú ťažkosti pri hľadaní zamestnancov s potrebnými zručnosťami. S reformami treba začať už na školách.

Často viazne súlad medzi zručnosťami absolventov a požiadavkami zamestnávateľov. Štáty sa snažia ochraňovať konkrétne pracovné miesta, pričom cieľ by mal byť skôr nadobudnutie zručností, ktoré sa dajú prenášať medzi zamestnaniami. V ekonomike 21. storočia musí byť vzdelávanie celoživotnou záležitosťou. Zároveň sociálne systémy štátov by mali poskytovať ochranu pred výpadkom príjmov na obmedzené obdobie.

Bude nutné zvýšiť aj participáciu na trhu práce najmä pre ženy, mladých, seniorov a niektoré znevýhodnené skupiny. Riešenia budú musieť byť šité na mieru, neexistuje univerzálny recept pre všetky prípady.

5. LEPŠIA KOORDINÁCIA

Únia nebude úspešná, ak členské štáty nebudú ťahať za rovnaký koniec povrazu. Rozpočet únie je oproti iným globálnym hráčom pomerne malý, preto aj členské štáty musia zmeniť doma svoje priority a podporiť spoločnú snahu o zvýšenie konkurencieschopnosti. Sú oblasti, kde by to malo ísť bez väčších politických problémov. Napríklad energetická, dopravná a digitálna infraštruktúra únie.

Koordinácia národných politík však doteraz nepriniesla veľa pozitívnych výsledkov. Oveľa lepším riešením by bola centralizácia tých rozhodnutí, ktoré reprezentujú európske verejné statky. Teda oblasti, kde je spoločný prístup jednoznačne lepší a efektívnejší ako 27 národných iniciatív. Okrem prepojenosti spoločných infraštruktúr sú to aj oblasti obrany alebo výskumu a vývoja. Zároveň sa musia zmeniť aj rozhodovacie procesy. Sú veľmi zdĺhavé a je často problém mať podporu všetkých členských štátov. Ak nebude dohoda o zmene Zmluvy v otázkach rozhodovania, únia bude musieť ísť najmä cestou dohody tých krajín, ktoré sú ochotné prijať spoločné riešenia.

A čo z toho môže mať Slovensko?

Je v záujme Slovenska, aby na jednej strane podporovalo tieto reformy a na druhej strane koordinovalo svoje politiky s úniou. Ako veľmi otvorená a priemyselná ekonomika môže byť medzi víťazmi, ak sa EÚ podarí lepšie zvládnuť zelenú a digitálnu transformáciu. Žiadna stratégia na Slovensku nebude úspešná, ak odignoruje európske snahy o zlepšenie konkurencieschopnosti.

Slovensko si už nemôže dovoliť byť pasívnym divákom zmien na európskej úrovni. Musí byť oveľa aktívnejšie tak pri tvorbe hĺbkových zmien ako aj pri využívaní príležitostí.

Aktívna spolupráca na reformách je nevyhnutná najmä v nasledujúcich troch oblastiach:

1. **únia úspor a investícií, ktorá môže uľahčiť prístup ku kapitálu pre inovatívnejšie slovenské firmy,**
2. **zjednodušenie podnikateľského prostredia, ktoré má potenciál výraznejšie odbremeniť podnikateľov,**
3. **vytvorenie skutočne jednotného trhu, ktoré zvýši ekonomickú silu únie.**

Slovensko by malo byť schopné zapojiť sa aj do budovania (nových) prioritných odvetví, ktoré budú najviac podporované úniou. Napríklad umelá inteligencia alebo zelené technológie. Budú k dispozícii nemalé prostriedky na zelenú a digitálnu transformáciu. Ak budeme pasívni, nezvládneme prechod energeticky náročných odvetví a nebudeme dostatočne profitovať ani z financií na inovatívnejší priemysel či služby.

FINANČNÉ MECHANIZMY EÚ

Okrem hospodárskej politiky únie je pre Slovensko kritický aj prístup k finančným zdrojom. Slovensko dostalo na vyrovnanie životnej úrovne vyspelejších krajín EÚ od svojho vstupu do únie viac ako 25 miliárd EUR v čistom vyjadrení. Peniaze sa minuli, výsledky veľmi nevidno. Popritom sme navýšili vlastnú rozpočtovú sekeru a už desať rokov stagnujeme v dobiehaní. Inak povedané, peniaze sme do ekonomiky dali, no **veľmi neefektívne, väčšinou neskoro, draho a nezmyselne**. Ako keby bežná domácnosť míňala na zahraničné dovolenky a oslavy namiesto prestavby domu na modernejší. Pokračovať v tejto stratégii by znamenalo okrádanie budúcich generácií. Čo treba zmeniť?

1. ZMYSLUPLNÉ VYUŽITIE

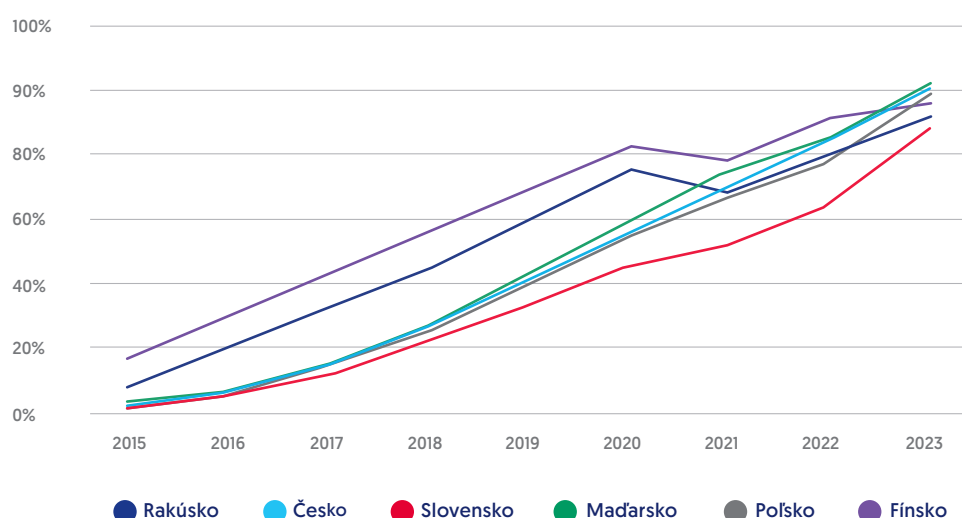
Peniaze nám ležia na stole, nevieme ich zdvihnúť.

V najbližších rokoch má Slovensko možnosť využiť ďalšie európske miliardy. Eurofondy a plán obnovy sú mediálne najviac známe, peňazí je však ešte viac. Potenciál všetkých európskych zdrojov nárokovateľných pre Slovensko je až 30 miliárd do roku 2027⁴. Pre Slovensko je typické slabé čerpanie. Eurofondy z minulého obdobia (2014 - 2020) sme čerpali neskoro a s odretými ušami. Scenár sa opakuje v súčasnom programovacom

období. V piatom roku súčasného eurofondového obdobia minulo Slovensko len 9,5 % peňazí (k jún 2025). A to hovoríme len o čerpaní, bez hodnotenia z hľadiska hodnoty za peniaze, teda výsledného benefitu pre občanov. Rýchly nástup plánu obnovy sa tiež spomalil a je veľkým otáznikom, či sa podarí dotiahnuť všetky tranže do úspešného konca. O ďalšom veľkom balíku peňazí, v Modernizačnom fonde za 3,25 mld. eur nevieme skoro nič. Asi preto, že sa ešte ani nerozbehol.

⁴ Sociálno klimatický fond je na obdobie 2026-2032 a Plán obnovy a odolnosti sa končí v roku 2026.

Graf 12: Vývoj čerpania eurofondov v programovom období 2014-2020

Pozn. Zlom, ktorý prejavil pri Rakúsku a Fínsku v rokoch 2020-2021 bol spôsobený navýšením alokácie. Ide teda o relatívny pokles čerpania

Zdroj: cohesiondata.ec.europa.eu

Tabuľka 1: Peniaze na stole doma – EÚ zdroje pre Slovensko

Zdroj financovania	Suma alokovaná pre Slovensko [mil. eur]
Program Slovensko	12 800
Program Rybné hospodárstvo	15
Fondy pre oblasť vnútorných záležitostí	39
Programy územnej spolupráce	200
Spoločná poľnohospodárska politika	4 400
Plán obnovy (RRF)	6 732
Modernizačný fond	3 250
Sociálno klimatický fond	1 500
Úvery EIB	800
Spolu	29 736

Zdroj: MF SR, EIB

Ďalšie miliardy ležia na stole v Bruseli. Nie sú alokované pre krajiny a je na šikovnosti členského štátu si z tohto koláča ukrojiť. Na rozdiel od neschopnosti pri EÚ fondoch, v tomto prípade sa k nim pasívna krajina nedostane vôbec. Najväčšie takéto fondy sú Horizon na vedecké projekty 95,5 mld. eur a infraštruktúrny Nástroj na prepájanie Európy (CEF) za 33,7 mld. eur.

Neschopnosť dostať sa k týmto celoeurópskym peniazom, ale aj neskoré čerpanie už alokovaných zdrojov je problém, lebo:

- » peniaze nutne potrebujeme na oživenie ekonomiky, tak môžu pomôcť konkrétnym ľuďom, obzvlášť v čase ťažkosti opaskov,
- » vyčerpať ich neskoro znamená, že sme stratili roky, za ktoré z nich mohli mať ľudia aj ekonomika úžitok; zároveň platí, že čím neskoršie čerpáme, tým menej si môžeme reálne kúpiť kvôli vyššej inflácii,
- » nemať prístup k extra peniazom znamená nevyužiť ich na modernizáciu ekonomiky a na lepšie zvládnutie transformácie ekonomiky,
- » uvoľnia tlak na požiadavky na štátny rozpočet, teda „pomáhajú“ konsolidovať.

Bude nutné sprofesionalizovať celý manažment európskych peňazí a resuscitovať ho:

- » európske finančné prostriedky a ďalšie nárokovateľné fondy potrebujú posilniť prípravu kvalitných projektov v úzkej spolupráci so samosprávami a regionálnymi aktérmi. Je potrebné zaviesť predvídateľný harmonogram výziev a zrýchliť proces hodnotenia žiadostí, ale tiež agilnejšie verejné obstarávania, digitalizáciu procesov a lepšiu komunikáciu s potenciálnymi žiadateľmi a partnermi,
- » celoeurópske fondy sú ešte tvrdší oriešok. Výmena dobrej praxe medzi kontaktnými bodmi jednotlivých fondov, sieťovanie potenciálnych prijímateľov doma aj v zahraničí a pomoc s projektovou prípravou sú základ pre zapojenie sa do týchto fondov.

2. NOVÝ ROZPOČTOVÝ RÁMEC

Európska únia už predstavila návrh nového rozpočtu pre obdobie 2028 – 2034, ktorý prešiel pomerne zásadnými zmenami. Hlavnou myšlienkou nového obdobia má byť väčšia flexibilita

a jednoduchšie pravidlá. Jedným z hlavných návrhov je vytvoriť nový Európsky fond konkurencieschopnosti – ten má podporovať dôležité investície a inovácie, napríklad v technológiách či zelenej transformácii. Cieľ? Posilniť pozíciu EÚ vo svete a zabezpečiť, aby sme neboli závislí od iných v kľúčových oblastiach. Do popredia sa dostáva aj obrana a bezpečnosť – čo nie je prekvapenie vzhľadom na to, čo sa deje vo svete.

Nový fond má nahradiť množstvo súčasných fondov a nástrojov. Na papieri to vyzerá ako dobré zjednodušenie – ale dôležité bude, aby to fungovalo aj v praxi. Musí sa zlepšiť výber tých najlepších projektov a ideálne by bolo aj zníženie byrokracie v Bruseli.

Na základe návrhu nového rozpočtu si kľúčovými zmenami prejde kohézna a poľnohospodárska politika, vrátane rozvoja vidieka, ktoré sa zlučujú, spolu s ďalšími politikami ako aj turizmus, pod jeden pilier s názvom Národné a regionálne partnerské plány (NRP). Každý členský štát vypracuje jeden takýto plán, čo znamená, že 540 programov bude nahradených 27 národnými plánmi + 1 plánom využitia programu cezhraničnej spolupráce Interreg, ktorý bude nezávislý od národných plánov. Princíp fungovania týchto plánov bude podobný princípu, ktorý poznáme pri Pláne obnovy. Finančné prostriedky budú vyplácané na základe dosiahnutia vopred stanovených míľnikov a cieľov. Slovensko tak na dobíhanie životnej úrovne a rozvoj regiónov bude musieť po novom plniť aj vopred stanovené míľniky a ciele.

V novom rozpočte bude potrebné presadiť priority, ktoré budú v maximálnej možnej miere prospešné pre Slovensko. Kľúčové aspekty budú:

- » Presadzovať priamy prístup regiónov k eurofondom.
- » Systémovo spolupracovať so samosprávami.
- » Vytvoriť samostatnú stratégiu pre východné Slovensko.
- » Vytvoriť fond na predfinancovanie projektovej prípravy.

» Vyhnuť sa využívaniu eurofondov na financovanie kríz.

» Netrestať regióny za chyby vlád.

3. EURÓPSKE VEREJNÉ STATKY

Je čoraz jasnejšie, že EÚ potrebuje na medzinárodnej scéne vystupovať jednotne – jedným pevným hlasom, nie ako zbor 27 štátov, kde si každý spieva vlastnú pesničku. Rovnako aj pre nás, bežných obyvateľov, by mohlo byť výhodou, keby sa o niektorých veciach rozhodovalo priamo na úrovni EÚ. Zbavili by sme sa zbytočného zdvojovania a využili by sme výhody veľkého rozsahu – jednoducho povedané, spolu sa to dá často oveľa lepšie, efektívnejšie a lacnejšie.

Rozpočet EÚ dnes predstavuje len okolo 1 % HDP EÚ, čo je v porovnaní s USA, kde federálny rozpočet dosahuje viac než 22 % HDP (2023), naozaj málo. Pre porovnanie – národné verejné výdavky mnohých členských štátov EÚ sa v roku 2022 pohybovali takmer na úrovni 50 % HDP. Väčšina eurofondov dnes smeruje do poľnohospodárstva a kohéznych fondov. Oblasť ako zdravotníctvo, školstvo, obrana či sociálna pomoc sú naďalej plne v réžii národných rozpočtov.

EÚ by však mala zasiahnuť práve tam, kde štáty alebo súkromný sektor nestačia – najmä ak ide o projekty, ktoré majú prínos pre celú EÚ, a tam, kde to dáva ekonomický zmysel – napríklad v oblastiach s veľkými úsporami z rozsahu alebo s cezhraničnými dopadmi.

Už máme za sebou niekoľko úspešných príkladov, kde sa spoločný prístup osvedčil – napríklad koordinované obstarávanie vakcín počas pandémie COVID-19.

Na začiatok je potrebné si úprimne povedať, kde má EÚ skutočne pridanú hodnotu. Aj keď dáva zmysel viac vecí financovať na úrovni EÚ, kľúčové je najprv pozrieť sa na to, ako zefektívniť súčasné výdavky – hlavným kandidátom na revíziu je napríklad spoločná poľnohospodárska politika.

Zároveň netreba všetko tlačiť cez spoločný rozpočet – niekedy postačí medzištátna spolupráca.

Kam by sa teda mohli pohnúť eurofondy, ak by sme ich chceli využiť efektívnejšie? Napríklad sem:

- » obrana a bezpečnosť,
- » ochrana a správa vonkajších hraníc EÚ,
- » energetická infraštruktúra (napr. obnoviteľné zdroje, železničná infraštruktúra, elektrická verejná doprava, nabíjacia infraštruktúra),
- » výskum a vývoj (napríklad v oblasti bezpečnosti a spravodajstva),
- » spoločné európske zásoby pre prípad pandémie či prírodných katastrof.

4. AKTIVÁCIA SÚKROMNÝCH ZDROJOV

Investičné potreby EÚ boli vyčíslené na stá miliardy eur. Veľká časť z nich bude musieť pochádzať zo súkromných zdrojov. Európa dnes zaostáva v konkurencieschopnosti za Spojenými štátmi viac než kedykoľvek predtým. Od roku 2002 sa rozdiel v HDP na obyvateľa takmer zdvojnásobil a teraz dosahuje až 30 %. Hlavným problémom je slabší rast produktivity, čo brzdí celú ekonomiku a znižuje kúpnu silu ľudí. Aby sme túto medzeru dobehli, potrebujeme do roku 2030 každoročne investovať o 800 miliárd eur viac (bez investícií

do spoločnej obrannej politiky). Štáty to však sami neutiahnu – súkromný kapitál sa tak stáva kľúčovým hráčom.

Na túto výzvu reaguje aj Európska komisia s iniciatívou Únie úspor a investícií (Savings and Investments Union). Jej cieľ je jednoduchý: lepšie prepojiť úspory ľudí a inštitúcií s firmami, ktoré potrebujú investície na rast. Zároveň ide o snahu zladit pravidlá, odstrániť prekážky medzi krajinami EÚ a vytvoriť skutočný jednotný kapitálový trh. Ten by mohol pomôcť malým firmám rásť, podporiť inovácie a posilniť odolnosť Európy v čoraz náročnejšom svete.

Čo s tým teda môžeme robiť? Tu sú štyri spôsoby ako aktivovať viac súkromného kapitálu:

» **Objavovať nové investičné príležitosti:**

Nasmerovať peniaze tam, kde môžu pri-niesť dlhodobý efekt – napríklad do zele-nej energetiky, obrany, digitálnych tech-nológií či infraštruktúry.

» **Pomôcť firmám rásť cez hranice:**

Zjed-nodušiť cezhraničné fúzie a akvizície, aby sa európske firmy mohli ľahšie spojiť, rásť rýchlejšie a konkurovať aj mimo EÚ.

» **Zapojiť nové zdroje peňazí:**

Uľahčiť účasť penzijných fondov a bežných investorov na financovaní súkromných európskych projektov – ide o veľké objemy peňazí, ktoré dnes ležia ladom.

» **Zatvárať medzery v produktivite:**

Investovať do vzdelávania, výskumu a inová-cí – aby európski pracovníci a firmy mohli naplno rozvinúť svoj potenciál.

”

Európa dnes zaostáva v konkurencieschopnosti za Spojenými štátmi viac než kedykoľvek predtým. Od roku 2002 sa rozdiel v HDP na obyvateľa takmer zdvojnásobil a teraz dosahuje až 30 %.

SÚČASNÝ STAV SLOVENSKEJ EKONOMIKY

Slovensko nie je v súčasnosti v najlepšej kondícii. V hokejovej terminológii by sme mohli povedať, že sme na posledných miestach tabuľky a hrozí nám baráž. Už to nie sú len makroekonomické čísla v grafoch, ktoré hovoria jasnou rečou, ale postupné zaostávanie je možné čoraz častejšie vidieť aj v reálnom živote bežných ľudí. Rozpadávajúce sa mosty, nefunkčný kataster, dlhé čakacie lehoty v zdravotníctve a študenti utekajúci do zahraničia.

S krátkymi prestávkami nám na Slovensku od roku 2006 vládne Robert Fico a strana SMER. Táto garnitúra nám nielenže neponúka žiadnu víziu alebo systémové zmeny, svojou nekompetentnosťou často ničí aj to, čo na Slovensku predtým fungovalo relatívne dobre.

Sprievodným javom Ficových vlád je oligarchizácia ekonomiky a únos štátu – prerastanie politickej moci s úzkym okruhom ekonomických záujmov, pri ktorom štátne inštitúcie a verejné zdroje slúžia na posilňovanie majetku a vplyvu privilegovaných podnikateľov namiesto podpory verejnosti. Prejavuje sa to deformáciami celých sektorov ako v zdravotníctve alebo stavebníctve a konkrétnymi kauzami od predraženého piešťanského CT, cez kartelové dohody s na mieru „šitými“ diaľničnými tendrami až po ovplyvňovanie médií v prospech úzkych záujmov. Takéto prostredie deformuje hospodársku súťaž, oslabuje transparentnosť a znižuje efektívnosť verejných politik, vrátane eurofondov.

Aká je cena za Ficovu neschopnosť? Vysoká, až 1000 eur mesačne pre priemernú rodinu. V horizonte jedného volebného obdobia je často náročné vidieť úpadok. Od roku 2006 do roku 2019, keď nám takmer výhradne vládol Robert Fico, si priemerná rodina s dvomi deťmi prilepšila o 680 eur mesačne (+70%). Môžeme si povedať, že to vôbec nie je zlé, ale v porovnaní s podobnými krajinami z Pobaltia⁵ sme náramne zaostali. Priemerná rodina v pobaltských krajinách si za rovnaký čas dokázala zvýšiť svoje čisté príjmy oproti nám o viac ako dvojnásobok (+150 %), a už nás dokonca predbehli. Jednoducho povedané, keby sme namiesto smeráckych vlád mali priemernú vládu

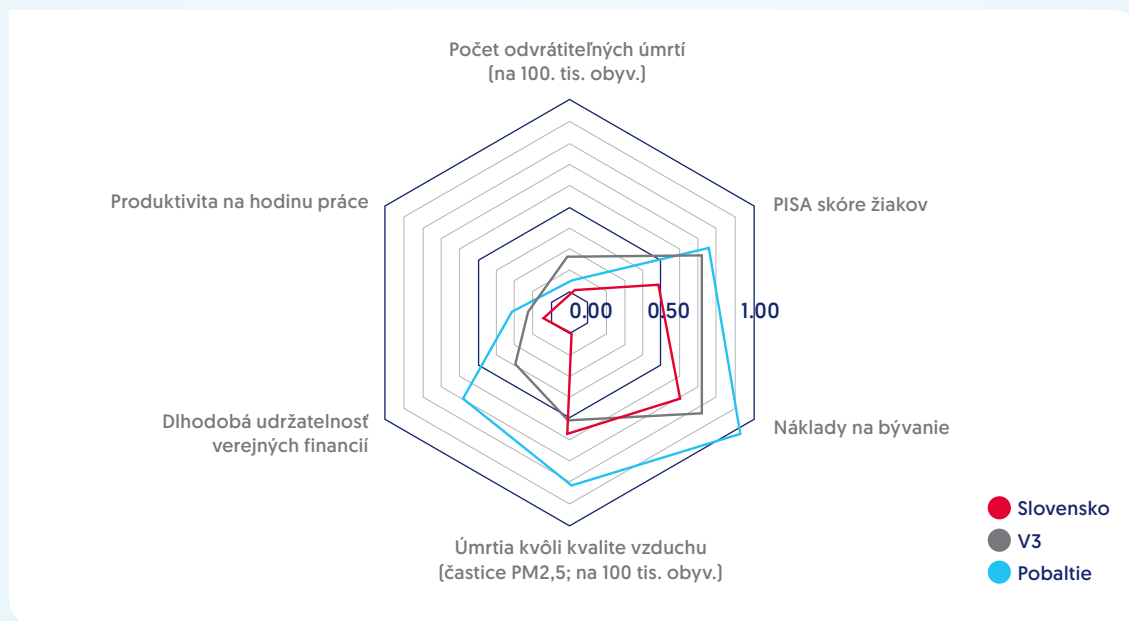
z Pobaltia, mohla mať priemerná rodina s dvomi deťmi dnes v peňaženke o 1000 eur mesačne viac. **Ak Slovensko nezačne dobiehať svet v konkurencieschopnosti, tak o dve volebné obdobia (2031) budú naše rodiny ochudobnené o ďalších približne 1000 eur mesačne.**

Žiaľ nie je to len o peniazoch, Slovensko už zaostáva prakticky vo všetkých oblastiach každodenného života. Kvôli dlhodobo zanedbávanému zdravotníctvu na Slovensku zomrie ročne o takmer 14 tis. ľudí viac ako je priemer EÚ⁶, naši študenti dosahujú jedny z najslabších výsledkov v EÚ, digitálne služby štátu sú dlhodobo podpriemerné, náklady na bývanie v pomere k mzdám sú jedny z najvyšších v EÚ a dlhodobá udržateľnosť verejných financií je najhoršia zo všetkých (S1 indikátor, Európska komisia, 2025). V porovnaní s podobnými krajinami, ako sú napríklad tie pobaltské alebo naši susedia z Vyšehradskej štvorky (V3), Slovensko zaostáva takmer vo všetkých oblastiach kvality života. Čím ďalej sú body od stredu grafu, tým lepší výsledok daná krajina (alebo skupina krajín) v ukazovateli dosahuje. Čím väčšiu oblasť zaberá krivka tým lepšie sa ľuďom žije.

⁵ Litva, Lotyšsko, Estónsko. Pobaltské krajiny aj Slovensko si prešli podobnou transformáciou z centrálne plánovanej na trhovú ekonomiku. Zároveň ide o malé, otvorené ekonomiky v EÚ, závislé od exportu a prilákajú zahraničných investícií, čo ovplyvňuje konkurencieschopnosť a fiškálnu politiku.

⁶ Rozdiel v úmrtnosti, ktorej sa dá predísť a ktorá sa dá liečiť oproti priemeru EÚ (priemer 2013 – 2022)

Graf 13: Porovnanie vybraných ukazovateľov s krajinami, ktoré vstupovali do EÚ v roku 2004

Zdroj: Eurostat, OECD, vlastné spracovanie

Keby bolo keby... Slovensko malo všetky predpoklady na to, aby patrilo medzi najúspešnejšie krajiny v regióne – výhodnú geografickú polohu, primeranú veľkosť, členstvo v EÚ a priaznivé globálne ekonomické podmienky. Napriek tomu sme tieto príležitosti nevyužili naplno a postupne sa prepadávame na chvost EÚ. Pri porovnávaní s inými štátmi nevyberáme len tie, ktoré sa nám hodia, ale sústreďujeme sa na tie, ktoré mali podobnú štartovaciu čiaru ako my (V3, Pobaľtie). Aj Slovensko mohlo byť oveľa ďalej, keby dokázalo lepšie využiť svoj potenciál.

Ak by naši politici riadili túto krajinu lepšie a rozumnejšie, Slovensko mohlo vyzeráť aj takto:

- » Ak by sme mali zdravotníctvo ako v Česku, **ročne by zomrelo o 5 400 ľudí menej.**
- » Ak by sme mali vzduch čistý ako v Estónsku, **ročne by zomrelo o 4 900 ľudí menej.**
- » Ak by sme mali bývanie dostupné ako v Litve, **priemerná rodina by ročne ušetrila 2 700 eur na nákladoch na bývanie.**
- » Ak by sme mali školstvo ako v Estónsku, **naši žiaci by boli o 13 % vzdelanejší a teda**

mali lepšiu štartovaciu čiaru do života.

- » Ak by sme neboli len montovňa, ale robili produktívnejšie ako napr. Litva, **vedeli by sme ročne vyrobiť o 27 % viac hodnôt za rovnaký čas.**
- » Ak by sme mali verejné financie v dobrom stave ako Litva, **mohli sme ročne ušetriť 78 mil. eur na úrokoch a za ne postaviť nemocnice, cesty, školy a pod.**

Kým sa iné krajiny hýbu vpred, my prešľapujeme na mieste a dôsledky sa čoraz viditeľnejšie ukazujú na kvalite života. Ak nezmodernizujeme Slovensko, čaká nás nevábná budúcnosť. Šikovní ľudia majú čoraz viac dôvodov krajinu opustiť. Veľa rodín sa preto rozdelí. Tí, ktorí tu ostávajú, si len ťažko plnia svoje sny. Nezarábajú dosť ani na dôstojné dôchodky pre svojich rodičov. V spoločnosti narastajú hádky a napätie. Veľká časť ľudí sa nedokáže prispôbiť novým nárokom v zamestnaní. Podnikateľské prostredie bude čím ďalej viac odrádzať talentovaných ľudí od investovania či zakladania firiem na Slovensku. Štát dokáže poskytovať len základnú sociálnu podporu, no nepomáha ľuďom dostať sa z chudoby. To všetko vytvára začarovaný kruh stagnácie, ktorý bude bez zásadných zmien len ťažké prelomiť.

Box 3: Prosperita, inštitúcie a demokracia.

Rozdiely v bohatstve medzi krajinami nie sú náhodné. Výskum Acemoglua, Johnsona a Robinsona [za ktorý získali v roku 2024 „Nobelovu cenu“ za ekonómiu] ukázal, že sú to práve pravidlá hry v spoločnosti – ako fungujúce súdnictvo, vlastnícke práva, verejné služby či rovnosť príležitostí – čo rozhoduje o tom, či krajina rastie alebo stagnuje. Inkluzívne inštitúcie, ktoré vymáhajú právny poriadok a dodržiavanie pravidiel, podporujú širokú účasť na ekonomických a politických aktivitách, ochraňujú vlastnícke práva a podporujú rovnaké príležitosti sú kľúčové pre dlhodobý hospodársky rast, vytvárajú prostredie priaznivé pre investície, inovácie aj dôveru.

Inštitúcie vedia byť samoposilňujúce, vďaka čomu majú zásadný vplyv na hospodársku prosperitu. Napríklad, krajiny s dlhou tradíciou silných inštitúcií ako Nemecko alebo Švédsko majú dlhodobo vyššiu kvalitu života než krajiny, kde inštitúcie zlyhávajú. Naopak, keď sa moc sústreďuje v rukách úzkej skupiny a oslabených inštitúcií, ktoré sledujú len krátkodobý prospech, brzdí sa ekonomický rast, pretože širšia populácia nemôže naplno využívať ekonomické príležitosti.

Silné inštitúcie sú zároveň strážcom demokracie a hraníc moci. Prokuratúra, Ústavný súd, nezávislé médiá, odborné inštitúcie či verejnoprávne kontrolné orgány sú brzdy, ktoré nedovolia, aby jedna moc ovládla všetko. Fungujú ako poistky – ak politik prekročí svoje právomoci, sú tu mechanizmy, ktoré ho vedia zastaviť. Práve to je dôvod, prečo sa často stávajú cieľom útokov politikov, ktorých úmysly s demokraciou nie sú vždy čisté.

Keď ľudia prestanú veriť faktom, inštitúciám a médiám, spoločnosť sa triešti a je ľahko manipulovateľná. Hoaxy a propaganda cielene oslabujú dôveru v demokratické procesy – šíria strach, hnev a pocit, že „všetci klamú“. Výsledkom je polarizácia, kde už nejde o diskusiu, ale o boj medzi „nami a nimi“. V takom prostredí sa ľahšie presadzujú radikálne riešenia a obchádzajú pravidlá, čo je priama cesta k rozkladu demokratických inštitúcií.

Aj na vlně polarizácie vyhrala v posledných voľbách strana Smer. Namiesto zmiernenia napätia však nová vláda ešte viac prehĺbila konflikty a rozbehla sériu krokov, ktoré oslabujú demokratické inštitúcie. Jedným z prvých zásahov bola veľká novela Trestného zákona: zníženie trestov za korupciu, skrátenie premlčacích lehôt a zrušenie Úradu špeciálnej prokuratúry. Zároveň zanikli analytické tímy na viacerých ministerstvách. Novela zákona o RTVS smeruje k politickému ovládnutiu verejnoprávnych médií. Zmeny Infozákona obmedzujú prístup verejnosti k informáciám. Zatiaľ posledným klincom je novela o mimovládnych organizáciách, ktorá ich stigmatizuje a komplikuje ich fungovanie. Tieto kroky spoločne oslabujú inštitúcie, občiansku spoločnosť a transparentnosť. Obmedzujú kontrolu nad verejnou mocou a systematicky narúšajú základné piliere demokracie. Nie je náhoda že v rovnakom čase sa Slovensko prepadlo v rebríčku vnímania korupcie o 12 priečok, čo je jeden z najhorších poklesov krajiny európskej únie za poslednú dekádu.

Graf 14: Index vnímania korupcie, poradie krajín (vyššie = lepšie)

Zdroj: Transparency International

ČO HOVORIA EXPERTI A INŠTITÚCIE

Slovensko zdanlivo funguje, no v skutočnosti prešľapuje na mieste, kým porovnateľné krajiny nás predbiehajú, čo dokazuje kvalita života podľa štatistík v predchádzajúcej kapitole. Vyberáme čoraz viac daní, ale školstvo a zdravotníctvo ostávajú zanedbané, nehovoriac o vede, či inovatívnej ekonomike. Hromadia sa nám neriešené štrukturálne problémy, ktoré brzdia náš potenciál a ohrozujú našu budúcnosť. **Pritom vieme, kde sú dlhodobé problémy prečo Slovensko neprosperuje, len chuť riešiť ich chýba.**

Rôzne štátne či nezávislé inštitúcie na tieto problémy upozorňujú už roky. Vlády mali za posledných 20 rokov veľa možností, aj pokojných období, keď sa mohli pustiť do ich riešenia. Problémom v tomto prípade, zdá sa, nebol nedostatok príležitostí, ale nedostatok odvahy, ktorej „pevnosť“ sa často ukazuje už pri miernom zakolísaní verejnej mienky. Riešenia problémov zdravotníctva, školstva a trhu práce sú komplikovanejšie, ako len byť za pekných a priebežne rozdávať peniaze podľa vývoja preferencií. Vyžadujú si odvahu a schopnosť, ktoré zdá sa u nás často chýbajú.

”

Riešenia problémov zdravotníctva, školstva a trhu práce sú komplikovanejšie, ako len byť za pekných a priebežne rozdávať peniaze podľa vývoja preferencií.

Viacere štúdie Ministerstva financií, Národnej banky Slovenska, OECD⁷, Európskej komisie a pod. pri popisovaní súčasného stavu kvality života a ekonomického rastu Slovenska ukazujú na opakujúce sa problémy:

- » **Produktivita práce a ľudský kapitál** – nízka produktivita, v budúcnosti budú pre ekonomiku kľúčoví ľudia a ich schopnosti.
 - » Kvalita podnikateľského prostredia a inštitúcií – dlhé procesy a povoľovania, zlá vymožiteľnosť práva.
 - » Trh práce - najmä vysoké daňovo-odvodové zaťaženie práce.
 - » Vzdelávanie – nízka kvalita a zaostávanie žiakov.
 - » Výskum, vývoj a inovácie na nízkej úrovni.
- » **Zdravotníctvo** – nízka efektívnosť výdavkov.
- » **Nízka udržateľnosť a efektívnosť verejných výdavkov** – spracované v samostatnej kapitole „Ďalšia konsolidácia verejných financií“.
- » **Neefektívne využitie eurofondov** – spracované v samostatnej kapitole „Finančné mechanizmy EÚ“.

⁷ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

Produktivita práce a ľudský kapitál

Ak chceme životnú úroveň ako v západných krajinách, tak musíme nevyhnutne zvýšiť produktivitu práce. Tá však neprichádza z ničoho nič. Na jej zvýšenie je potrebné systematicky uskutočniť zásadné reformy v oblasti kvality podnikateľského prostredia a verejných inštitúcií, trhu práce, vzdelávania a inovačnej kapacity.

PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

Regulačná záťaž podnikateľov je podľa rôznych svetových rebríčkov jedna z najvyšších v EÚ. Bráni vzniku start-upov, ale aj ďalšiemu rastu firiem. Dlhodobým problémom je dĺžka stavebných konaní (dvojnásobne dlhšie ako priemer OECD) a prekážky pri začatí podnikania. Index „[Product market regulation](#)“ od OECD poukazuje na preregulovanosť v odborných profesiách ako stavebníctvo, architektúra, či právne služby, ako aj výrazné prekážky pre start-upy, kde sme po Turecku najhorší medzi porovnávanými krajinami. Prekážkou pre firmy je aj nízka vymožitelnosť vlastnických práv, vysoké regulačné bariéry pre podnikateľov, neefektívnosť verejného sektora, rozdrobené vlastníctvo pôdy a všeobecne nízka dôvera vo verejné inštitúcie. Dlhodobou výzvou je nízka vymožitelnosť práva a vysoké vnímanie korupcie, čo potvrdzujú aj rebríčky Transparency International. Reforma trestného zákona, ktorá okrem iného znížila tresty za korupciu, ešte viac zhoršila vnímanie korupcie na Slovensku.

Aby toho nebolo málo, je nutné pridať aj neustále sa komplikujúci daňový systém, vysoké zdanenie práce a zvyšujúce zdanenie podnikateľov. Za posledných takmer 20 rokov sa vládam podarilo skomplikovať daňový systém o viac ako 200%.

Kým v roku 2004 mal zákon o DPH približne 26 strán, dnes je to už 70. Pýtate sa ako je to možné? Zaviedli do daňového systému množstvo nesystémových prvkov a výnimiek, namiesto jednej sadzby DPH zaviedli tri a korunu všetkému nasadili zavedením nezmyselnej a zmatečnej dane z finančných transakcií. Zároveň sa príliš spoliehame na priame dane a odvody, zatiaľ čo majetkové a iné nepriame dane ostávajú nízke.

TRH PRÁCE

Daňové zaťaženie práce je v porovnaní s krajinami OECD vyššie, najmä pre jednotlivcov s deťmi, ktorí patria medzi najzraniteľnejšie skupiny. Nižšie daňovo-odvodové zaťaženie znižuje náklady na zamestnávanie, čo motivuje firmy vytvárať nové pracovné miesta a podporuje legálnu zamestnanosť. Zároveň zvyšuje čistý príjem pracovníkov, čím rastie ich spotreba a tým aj domáci dopyt, čo je kľúčové pre konkurencieschopnosť ekonomiky. Postupné zníženie daní a odvodov z práce v prospech nepriamych daní, majetkových daní a daní z negatívnych externalít by mohlo podporiť ekonomický rast a znížiť deformácie v systéme. Ako možné cesty sa ponúkajú zníženie sadzby odvodov, dane z príjmu a/alebo zvýšenie nezdaniteľnej časti základu dane.

”

Dlhodobou výzvou je nízka vymožitelnosť práva a vysoké vnímanie korupcie, čo potvrdzujú aj rebríčky Transparency International.

Zároveň je potrebné pozrieť sa aj na Zákonník práce a jeho možné spružnenie tak, aby bola podporená konkurencieschopnosť, ale zároveň zachovaná rozumná miera ochrany zamestnancov. Aj pri zamestnancoch zostáva problémom nízka vymožiteľnosť práva – ak je zamestnanec nezákonne prepustený, často sa spravodlivosti domáha celé roky. Vo verejnej správe situáciu komplikuje neprehľadná štruktúra zamestnaneckých pomerov, ktoré sa riadia rôznymi právnymi predpismi, ako je zákon o štátnej službe či zákon o výkone práce vo verejnom záujme a ďalšie.

VZDELÁVANIE

Slovenské školstvo trpí nízkymi výdavkami, slabou kvalitou a hoci je vysoko dostupné, zaostáva vo výsledkoch. Testovanie PISA dlhodobo ukazuje slabé výkony pätnásťročných žiakov, čo signalizuje systémové problémy. Kvalita vysokoškolského vzdelania je nedostatočná, čo vedie k rastúcemu odlivu študentov do zahraničia – dnes tam študuje každý piaty a približne polovica z nich sa už pravdepodobne nikdy nevráti. Študenti v zahraničí hodnotia lepšie nielen výučbu, ale aj materiálne podmienky, čo naznačuje potrebu investícií a reforiem v školstve.

Vzdelávací systém nedostatočne podporuje deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, hoci ukončenie stredoškolského vzdelania je kľúčové pre uplatnenie na trhu práce a zníženie rizika chudoby. Kvalitné predškolské vzdelávanie zvyšuje ich šance na úspech, no jeho dostupnosť na Slovensku stále zaostáva. Investície do tejto oblasti by mohli výrazne prispieť k riešeniu sociálnej nerovnosti.

Reforma školstva je dlhodobý projekt, no prvé výsledky systémových zmien môžu byť viditeľné už v horizonte dvoch volebných cyklov. Kľúčom

je výrazné zvýšenie investícií do školstva na úroveň priemeru OECD, pričom hlavným cieľom musí byť zlepšenie atraktivity učiteľskej profesie – vyššie platy, lepšia metodická podpora a jasné kariérne príležitosti. Zároveň je potrebné posilniť slobodu škôl a učiteľov pri výučbe a riadení.

VÝSKUM, VÝVOJ A INOVÁCIE

Ak chce Slovensko zrýchliť rast produktivity, musí sa posunúť k ekonomike založenej na inováciách. Hoci sa v poslednom desaťročí podiel high-tech produktov v našom vývoze zdvojnásobil, stále zaostávame za priemerom EÚ. Potvrdzuje to aj európsky prehľad inovácií (EIS), v ktorom sme na 24. mieste z 27 krajín – navyše naše postavenie sa každoročne zhoršuje.

Najväčšie problémy má Slovensko práve pri financovaní inovácií a vedy. Podľa EIS je podpora výskumu vo verejnom sektore nízka, no ešte horšie je na tom súkromné financovanie výskumu a vývoja, najmä investície rizikového kapitálu. Slabým miestom je nízky počet firiem, ktoré sa venujú inováciám. V iných krajinách sú hlavným motorom pokroku práve podnikové výskumné tímy, no na Slovensku tento segment výrazne zaostáva. Výnimku tvoria najmä automobilový sektor a IT firmy, ktoré sú momentálne hlavnými inovátormi. Malé a stredné podniky (MSP), ktoré sú chrbtovou kosťou našej ekonomiky však vo vývoji zaostávajú. Len pätina z nich inovuje svoje produkty či procesy, čo je len polovica oproti Nemecku.

Slovenský výskumno-inovačný ekosystém stále nefunguje tak, ako by mal. Dlhé roky chýbalo jasné riadenie, pretože kompetencie boli rozdrobené medzi viaceré ministerstvá a agentúry. Situáciu posúva dobrým smerom Výskumná a inovačná autorita (VAIA), ktorá má na starosti koordináciu politiky v tejto oblasti a vďaka ktorej vznikla Národná

”

Kľúčom je výrazné zvýšenie investícií do školstva na úroveň priemeru OECD, pričom hlavným cieľom musí byť zlepšenie atraktivity učiteľskej profesie – vyššie platy, lepšia metodická podpora a jasné kariérne príležitosti.

stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030. Tá definuje jasné ciele, ktoré by malo Slovensko vo výskume a inováciách dosiahnuť. Zároveň tiež ukazuje, ako sa k týmto cieľom dostať a aké formy financovania využiť. Na tom potrebujeme ďalej stavať. Úspech však bude závisieť od rozvíjania efektívnej spolupráce všetkých aktérov.

Dlhodobým problémom zostáva slabá spolupráca medzi akademickou obcou, firmami a štátom, ktorá v iných krajinách úspešne podporuje inovácie. Na Slovensku však chýbajú efektívne partnerstvá, čo znamená menej technologických prenosov a nevyužitý potenciál. Dôkazom sú vedecké parky a výskumné centrá, ktoré namiesto špičkového výskumu často zostávajú nevyužívané.

Slovensko by sa malo posunúť z „pasce stredného príjmu“. Montážne dielne musíme zmeniť na výskumné centrá. Kľúčom k tejto zmene sú dve veci: silná podpora nových technologických firiem a pomoc úspešným domácim firmám pri raste a expanzii na globálny trh. Rovnako dôležité je aj prepojenie výskumno-vývojových aktivít na domáce a zahraničné investície. Aby sa tento plán podarilo uskutočniť, podniky aj výskumné

inštitúcie potrebujú jasnú politickú podporu a silné vedenie zo strany verejnej správy. Bez nej riskujeme, že nám uniknú príležitosti, ktoré by mohli Slovensko posunúť medzi inovačné elity regiónu. Kľúčom k úspechu bude aj lepšie prepojenie výskumných pracovísk s inovatívnymi firmami a ich napojenie na vzdelávací systém. Slovenská akadémia vied a univerzity sa budú musieť viac otvoriť spolupráci so súkromným sektorom a sústrediť sa na vývoj reálnych produktov a služieb, ktoré majú využitie v praxi.

Ideálne by sa slovenská veda mala zamerať na niekoľko kľúčových oblastí s potenciálom dosiahnuť špičkovú úroveň. Tie by mali mať prioritu vo financovaní, aby dokázali držať krok s globálnymi trendmi. Dôležitou súčasťou budovania inovatívnej ekonomiky bude využitie zmien, ktoré čakajú automobilový priemysel. Počet ľudí vo výrobe sa vďaka novým technológiám a zmene vzorcov mobility zníži, ale na Slovensku môže automobilový sektor naďalej profitovať zo špičkového výskumu na univerzitách a výskumných ústavoch a zároveň z veľkého počtu úspešných domácich start-upov v tomto sektore.

”

Na Slovensku chýbajú efektívne partnerstvá, čo znamená menej technologických prenosov a nevyužitý potenciál.

Zdravotníctvo

Slovenské zdravotníctvo nás síce stojí podobne veľa ako v porovnateľných krajinách (V4), avšak za tieto peniaze dostávame naspäť žalostne málo. Patríme medzi krajiny s najvyššou úmrtnosťou odvrátiteľnou zdravotnou starostlivosťou, dojčenská úmrtnosť je najvyššia v EÚ a priemerná dĺžka života zaostáva za európskym priemerom. Zdravotníctvo musí byť prioritou slovenskej verejnej politiky už len kvôli týmto katastrofálnym výsledkom.

Slovenské zdravotníctvo trpí neefektívnou alokáciou zdrojov. V porovnaní s inými krajinami máme nadmerné výdavky na lieky, diagnostiku a návštevy špecialistov, pričom práve vysoký počet vyšetrení zbytočne zaťažuje systém. Ministerstvo financií SR odhadlo, že úsporné opatrenia v týchto oblastiach by mohli priniesť až 0,5 miliardy eur ročne⁸.

Úspory zo zefektívnenia zdravotníctva by sa mali presmerovať do oblastí s najväčším prínosom. Lepšia prevencia a rozšírenie všeobecného lekárstva by zlepšilo manažment pacienta

⁸ Opatrenia nie je možné naplniť hneď, vyžadujú si postupný nábeh, niektoré až 10 rokov.

a znížilo potrebu návštev drahších špecialistov, čo sa osvedčilo v zahraničí. Zvýšenie výkonu zdravotníctva by prinieslo tiež zvýšenie počtu sestier, ktorých je momentálne nedostatok. Investície do prevencie a duševného zdravia by dlhodobo znížili záťaž na zdravotníctvo aj sociálny systém a zlepšili produktivitu práce. Riešenie starnutia populácie si vyžiada lepšie financovanú dlhodobú starostlivosť, pričom na tieto opatrenia bude potrebných takmer 800 miliónov eur v horizonte desiatich rokov. Dôležité bude aj zabezpečenie a stabilizácia ambulantnej starostlivosti, posilnenie preventívnych programov a podpora zaočkovanosti obyvateľstva.

Dôležité bude systematické a efektívne využitie eurofondov a prostriedkov z Plánu obnovy na zníženie investičného dlhu v nemocniciach, pričom cieľom je lepšia koordinácia medzi ambulantným a nemocničným sektorom. Kľúčové budú tiež reformy, ktoré nemajú okamžitý finančný dopad, no môžu výrazne zlepšiť fungovanie systému – napríklad optimalizácia siete nemocníc, efektívnejší manažment, šandardizácia postupov, lepšia informovanosť pacientov a dôsledná implementácia e-Health.

Kľúčovým problémom je tiež nedostatok zdravotníckeho personálu. Pre zabezpečenie kvalitnej zdravotnej starostlivosti je nevyhnutné systematicky riešiť starnutie lekárov, nedostatok mladých

absolventov, odchod odborníkov do zahraničia a zlé pracovné podmienky. Podporou štúdia zdravotníckych odborov a vytvorením lepších pracovných podmienok investujeme do domácej pracovnej sily a udržania talentu na Slovensku.

Zdravotná starostlivosť musí byť dostupná pre všetkých. Podpora ambulantnej starostlivosti, budovanie kapacít a motivovanie lekárov pracovať aj mimo veľkých miest musia byť prioritou. Zníženie regionálnych nerovností v prístupe k starostlivosti zvyšuje nielen zdravotné výsledky, ale aj celkovú stabilitu trhu práce. Osobitnú pozornosť si vyžaduje zabezpečenie zdravotnej starostlivosti pre zraniteľné skupiny, vrátane rómskych komunít, ľudí bez domova, seniorov a ľudí so zdravotným postihnutím. Ich včasná a dostupná liečba znižuje náklady na akútne zásahy a dlhodobú sociálnu pomoc.

Slovensko dlhodobo zápasí s nízkou dôverou v očkovanie a pandémie COVID-19 len prehĺbila tento problém. Nízka zaočkovanosť vedie k vyššej chorobnosti, výpadkom z práce a väčšiemu tlaku na zdravotný systém. Riešením na tento problém môže byť zvýšená zrozumiteľnosť komunikácie a dostupnosť kvalitných informácií, napríklad pomocou cielennej, dôveryhodnej a odborníkmi podporenej kampane. Ak príde ďalšia pandémia, potrebujeme byť aj z tohto hľadiska pripravení a odolní.

”

Slovensko dlhodobo zápasí s nízkou dôverou v očkovanie a pandémie COVID-19 len prehĺbila tento problém. Nízka zaočkovanosť vedie k vyššej chorobnosti, výpadkom z práce a väčšiemu tlaku na zdravotný systém. Riešením na tento problém môže byť zvýšená zrozumiteľnosť komunikácie a dostupnosť kvalitných informácií, napríklad pomocou cielennej, dôveryhodnej a odborníkmi podporenej kampane. Ak príde ďalšia pandémia, potrebujeme byť aj z tohto hľadiska pripravení a odolní.

Tabuľka 2: Odporúčania inštitúcií pre Slovensko

Inštitúcia	Odporúčanie
NBS	» Implementovať kredibilný konsolidačný plán, ktorý nielen stabilizuje dlh na strednodobom horizonte, ale pripraví verejné financie aj na budúce neočakávané šoky a výzvy starnúcej populácie. » Zvrátiť zaostávanie v zdravotných výsledkoch a súvisiace problémy zdravotného systému, ako je jeho efektívnosť, nedostatok zdravotného personálu a vysoký investičný dlh. » Zavádzať opatrenia na podporu zelenej transformácie a adaptácie na klimatickú zmenu a zároveň ich využiť na ekonomický rast. Je potrebné zvýšiť mieru využívania obnoviteľných zdrojov energie, ako aj investovať do modernizácie energetickej sústavy. » Sociálnu politiku nastaviť adresnejšie, v prospech najzraniteľnejších skupín namiesto fiškálne nákladných plošných opatrení. » Odstraňovať systémové problémy spôsobujúce generačnú chudobu tak, aby jednotlivci mali rovnaké príležitosti bez ohľadu na miesto a sociálne podmienky, v ktorých sa narodili.
OECD	» Znížiť daňové zaťaženie, najmä pre ľudí s nízkymi príjmami. Presunúť daňové bremeno z daní z práce na dane z nehnuteľností a environmentálne dane. » Z začať s fiškálnou konsolidáciou podporenou plánom strednodobého ozdravovania verejných financií a revíziami výdavkov s cieľom zvýšiť ich efektívnosť. » Udržať rast produktivity najmä rozšírením aktívnych opatrení trhu práce a podporou centier excelentnosti vo vzdelávaní a výskume. » Podporiť prechod na uhlíkovú neutralitu zvýšením investícií do verejnej dopravy (najmä v oblasti kvality železničnej siete).
IMF	» Udržať a podporiť rast produktivity na Slovensku je nevyhnutné na dosiahnutie vyššej životnej úrovne, riešenie fiškálnych výziev starnúceho obyvateľstva a financovanie energetickej transformácie. » Investovať do fyzického, ľudského a nehmotného kapitálu s cieľom podporiť rast celkovej produktivity. » Vzhľadom na závislosť Slovenska od automobilového sektora a nedávny slabý rast produktivity by mali politiky podporovať diverzifikáciu sektorov a hospodársku odolnosť. » Podporovať inovácie, zavádzanie technológií a zvýšiť výdavky na výskum a vývoj.

Inštitúcia	Odporúčanie
EK	» Dodržiavať odporúčané výdavkové limity a zároveň posilniť výdavky na obranu (možné využiť národnú únikovú doložku). Zároveň zefektívniť daňový mix, ukončiť plošné energetické opatrenia a podporiť dostupné bývanie. Prijatť ambiciózny a dôveryhodný výdavkový plán na zabezpečenie fiškálnej udržateľnosti verejných financií. » Urýchliť realizáciu plánu obnovy a programu REPowerEU tak, aby sa stihli záväzné termíny. Zrýchliť čerpanie kohéznych fondov a lepšie využiť európske investičné nástroje. Posilniť právny štát, nezávislosť súdnictva a boj proti korupcii. » Zlepšiť podnikateľské prostredie a justíciu, vytvoriť predvídateľnejšie regulačné prostredie, zlepšiť verejné služby a posilniť koordináciu politik. Potrebne je aj transparentnejšie verejné obstarávanie a silnejší boj proti korupcii a neefektívnosti v justícii. Podporiť rozvoj a šírenie inovatívnych technológií naprieč ekonomikou, najmä pre malé a stredné podniky, je kľúčové pre diverzifikáciu a zvýšenie konkurencieschopnosti. » Posilniť digitalizáciu, výskumu a inovácií, rozšíriť gigabitovú infraštruktúru a podporiť digitalizáciu malých a stredných podnikov. Zreformovať podporu výskumu cez efektívnejšie daňové stimuly. Zvýšiť dostupnosť a kvalitu vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve, najmä pre deti do 3 rokov. Súčasne je potrebné podporiť účasť dospelých na vzdelávaní a odbornej príprave (upskilling a reskilling), čím sa posilní konkurencieschopnosť a zvýši pracovná produktivita. » Podporovať čistú výrobu, obnoviteľné zdroje a ekologické inovácie, a to aj urýchlením povoľovacích procesov. Zároveň zlepšiť odpadové hospodárstvo a podporiť nízkoemisnú dopravu. Zvýšiť ponuku bývania zefektívnym povoľovacích procesov a reformovať zdaňovanie nehnuteľností na základe ich trhovej hodnoty. » Zvýšiť účasť rodičov a znevýhodnených skupín na trhu práce. Zabezpečiť inkluzívnejšie vzdelávanie orientované na zručnosti. Zefektívniť zdravotníctvo s dôrazom na prevenciu a dlhodobú starostlivosť. Posilniť investície do energetickej autonómie a dekarbonizácie (intenzívnejšie inovačné úsilie v oblasti čistých technológií, diverzifikácia dodávok plynu a jadrového paliva, dekarbonizácia vykurovacích zdrojov a iné). » Zlepšiť koordináciu medzi rôznymi úrovňami vlády, kvalitu verejných služieb na miestnej úrovni a finančnú nezávislosť miestnej a regionálnej samosprávy.

Zdroj: NBS, OECD, IMF, EK

Box 4: Návod na úspešné Slovensko úradníckej vlády.

Úradnícka vláda predstavila na svojom záverečnom zasadnutí „Návod pre úspešné Slovensko“, ktorý identifikoval najväčšie súčasné výzvy, od ktorých závisí budúcnosť Slovenska. Navrhnuté opatrenia mali pomôcť budúcim vládam otočiť nepriaznivý kurz smerovania krajiny a posilniť jej schopnosť reagovať a adaptovať sa na budúcnosť. Materiál identifikoval štyri najväčšie strategické výzvy Slovenska: zastaviť exodus šikovných ľudí; použiť peniaze z EÚ na dobiehanie zvyšku Únie; presunúť kompetencie, ale aj financie zo štátu na obce a mestá a pripraviť sociálny systém na budúce megatrendy – najmä klimatická kríza a digitalizácia. Budúcnosť Slovenska bude záležať od toho, ako sa krajina dokáže s týmito výzvami vyrovnávať!

Dobehnúť zameškané: 15 rokov (ne)využitých eurofondov?

Slovensko investuje najmenej zo všetkých krajín V4, pričom verejné investície sú vo veľkej miere financované z európskych zdrojov. Tie viac-menej nahradili investície zo štátneho rozpočtu. Napriek dodatočnému prílevu investičných zdrojov od vstupu do Európskej únie však nedošlo k významnému nárastu verejných investícií v pomere k HDP. Krajina nevyužíva európske prostriedky efektívne, čo vedie k významným stratám. Pre zlepšenie využívania eurofondov je potrebné upraviť viaceré procesy v rámci celého implementačného cyklu, čo by mohlo výrazne zlepšiť výsledky a znížiť plytvanie dostupnými prostriedkami.

Magnet pre talent: Ako Slovensko môže prilákať a udržať talentovaných ľudí

Talent rozhodne o budúcom úspechu Slovenska, ktoré však už teraz čelí vážnemu problému s jeho odlivom. Sme jednou z mála krajín EÚ, z ktorej utečie viac študentov ako ich dokážeme prilákať. Stratou jedného vysokoškolsky vzdelaného človeka pritom prichádza štát odhadom o hodnote vo výške **2,8 mil. eur**. Značná časť tých, ktorí odišli a žijú v zahraničí, však nemá k návratu jasný postoj a existuje priestor pre zmenu ich rozhodnutia, ktorý je potrebné využiť. Medzi hlavné faktory rozhodovania patria ponúkané pracovné príležitosti, rozvinutá infraštruktúra a prítomnosť iného talentu v krajine. Slovensko však nemôže čakať len na návrat Slovákov, musíme pritiahnuť aj zahraničných odborníkov. Máme na to dobré predpoklady – sme členom EÚ, máme výhodnú polohu a ponúkame bezplatné vysokoškolské vzdelanie. Problémom však zostáva zložitý imigračný proces a slabá podpora integrácie.

Samospráva šitá na mieru potrebám ľudí a regiónov

Decentralizácia na Slovensku sa začala už v 90. rokoch, no po roku 2006 sa bez finalizácie zastavila. Výsledkom sú nekonečné spory medzi vládou a samosprávami o kompetencie a najmä ich financovanie. Silnejšie samosprávy pritom znamenajú väčšiu kontrolu občanov nad tým, ako sa spravujú verejné financie a rozhoduje o dôležitých otázkach. Jedným z hlavných problémom pokračovania decentralizácie je rozdrobenosť obcí – mnohé sú príliš malé na to, aby dokázali prevziať viac úloh a zabezpečiť kvalitné služby pre svojich obyvateľov. Je preto potrebné začať diskutovať o reforme územnej samosprávy, pričom existuje viacero možností napr. spájanie obcí alebo municipalizácia. Dôležité je však tiež zabezpečiť samosprávam adekvátne financovanie na pokrytie kompetencií. Zvýšenie právomocí v daňovej politike by im umožnilo lepšie hospodáriť. Uvedomujeme si, že ide najmä o politickú reformu, a preto je potrebná politická zhoda na jej realizácii.

Sociálne spravodlivá krajina

Súčasný sociálny systém na Slovensku čelí viacerým problémom – je postavený na dávkach, ale chýbajú kvalitné služby a pomoc je často nedostatočne adresná. Dávky sú často nekonceptné alebo stratili zmysel, a dôchodkový systém zápasí s nerovnováhou medzi solidaritou a zásluhovosťou. Sociálna politika sa málo zameriava na služby, sociálne inovácie sú nevyužitá a mnohé služby sú nedostupné. Súčasný systém nie je efektívny ani v bežných podmienkach a nevyužíva naplno moderné technológie. Megatrendy ako klimatická zmena a digitalizácia prinášajú ďalšie výzvy, na ktoré nie sme dostatočne pripravení. K zodpovednej reakcii na tieto výzvy sú nevyhnutné zásadné reformy vo vzdelávaní, pracovnej legislatíve a modernizácii sociálnej ochrany a inklúzie, aby sme čelili rastúcim výdavkom na dôchodky, zdravotnú starostlivosť a opateru.

Detailnejšie rozpracovanie tém je uvedené v prílohe.

4.

ŠPECIÁLNE ANALÝZY

Vzhľadom na ich dôležitosť, rozhodli sme sa špeciálne venovať nasledujúcim témam:

- » **Automobilový priemysel**
- » **Potreba investícií**
- » **Ďalšia konsolidácia verejných financií**
- » **Skoré využitie technológií**
- » **Implementácia reforiem/change management**

AUTOMOBILOVÝ PRIEMYSEL: STRATÉGIA PRE NOVÉ VÝZVY

Slovensko je výrazne závislé od automobilového priemyslu. Je najväčším výrobcom na svete v počte na jedného obyvateľa. Máme päť automobiliek, ktoré zamestnávajú desaťtisíce ľudí a spolu s dodávateľmi produkujú približne desatinu HDP. A práve tento sektor je v súčasnosti pod tlakom viacerých trendov, ktoré ohrozujú jeho európsku budúcnosť. Po prvé, musí zvládnuť zelenú a digitálnu transformáciu. Ambiciózne emisné ciele sú pre odvetvie výzvou. Čiastočne kvôli chýbajúcemu dopytu o elektromobily. Ten súvisí najmä s nedostatočnou infraštruktúrou a stále vysokou počiatočnou investíciou. Po druhé, globálna konkurencia je čoraz intenzívnejšia. Z východu prichádzajú lacné a štátom dotované elektromobily z Číny a zo západu firmy, ktoré ako prvé významné na trhu, ťažia z dobrej rozoznatelnosti značky. Po tretie, nová americká administratíva zavádza nové

a významné bariéry do medzinárodného obchodu, ktoré priamo a nepriamo predražujú európsky export. Po štvrté, aby toho nebolo málo, slovenské podnikateľské prostredie už viac ako desať rokov upadá. Vysoké odvodové zaťaženie práce, zavádzanie nových daní, byrokracia a nejednoznačná geopolitická orientácia významne brzdia nové investície.

Automobilový sektor v Európe potrebuje oveľa predvídateľnejšie prostredie a najmä inovácie a investície. Aj pre Slovensko je absolútne kľúčové, aby vedelo vybudovať inovatívne centrá v tomto odvetví, ktoré budú viac zamerané na pridanú hodnotu a menej na počty vyrobených kusov. Európska únia ako aj Slovensko by mali vytvoriť podmienky pre zvýšenie konkurencieschopnosti automobilového sektora.

”

Aj pre Slovensko je absolútne kľúčové, aby vedelo vybudovať inovatívne centrá v tomto odvetví, ktoré budú viac zamerané na pridanú hodnotu a menej na počty vyrobených kusov.

Slovensko nutne potrebuje **dlhodobú dohodu s automobilovým sektorom**, ktorá ponúkne predvídateľnejšie prostredie, modernú infraštruktúru a dostatočne kvalifikovanú pracovnú silu pri meniacich sa požiadavkách trhu. Európska komisia predstavila akčný plán pre toto odvetvie.

Slovenská vláda by mala na neho nadviazať a predstaviť verejno-súkromné partnerstvo, ktoré ponúkne víziu pre automobilky. Ako protihodnotu, automobilový priemysel by sa mal zaviazat priniesť na Slovensko investície s vyššou pridanou hodnotou. Nasledujúce kroky by v nich nemali chýbať:

- » **Návrat k pravidlám v medzinárodnom obchode.** Obchod na báze moci prináša iba eskaláciu napätia, nové bariéry a v konečnom dôsledku poškodenie záujmu spotrebiteľov. Európska ekonomika so 450 miliónmi obyvateľov musí byť schopná sebavedomo vyjednávať o odstraňovaní ciel a iných prekážok v obchode.
- » **Nové trhy.** Európa potrebuje zostať otvorená k možnostiam voľného obchodu s novými geografickými celkami. Napríklad India, Latinská Amerika alebo krajiny východnej Ázie.
- » **Jasný plán prechodu na zelenú ekonomiku.** Európske automobilky si uvedomujú, že budúcnosť je zelená. Potrebujú pevný bod pre svoje investície a nie ustavičné spochybňovanie cieľov. Globálna konkurencia nespí a najhoršie by bolo brániť technológie dvadsiateho storočia.
- » **Pružnosť pri dosahovaní strategických cieľov.** Treba poskytnúť väčšiu voľnosť automobilkám, akým spôsobom, akým tempom alebo cez aké technológie chcú dosiahnuť svoje ciele. Technologická neutralita by mala platiť na ceste k bezemisnej mobilite.
- » **Zohľadnenie celého životného cyklu.** Hlavnou zásadou by malo byť sledovanie emisií počas celého životného cyklu áut vrátane recyklácie.
- » **Budovanie infraštruktúry.** Nové technologické inovácie často fungujú na efektoch sietí (network effects). Čím viac ľudí používa novú technológiu, tým je to lacnejšie a dostupnejšie a po dosiahnutí kritickej masy zákazníkov je prechod už nezastaviteľný. Práve preto štáty musia veľa investovať do infraštruktúry (elektrické siete, nabíjacie stanice alebo kvalitné cesty).
- » **Inovačné prostredie.** Budúcnosť automobilového sektora je aj digitálna. To znamená, že softvér bude čoraz dôležitejší než hardvér. Bude potrebné vytvárať klastre, ktoré majú lepšiu východiskovú situáciu na inovácie v otázkach autonómnej mobility, prepojenosti dopravy alebo užívateľského komfortu. Veľkou príležitosťou pre Slovensko môže byť aj prepájanie automobilového a obranného priemyslu.
- » **Testovacie prostredie.** Autonómna mobilita si vyžaduje okrem bezpečného technologického riešenia aj rozsiahle testovanie v ostrej prevádzke. Musia vzniknúť zóny, kde bude možné testovať inovácie.
- » **Strategická autonómia.** Nová geopolitická realita výrazne zvýšila zraniteľnosť dodávateľsko-odberateľských reťazcov. Európa musí výrazne diverzifikovať import kritických materiálov a komponentov ako aj domácu dostupnosť niektorých kľúčových technológií. Potrebujeme plán pre batérie ako aj pre čipy.

- » **Lepšie podnikateľské prostredie.** Slovensko musí radikálne zmeniť svoj prístup k podnikaniu. Daňovo-odvodový systém musí byť konkurencieschopný v regionálnom porovnaní, byrokratické bariéry odstránené a vymožitelnosť práva zlepšená.
- » **Lepšia dostupnosť pracovnej sily.** Digitálna revolúcia v automobilovom priemysle mení štruktúru zamestnancov. Na to musí adekvátne zareagovať okrem školského systému aj riadená imigrácia talentu na Slovensko.
- » **Využívanie eurofondov.** Slovensko dostáva miliardy z európskych zdrojov, ale nedokáže ich efektívne využívať pre rýchlejšiu zelenú a digitálnu transformáciu. Treba mať jasný plán na finančnú podporu dekarbonizácie odvetvia.
- » **Recyklácia.** Elektromobilita prináša mnoho otázok aj z hľadiska recyklácie alebo sekundárneho trhu. Musia vzniknúť miesta na spracovanie batérií a iného odpadu.
- » **Dostupná elektromobilita.** Významnou bariérou pre nákup elektroáut je aj ich vysoká kúpna cena. Aj keď sa dá očakávať jej postupný pokles, nebude možné ignorovať slabšie príjmové vrstvy obyvateľov. Bude potrebné umožniť nákup aj pre rozpočtovo obmedzené domácnosti, aby neskôr mohli profitovať z nižších prevádzkových nákladov.

POTREBA INVESTÍCIÍ - KĹÚČOM JE PRIORITIZÁCIA A LEPŠIA PRÍPRAVA

Investície sú základom zdravého hospodárstva a rastu ekonomiky – pomáhajú firmám rásť, prinášajú nové pracovné miesta a zlepšujú životnú úroveň. Keď štát investuje do ciest, škôl alebo digitalizácie, vytvára lepšie podmienky pre podnikanie aj pre bežných ľudí. Následné investície firiem vytvárajú pracovné miesta a ďalej zvyšujú konkurencieschopnosť krajiny. Ak však chýba jasný plán, investície sa nerealizujú, alebo sa peniaze míňajú neefektívne, krajina prichádza o šancu na rozvoj.

Na Slovensku sú firemné aj verejné investície nižšie ako v porovnateľných krajinách (V3 a pobaltské štáty). Firemné investície pritom predstavujú trojnásobok verejných, takže ich pokles má ešte výraznejší vplyv na dlhodobú konkurencieschopnosť krajiny. A práve tieto investície v posledných rokoch na Slovensku najviac klesali. V roku 2023 boli firemné investície na Slovensku v porovnaní

k HDP o takmer 2 miliardy eur nižšie ako v krajinách V3 a Pobaltia.

Kľúčom pre efektívnejšie a rýchlejšie verejné investície je lepšia príprava a väčšie implementačné capacity. Na zefektívnenie čerpania je nutné zlepšiť ako fázu prípravy, tak aj fázu obstarávania a realizácie projektov. Vo fáze plánovania

a prípravy sú nevyhnutné kvalitné investičné plány naviazané na prípravu rozpočtu a spriorizované návratné projekty. Pri fáze obstarávania a realizácie sú jedným z problémov zle pripravené podklady do verejného obstarávania alebo nutné zmeny technického riešenia, čo vedie k posunom termínov a nedodržaniu harmonogramu prác. Kvôli slabému čerpaniu (vlastných zdrojov aj EÚ fondov) sú kapitálové investície na Slovensku nízke a slabo sa premietajú do kvantity aj kvality infraštruktúry. Dlhodobé podfinancovanie niektorých oblastí spolu s nevhodnou prioritizáciou viedlo k akumulácii verejného investičného dlhu, ktorý je v súčasnosti odhadovaný na viac ako 46 mld. eur. Problémom Slovenska je tiež znižovanie firemných investícií po roku 2019, ktoré sú často hlavným zdrojom zvyšovania konkurencieschopnosti krajiny. Bohužiaľ, súčasná vláda dusí domácich podnikateľov zlou konsolidáciou a zahraničných odrádza nejasnou geopolitickou orientáciou.

Interné kapacity treba rozvíjať, nie rozbíjať. Ak by vláda namiesto rušenia analytických jednotiek pokračovala v ich rozvoji, dokázala by postaviť viac za menej peňazí. Pretože viac štúdií a analýz vytvorených internými kapacitami štátu, znamená viac know-how na strane štátu, viac kontroly nad investičným procesom a nižšie celkové náklady na prípravu projektov. Aj v prípade externého obstarania je potrebné vynucovať kvalitu štúdií internými odborníkmi, nie pritakávačmi.

Vďaka nefunkčnému „hurá“ procesu, sa na Slovensku verejné investície odkladajú z roka na rok a peniaze, ktoré už boli na projekty vyčlenené, len roky ležia ladom na účtoch. Ministerstvá a ústredné orgány takto každoročne nevyčerpajú a presunú skoro 2 mld. eur (priemerne 56 % narozpočtovaných investičných výdavkov). Pri EÚ fondoch sa kvôli slabej investičnej príprave financie

kumulujú ku koncu programového obdobia, kedy sa následne na rýchlo mňajú na jednoduché projekty nákupu vybavenia s malou pridanou hodnotou (počítače, autá a pod.). Tieto prostriedky, by bolo pri dobre nastavenom dlhodobom investičnom procese, možné využiť na investície s vysokou pridanou hodnotou pre obyvateľov.

Roky nedostatočných investícií, neurčených priorit a slabý investičný proces spôsobili rastúci investičný dlh, ktorého dolný odhad je dnes viac ako 46 miliárd eur. Najväčší investičný dlh má Slovensko pri revitalizácii železničných tratí (12,1 miliardy eur), dobudovaní diaľnic s medzinárodným záväzkom (8,1 miliardy eur) a obnove štátnych budov (6,8 miliardy eur). Dlhodobé podfinancovanie údržby ciest I. triedy a mostov však môže mať akútnejšie následky na kvalitu služieb pre občanov.

Hlavným problémom často nie sú peniaze, ale ich neefektívne použitie na drahé a veľkolepé (ideálne IT) projekty, kde sa peniaze topia rýchlo a ľahko. Často sa preto deje, že nová vláda najprv všetko stopne a prichádza s vlastnými nápadmi a projektami, ktoré má podchytené od začiatku. Príkladom môže byť informatizácia a digitalizácia, na ktorú sa najprv z EÚ fondov minula miliarda, výsledok žiadny. V nasledujúcom období sa minula ďalšia pol miliarda - s minimálnym výsledkom. Ten vidia všetci, ktorí kedy skúšali využiť elektronické služby štátu (Veľa šťastia!). Najväčšiu hodnotu však často prinášajú menšie, lacnejšie a rýchlo uskutočniteľné riešenia, ktoré by zdá sa najviac pomohli aj pri ochrane napadnutého systému katastra (aktualizovaný softvér a antivírusová ochrana, bezpečnostné školenia zamestnancov a zabezpečenie prístupových bodov do siete).

”

V nasledujúcom období sa minula ďalšia pol miliarda - s minimálnym výsledkom. Ten vidia všetci, ktorí kedy skúšali využiť elektronické služby štátu. Najväčšiu hodnotu však často prinášajú menšie, lacnejšie a rýchlo uskutočniteľné riešenia, ktoré by zdá sa najviac pomohli aj pri ochrane napadnutého systému katastra...

Zdroje sú obmedzené, a nie je realisticky možné v krátkom čase odstrániť investičný dlh vo všetkých oblastiach. Je potrebné realizovať investície podľa ich naliehavosti a dôležitosti.

- » Pre Slovensko sú najdôležitejšie investície zabezpečujúce „**Základné funkcie štátu a bezpečnosť**“, ako napr. **mosty, cesty I. triedy, alebo protivzdušná obrana a pod.** Tie by mali byť realizované prioritne, keďže na nich závisí existencia Slovenska. Pri nich by malo byť otázkou nie „Či ich realizovať?“, ale „Ako najefektívnejšie ich realizovať?“.
- » Druhou kategóriou sú investície, ktoré sme doteraz zanedbali – „**Dobehnúť zameškané**“, ako napr. **diaľničná sieť, koncové nemocnice, digitalizácia školstva a pod.** Investičný dlh v týchto oblastiach sa vďaka dlhodobému zanedbaniu vyšplhal tak vysoko, že ho nie je možné v krátkom čase celý dobehnúť. Vláda si musí vybrať a prioritizovať tie investície, ktoré pomôžu Slovensku čo najrýchlejšie naštartovať ekonomický rast a vďaka nemu postupne znížiť investičný dlh aj vo zvyšných oblastiach.
- » Ak sa chceme pripraviť na budúcnosť a zabezpečiť si prosperitu aj o 30, 40 alebo 50 rokov, musíme už teraz investovať do výziev, ktoré nás čakajú za dverami – „**Budúca prosperita**“, ako napr. **obnoviteľné zdroje energie, investície do kapacít v sociálnych službách a pod.** Bude potrebné veľmi dobre vyvážiť investície do znižovania súčasného investičného dlhu, ale zároveň už teraz investovať do projektov budúcej prosperity.

Slovensko potrebuje jasný a zrozumiteľný plán investícií naprieč politickými cyklami na dlhé roky dopredu. Vláda by mala určiť hlavné investičné priority – čo je pre krajinu najdôležitejšie, aké sú ciele a koľko peňazí na to vieme alokovať. Na ministerstvách by potom mali vzniknúť konkrétne plány na minimálne päť rokov, ktoré presne určia, ktoré konkrétne investície sa budú prioritne pripravovať a realizovať. Už ďalej nie je možné robiť všetko a nič zároveň. Podobne to fungovalo aj pri Pláne obnovy – vláda rozdelila peniaze na hlavné oblasti a ministerstvá pripravili jednotlivé projekty. Tento systém pomáha lepšie kontrolovať, či sa projekt posúva. Ak sa ukáže, že nejaký projekt nefunguje, štát by mal vedieť rýchlo presmerovať financie tam, kde majú väčší zmysel.

Podporiť súkromné investície je ešte ťažšie a komplexnejšie ako naštartovať tie verejné. Firmy pri rozhodovaní o investíciách zvažujú viacero

faktorov, medzi kľúčové však skoro vždy patria – stabilita krajiny a predvídateľnosť legislatívneho prostredia, miera korupcie a vymożiteľnosť práva, dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily a kvalita infraštruktúry. Z tohto investičného bingua si vláda Roberta Fica nemôže odškrtnúť ani jednu položku. Naopak viaceré jej kroky smerujú proti prilákaniu firemných investícií: pomalý odklon od kľúčových partnerov v EÚ, ktorí zabezpečujú našu bezpečnosť, kľúčové zákony prijímané bez diskusie cez skrátene legislatívne konania, novela trestného zákona, ktorá znížila tresty za korupciu a ekonomickú trestnú činnosť, dane smerované najmä na podnikateľov prijímané chaoticky a bez odbornej diskusie, dlhodobo zanedbané školstvo a neexistujúca diaľnica zo západu na východ. Pri takýchto opatreniach vlády, Slovensko len ťažko presvedčí podnikateľov a veľké firmy, aby na Slovensku investovali a riskovali svoje peniaze.

”

Ak sa ukáže, že nejaký projekt nefunguje, štát by mal vedieť rýchlo presmerovať financie tam, kde majú väčší zmysel.

Box 5: Vymožitelnosť práva a podnikateľské prostredie

Predvídateľné a spravodlivé podnikateľské prostredie je základom pre dlhodobý ekonomický rast a súkromné investície. Keď podnikatelia vedia, že pravidlá sú jasné, rovnaké pre všetkých a stabilné, neboja sa investovať, rozširovať svoje aktivity či zamestnávať nových ľudí. Práve preto je pre Slovensko kľúčové budovať dôveru vo fungovanie právneho štátu – vrátane toho, ako efektívne a férové dokáže riešiť obchodné spory.

Vymožitelnosť práva na Slovensku však dlhodobo zaostáva za očakávaniami. Obchodné spory často trvajú neprimerane dlho, čo viaže kapitál, zvyšuje podnikateľské riziko a odrádza investorov. Navyše, podľa medzinárodných rebríčkov sa Slovensko umiestňuje nízko v oblasti dôvery v právny systém a vymožitelnosť práva, čo znižuje jeho konkurencieschopnosť voči iným krajinám regiónu.

Zlepšiť situáciu si vyžaduje komplexné reformy. Zrýchlenie súdnych konaní, posilnenie nezávislosti justície, efektívny boj proti korupcii a lepšia vymožitelnosť rozhodnutí sú kľúčové pre obnovu dôvery podnikateľov.

ĎALŠIA KONSOLIDÁCIA VEREJNÝCH FINANCIÍ

Štvrtá Ficova vláda si aj pri konsolidácii vybrala **ľahšiu cestu**. Hmatateľný výsledok, neprekvapivo, nepriniesla. Konsolidačné opatrenia zamerala najmä na príjmy – najvýraznejšie zvýšením DPH, ale aj daní a odvodov z práce a podnikania. Prejedanie úspor v druhom pilieri nazýva konsolidáciou. Naopak, takmer úplne obišla dane z majetku a externalít, ktoré patria medzi ekonomicky najmenej škodlivé. Výdavkov sa prakticky nedotkla – fiaskom skončil pokus o zníženie platov lekárov, ohlásené 30 % šetrenie na úradoch ostalo len prázdny vyhlásením. Naopak **pribudlo nové ministerstvo, 13 štátnych tajomníkov a veľa paláškých výdavkov**. **K šetreniu sa vláda neodhodlala** – ani u seba, ani systémovo.

Verejný dlh, napriek sľubu vlády, ďalej rastie. Za dva roky vlády neušetrili nič, všetky úsporné opatrenia okamžite minuli na spotrebu. Očakávaný deficit tak po viac ako dvoch rokoch vlády bude nezmenený a dominujú negatívne riziká.

Nepomáha ani zhoršovanie výberu daní, neexistencia stratégie riadenia dlhu, ani ignorovanie dlhovej brzdy. Prvýkrát sa vo verejnej debate začalo intenzívnejšie skloňovať slovné spojenie bankrot – a to priamo z úst ministra financií a ďalších členov vlády.

Verejné financie boli v zlom stave už pred štvrtou Ficovou vládou, na čom má Robert Fico so svojimi predchádzajúcimi vládami výrazný podiel. Dlh počas jeho troch vlád medzi rokmi 2006 až 2019 vzrástol o 16,5 % HDP, zatiaľ čo priemer EÚ bol 12,4 % HDP. Na konci jeho tretieho obdobia sa dlhodobá udržateľnosť, najmä v dôsledku predvolebného balíčka, prepadla do najhoršieho hodnoteného pásma.

⁹ 21. miesto z 34 krajín OECD s vysokými príjmami podľa Indexu Doing Business, 26. miesto z 31 krajín (EÚ, EFTA a Severná Amerika) podľa World Justice Project - Rule of Law Index

Box 6: Verejné financie o 50 rokov

Ako budú vyzerat verejné financie o 50 rokov, ak nič nezmeníme? Budeme si môcť dovoliť štedré dôchodky? Na tieto otázky odpovedá Rada pre rozpočtovú zodpovednosť (RRZ), ktorá hodnotí dlhodobú udržateľnosť verejných financií pravidelne na horizonte 50 rokov. Aktuálne je táto udržateľnosť v pásme stredného rizika (podľa Európskej komisie v pásme vysokého rizika¹⁰). Hlavnými výzvami a rizikami pre verejné financie Slovenska v dlhodobom horizonte sú:

1. Aktuálny stav verejných financií (deficit a dlh)

Najväčším problémom udržateľnosti je aktuálny deficit a rastúci verejný dlh. V roku 2023 sa hospodárenie výrazne zhoršilo kvôli vplyvu inflácie a opatreniam z predchádzajúcich rokov. Ak sa neprijmú dodatočné kroky, deficit zostane nad 5 % HDP aj v najbližších rokoch. Hrubý dlh už prekročil hranicu 60 %. Bez zásadnej konsolidácie by mohol do roku 2040 narásť až na 130 % HDP (samozrejme trhy nám prestanú požičiavať peniaze už pri oveľa nižšom dlhu).

2. Starnutie populácie a s tým spojené výdavky

V nasledujúcich desaťročiach bude Slovensko čeliť demografickým zmenám – ubudne pracujúcich a pribudne dôchodcov. Tým porastú náklady na dôchodky, zdravotníctvo aj dlhodobú starostlivosť. Len dôchodkový systém vytvorí tlak vo výške 2,1 % HDP, zdravotníctvo a opatrovateľská starostlivosť ďalších 2,6 p.b. Niektoré opatrenia prijaté v posledných rokoch výdavky zvyšujú okamžite, zatiaľ čo úsporné opatrenia budú mať efekt až v budúcnosti.

3. Úrokové náklady a riziko defaultu

Rastúci dlh a prísnejšia menová politika zvyšujú úrokové sadzby. Staré dlhy sa refinancujú za vyšších úrokov, čo zvyšuje náklady na obsluhu dlhu. Do roku 2029 sa tieto náklady môžu zdvojnásobiť a dosiahnuť 2,1 % HDP. Bez reforiem sa zvyšuje aj riziko, že Slovensko nebude schopné splácať svoje záväzky, najmä po roku 2030, keď dlh dosiahne kritickú úroveň.

4. Nízka odolnosť voči krízam

Kvôli chýbajúcemu fiškálnemu priestoru je Slovensko zraniteľné voči budúcim krízam. Ak by prišla ďalšia hospodárska recesia, vplyv na verejné financie by mohol byť vážnejší ako v minulosti. Verejný dlh by rástol ešte rýchlejšie a ekonomické škody by boli trvalejšie.

Slovenské verejné financie trpia **zastaraným prístupom** – v štruktúre príjmov aj výdavkov, ako aj v samotnom rozpočtovom myslení. Na strane príjmov sa štát stále spolieha na neefektívne daňové zaťaženie práce namiesto podpory rastu cez inovácie, investície a vzdelávanie. Výdavky sa prideľujú podľa minuloročných tabuliek, nie podľa toho, čo občanom reálne prináša úžitok. Z rozpočtu ide priveľa peňazí na administratívu a spotrebu, namiesto investícií do rastových sektorov a projektov. Potrebujeme zmenu paradigmy – rozpočtovanie zamerané na výsledky, kde sa každé euro sleduje podľa dopadu na kvalitu života, teda podľa princípu hodnoty za peniaze.

Pre nás sú verejné financie dôležitý nástroj ako dosiahnuť **vyššiu hodnotu pre občanov**. Nemôžu však len prerozdeľovať existujúci koláč ale musia ho pomáhať aj zväčšovať. Na to potrebujeme dostať deficit a dlh pod kontrolu a **zásadnejšie prekopať štruktúru príjmov aj výdavkov**. Aby aj verejné výdavky viac prispievali k rastu ekonomiky.

Na strane príjmov je pre nás prioritou **stabilita a znížovanie daňovo-odvodového zaťaženia práce**. Nižšími daňami a odvodmi chceme motivovať k ekonomickej aktivite a zaviesť jednoduchý,

¹⁰ Debt Sustainability Monitor 2024, Európska komisia

efektívny a spravodlivý daňový systém. To znamená čo najnižšie zaťaženie produktívnej činnosti. Ak budú potrebné dodatočné zdroje, hľadať ich budeme v oblasti majetku a externalít podľa miery škodlivosti – teda tam, kde majú najmenší negatívny vplyv na rast.

Adresnosť a hodnota za peniaze sú kľúčovými princípmi pri hospodárení s výdavkami. Len tak môžeme naozaj zmodernizovať všetky výdavky, ktoré prejdú komplexnou revíziou výdavkov. Získané zdroje budú použité na stabilizáciu a priority, ktoré majú najvyšší potenciál zvýšiť kvalitu života ľudí.

Vo verejných podnikoch ostáva veľká časť hodnoty nevyužitá, a to pre neefektívne mŕňanie aj slabú schopnosť generovať príjmy. Vedenia štátnych firiem sú obsadzované straníckymi nomináciami bez verejných výberov, bez odbornej kontroly a bez ohľadu na skúsenosti kandidátov. Výsledkové ukazovatele sa buď nezavádzajú, alebo sa nevyhodnocujú. Hodnotenie výkonnosti je

formálne, manažment nenesie reálnu zodpovednosť. Politický vplyv zostáva silný, autonómia riadenia nízka.

O verejnom rozpočte rozmýšľame cez koncept čistého bohatstva štátu, ktorým sa dajú sledovať nielen príjmy a výdavky, ale všetky aktíva a pasíva štátu. Sledovaním a zahrnutím všetkých nákladov a prínosov vo vykazovaní čistého bohatstva štátu a všetkých transakcií je možné sa lepšie starať o majetok štátu, ako sú napríklad dnes schátrané budovy či cesty.

Hlavným záverom je, že ďalšia konsolidácia verejných financií musí prebehnúť najmä na strane výdavkov: adresnosť, zastavenie plytvania, hodnota za peniaze a šťihlejší ale aj agilnejší štát. Na strane príjmov treba odstrániť nesystémové výnimky, daňový mix bude potrebné viac preklopiť na nepriame dane a zlepšiť efektivitu výberu. Ale predovšetkým bude nutné investíciami rozbehnúť ekonomický rast.

SKORÉ VYUŽITIE TECHNOLOGIÍ

Malé krajiny môžu mať len obmedzený počet odvetví, kde dokážu držať krok s globálnymi inovátormi. Zároveň však majú výhodu v tom, že môžu **oveľa jednoduchšie implementovať nové technológie do praxe**. Technologický transfer do firemného sektora a medzi domácnosťami je ľahší, ak vláda má vytvorenú infraštruktúru a inovačnú „klímu“ vo verejných službách. Potom je možné zabezpečiť vyšší ekonomický rast a kvalitu života **cez rýchlu adaptáciu technologických inovácií**. Slovensko by malo taktiež cieľavedome budovať verejno-súkromný ekosystém na urýchlenie transferu moderných technológií do praxe. Bude však potrebné sa držať nasledujúcich zásad:

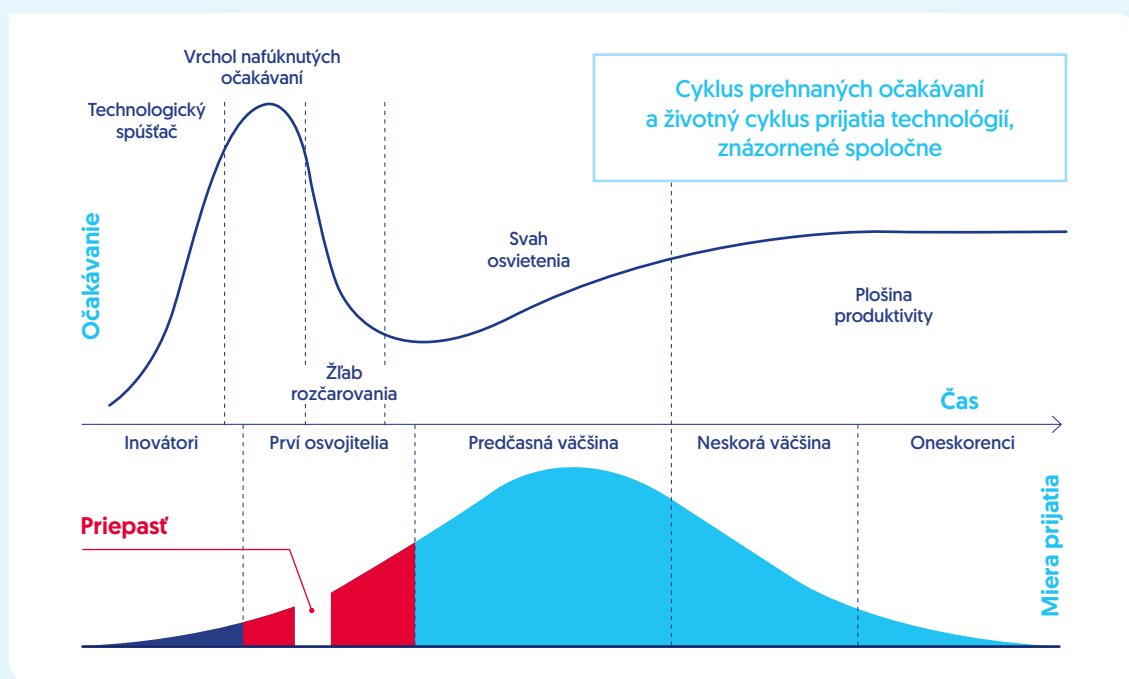
- » **Inštitucionálne nastavenie.** Štát musí mať kapacity na monitorovanie a vyhodnocovanie inovačných trendov. Ideálne v spolupráci s akademickou obcou a firemným sektorom. Napríklad v podobe vládneho inovačného hubu¹¹.
- » **Infraštruktúra.** Treba investovať do dostatočných technologických kapacít na implementáciu nových opatrení. Vráťane dostupnosti potrebných dát a kyberbezpečnosti.

¹¹ Dobrým príkladom je nedávno ukončený projekt Výskumnej a inovačnej autority (VAIA), ktorého cieľom bolo posilniť kapacity slovenskej verejnej správy v oblasti mapovania výskumno-inovačného prostredia, so

zameraním na automobilový priemysel, automatizáciu a robotiku. Výsledkom je metodika mapovania, ktorá umožňuje podrobne zmapovať akékoľvek odvetvia alebo hodnotové reťazce na Slovensku.

- » **CIO.** Chief Innovation Officer alebo hlavný inovátor vlády by mal koordinovať celý proces a zabrániť fragmentácii a nekompatibilité jednotlivých systémov.
- » **Open source.** Voľne dostupné softvérové riešenia by mali byť vždy prvé, ktoré sa posudzujú pri výbere alternatív.
- » **Inkubačné programy.** Potrebujeme vytvoriť inkubačné programy s prístupom „failure is OK“, ktoré umožňujú začínajúcim podnikateľom experimentovať a riskovať bez strachu z neúspechu, čím sa rýchlejšie učia inovovať.
- » **Klientsky prístup.** Každá zmena sa musí odvíjať od pridanej hodnoty pre občanov a nie od inovatívnosti technológie. Užitočnosť je dôležitejšia ako unikátnosť.
- » **Hodnota za peniaze.** S postupným nárastom klientov klesá aj cena produktu. Detailné cost-benefit analýzy by mali zodpovedať na otázku, kedy je implementácia na mieste.
- » **Testy a pilotné programy.** Je potrebné pred univerzálnym zavedením technológií dôkladne pretestovať navrhované zmeny. Najlepšie formou pilotných programov vo vybraných inštitúciách.
- » **Regionálne pokrytie.** Inovatívne riešenia treba priblížiť aj malým a stredným podnikom. Najlepšie formou regionálnych inovačných centier.

Schéma 4: Cyklus adopcie technológií

Zdroj: Hype krivka podľa Gartneru a model životného cyklu zavádzania technológií Geofreeho Moorea

Každý inovačný cyklus má svoje charakteristické fázy. Kým sa dosiahne kritická masa užívateľov, očakávania často prechádzajú fázami eufórie a vytriezvenia. Vlády by mali zvažovať implementáciu až vtedy, ak je inovácia dostatočne overená a v súkromnom sektore (u globálnych technologických lídrov) úspešne vyskúšaná.

IMPLEMENTÁCIA REFORIEM/ CHANGE MANAGEMENT

Úspešné krajiny bez ohľadu na výšku daní a kultúrny kontext sa vyznačujú fungujúcimi inštitúciami. Vybudovať systém na dobré verejné rozhodnutia je náročná analytická, manažérska aj politická úloha. Vyspelé krajiny sa s ňou boria tiež. Vyžaduje si politickú podporu a dobudovanie inštitúcií - pravidiel, kompetencie a ľudí [Najlepší z možných svetov, 2016]. Pretože si síce volíme politikov do vlády, ktorí by mali dať strategické ciele a vízie. Ale výkon a funkcie štátu si musia odrobiť tisíce profesionálnych úradníkov v inštitúciách, ktoré môžu úspešné len vtedy, ak majú fungujúce procesy a kvalitný personál.

Aj najlepší nápad môže zlyhať na realizácii. Implementácia sa stala Achillovou pätou slovenských verejných politik. Dôvodom sú slabé inštitúcie. Koncová nemocnica v Bratislave, diaľnica do Košíc alebo „štát v mobile“ sa stali ikonami nápadov bez schopnosti dotiahnuť ich. Slovenskej verejnej správe dominuje rezortizmus, neefektívne riadenie ľudských zdrojov a nízka úroveň transparentnosti a predvídateľnosti politik [OECD, 2016].

Štvrtá Ficova vláda ďalej prehľbuje inštitucionálnu degradáciu. Najnovšie zmeny v justícii, rušenie špeciálnej prokuratúry, analytických útvarov a ďalších inštitúcií, zmeny v riadení kultúry alebo ignorovanie problémov životného prostredia budú znamenať ďalší pokles v kvalite inštitúcií. Vyhadzovaním odborníkov, ignorovaním pravidiel a princípov dobrého riadenia a efektívnosti

urobilo Slovensko v uplynulých rokoch krok späť.

To má priamy aj nepriamy finančný vplyv. Kvalitu inštitúcií si všímajú aj finančné trhy. Napríklad Agentúra Moody's uviedla oslabovanie inštitúcií ako jeden z dôvodov nižšieho ratingu Slovenska. To sa priamo prejavuje v úrokoch pôžičiek, z ktorých štát financuje rozpočet. Väčšie splátky dlhu znamenajú menej služieb pre občanov. A sledujú nás aj investori, doma aj v zahraničí. Kvôli nefunkčným inštitúciám sa mnohí rozhodnú investovať inde, to má vplyv na pracovné miesta a výber daní. Menší výber daní tiež znamená menej služieb pre občanov.

Štát má byť v živote ľudí reprezentovaný najmä funkčnými verejnými inštitúciami, ktoré sú schopné primerane rýchlo a dostupne zabezpečiť kvalitné služby. Práca vo verejných inštitúciách by mala byť motivujúca, finančne primerane ohodnotená a spoločensky cenená. Zmena organizácie inštitúcií je často nevyhnutná pre ich lepšie fungovanie.

Skutočná zmena si bude vyžadovať kombinovaný prístup. Jej doručenie si bude vyžadovať na jednej strane rýchle naštartovanie kľúčových opatrení, na to bude nevyhnutná vysoká agilita a flexibilita aparátu. Na druhej strane, len kvalitné a stabilné inštitúcie zabezpečia udržateľnosť zmien a premietnutie do kvality života ľudí. Preto je potrebné venovať pozornosť systematickému budovaniu inštitúcií aj zo strany najvyšších predstaviteľov štátu.

”

Kvalitu inštitúcií si všímajú aj finančné trhy. Napríklad Agentúra Moody's uviedla oslabovanie inštitúcií ako jeden z dôvodov nižšieho ratingu Slovenska. To sa priamo prejavuje v úrokoch pôžičiek, z ktorých štát financuje rozpočet.

Aj keď to neprináša krátkodobé politické ovocie.

Rýchle opatrenia a sústredenie sa na priority môžu zabezpečiť špecializované implementačné tímy pod vedením premiéra zamerané na riešenie konkrétnych priorít, ako napríklad meškania vlakov či čakacie doby v zdravotníctve. Tieto zabezpečia efektívnejšiu realizáciu potrebných zmien.

Úspešné doručenie reforiem si vyžaduje komplexnejšiu reformu inštitúcií, ktorých hlavným motívom musí byť profesionalizácia a zefektívnenie štátneho aparátu. Otvorené výberové konania na rôzne pozície, centrálnnejšie riadenie ľudských zdrojov, agilný manažérsky prístup zameraný na výsledky a predvídateľnosť vo fungovaní štátu musia byť silnými parametrami manažmentu zmeny.

Skúsenosti ukazujú, že mnohé úspešné zmeny sa dejú prístupom zdola nahor. Organickejší vývoj

má väčší potenciál pre udržateľnosť zmien a nižšie náklady. Napríklad Útvar hodnoty za peniaze, Fond na podporu umenia, Audiovizuálny fond¹² a ďalšie. Na druhej strane zmeny odspodu nahor trvajú dlhšie.

Je čo naprávať ale nedá sa urobiť všetko naraz, jednou z podmienok úspechu tak je správna prioritizácia. Rozhodnutie o tom bude na konci dňa politické ale diagnostika závisí od troch faktorov: potenciál zmeny zlepšiť blahobyt krajiny, technická náročnosť vrátane času potrebného na realizáciu a nákladov a politická náročnosť.

¹² Na prelome tisícročí boli roky, kedy sa na Slovensku nenatočil žiaden film - dôsledok krachu Koliby a zhumplovania STV. V 2009 bol založený AVF a začala sa systematicky podporovať audiovizuálna tvorba. V rokoch 2015-2019 bolo slovenský audiovizuálny trh najrýchlejšie rastúci v Európe (rast 17,8 %)

PRÍLOHY

A ČO INÉ ASPEKTY ŽIVOTA? (OECD - BETTER LIFE INDEX)

V hlavnom dokumente analýzy TRESK! sme sa sústredili najmä na oblasti, ktoré súvisia s ekonomickým rastom Slovenska a jeho problémami. Slovenská ekonomika čelí viacerým výzvam – od zastaralého ekonomického modelu, cez neadekvátne služby štátu až po chýbajúci talent, ktorý bude rozhodujúci pre ďalší ekonomický rast. Naším cieľom preto bolo navrhnúť riešenia, ktoré budú mať hmatateľný ekonomický prínos nielen pre štát, ale predovšetkým pre jeho občanov – aby mali viac pracovných príležitostí, vyššie zárobky a lepšie podmienky pre život.

Skutočná kvalita života však nie je len o peniazoch, ale aj o tom, či máme kde bývať, či dýchame čistý vzduch, či vieme sa spoľahnúť na svoje okolie a či máme prístup k dobrému vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti. Hlavným cieľom každej verejnej politiky by malo byť Slovensko, kde sa ľuďom žije dobre vo všetkých oblastiach ich života – nielen v zamestnaní, ale aj doma, v škole, v komunite.

Slovensku okrem nového ekonomického modelu stále chýba aj moderná a inkluzívna kultúra a identita. Chýbajúce investície do vzdelávania, kultúry, kvalitných verejných služieb, ale aj do znižovania regionálnych rozdielov a ochrany menších spôsobili, že Slovensko si nedokázalo zatiaľ vytvoriť pozitívny príbeh, ktorý by patril všetkým obyvateľom a ktorý by bol základom pre tvorbu sociálneho kapitálu, pocitu hrdosti a šťastia.

Jedným z nástrojov na pochopenie toho, čo kvalitný život znamená, je napríklad [Better Life Index](#),

ktorý vytvorila Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Jeho cieľom je ponúknuť alternatívny pohľad na rozvoj krajín, ktorý sa neobmedzuje len na ekonomické ukazovatele, ako je napr. hrubý domáci produkt (HDP). Better Life Index ponúka spôsob porovnať, ako sa ľuďom v jednotlivých krajinách naozaj žije a poukázať na možno často prehliadané oblasti celkovej kvality života jednotlivcov a spoločnosti. Index pokrýva 11 hlavných oblastí, ktoré OECD identifikovala ako kľúčové pre dobrý život. Okrem oblastí ako Mzdy a Zamestnanie, ktorým sme sa venovali v hlavnej časti analýzy, by sme radi poskytli všeobecnejšie návrhy na zlepšenie aj v nasledujúcich oblastiach kvality života:

Bývanie je jednou z najzákladnejších súčastí kvalitného života. Nejde len o strechu nad hlavou, ale o miesto, kde sa ľudia cítia bezpečne, majú súkromie a priestor na oddych či rodinný život. Zároveň však platí, že náklady na bývanie tvoria značnú časť rozpočtu domácností a pre mnohých

”

Chýbajúce investície do vzdelávania, kultúry, kvalitných verejných služieb, ale aj do znižovania regionálnych rozdielov a ochrany menších spôsobili, že Slovensko si nedokázalo zatiaľ vytvoriť pozitívny príbeh, ktorý by patril všetkým obyvateľom a ktorý by bol základom pre tvorbu sociálneho kapitálu, pocitu hrdosti a šťastia.

predstavujú najväčší výdavok. Preto je dôležité, aby si ľudia mohli dovoliť bývať dôstojne a primerane svojim potrebám. Je potrebné zabezpečiť zvýšenie ponuky bytov zrýchlením povolovacích procesov a zvýšením ponuky nájomných bytov. Na strane dopytu môže štát zlepšiť dostupnosť bývania zavedením adresnej podpory pre nízkoprijímové domácnosti. Zvýšeniu dostupnosti bývania môže tiež pomôcť flexibilnejšia podpora komunitného bývania pre jednotlivcov aj rôzne typy domácností.

Vzdelanie zohráva kľúčovú úlohu pri vybavení ľudí znalosťami, zručnosťami a schopnosťami, ktoré potrebujú na aktívne zapojenie sa do spoločnosti a ekonomiky. Okrem toho má pozitívny vplyv aj na ďalšie oblasti života – vzdelaní ľudia majú zvyčajne lepšie zdravie, väčší záujem o verejné dianie, častejšie sa zapájajú do života komunity a menej často páchajú trestné činy, či sú závislí od sociálnej pomoci. V čase rýchlych zmien a rozvoja vedomostnej ekonomiky je vzdelanie základom pre kvalitný život. Vzdelávací systém je potrebné modernizovať tak, aby lepšie pripravoval ľudí na život a prácu v 21. storočí – od digitálnej transformácie škôl a rozvoja zručností, cez kvalitné predškolské a vysokoškolské vzdelávanie, až po celoživotné učenie a podporu učiteľov ako kľúčových aktérov zmeny.

Zdravie patrí medzi najdôležitejšie hodnoty v živote a zároveň prináša množstvo ďalších benefitov – zlepšuje prístup k vzdelaniu a zamestnaniu, zvyšuje produktivitu a bohatstvo, znižuje náklady na zdravotnú starostlivosť, podporuje kvalitné spoločenské vzťahy a prispieva k dlhšiemu životu. Ak chceme dosiahnuť zlepšenia v zdravotnom stave populácie, je potrebné sústrediť sa najmä na prevenciu chorôb a zvýšiť kvalitu zdravotníckeho systému, obzvlášť u zraniteľnejších skupín obyvateľstva. Investície do podpory zdravého života sú tiež efektívny a dlhodobý udržateľný spôsob, ako zlepšiť kvalitu života celej spoločnosti. Systém zdravotného poistenia, ako aj riadenie ministerstva a jeho podriadených organizácií, by mali

prejsť veľkou reformou s cieľom zvýšenia efektívnosti v zdravotníctve.

Sociálny systém predstavuje bezpečnostnú sieť, ktorá pomáha ľuďom zvládať životné situácie – či už ide o stratu zamestnania, chorobu, starobu alebo iné náročné situácie. Kvalitný a dostupný sociálny systém prispieva k pocitu istoty, znižuje riziko chudoby a podporuje spoločenskú súdržnosť. Investície do funkčného sociálneho systému sa vracajú nielen vo forme väčšej stability a spokojnosti, ale aj cez znížené náklady na riešenie sociálnych problémov v budúcnosti. Štát by mal modernizovať sociálny systém tak, aby bol spravodlivý, adresný a motivujúci – od stabilného a výhodného dôchodkového sporenia, cez lepšie prepojenie sociálnych a zdravotných služieb, až po systémové opatrenia na zabezpečenie dôstojného minima a podporu rodín službami, nielen dávkami.

Kvalita životného prostredia má priamy vplyv na naše zdravie a celkovú pohodu. Čisté a neznečistené prostredie tiež prispieva k duševnému zdraviu, pomáha ľuďom regenerovať sa po každodennom strese a podporuje fyzickú aktivitu. Prístup k zeleným plochám, ako sú parky či lesy, je preto neoddeliteľnou súčasťou kvalitného života. Zároveň platí, že nielen naše zdravie, ale aj ekonomika závisí od prírodných zdrojov. Slovensko by malo aktívne investovať do zelenej transformácie – nielen znižovať dopady klimatickej krízy, ale aj cielene zlepšovať kvalitu ovzdušia, rozvíjať zelenú infraštruktúru v mestách a prejsť z odpadového na obehové hospodárstvo. Potrebujeme efektívnejšie triedenie odpadu, spravodlivejšie poplatky podľa množstva vyprodukovaného odpadu a prísnejšiu kontrolu emisií z priemyslu.

Spoločenské vzťahy a komunita - Ľudia sú spoločenské bytosti, a preto zohráva kvalita našich medziľudských vzťahov kľúčovú úlohu v tom, ako sa cítime a ako sa nám žije. Výskumy ukazujú, že čas strávený s priateľmi a blízkymi je spojený s vyššou mierou pozitívnych emócií a nižšou mierou stresu či úzkosti. Silná sociálna sieť alebo

”

Kvalitný a dostupný sociálny systém prispieva k pocitu istoty, znižuje riziko chudoby a podporuje spoločenskú súdržnosť.

komunitné zázemie ponúka nielen emocionálnu oporu v dobrých aj ťažkých časoch, ale aj praktické výhody – napríklad prístup k pracovným príležitostiam, službám alebo rôznym formám pomoci. Spoločenské väzby tak tvoria neviditeľnú, no dôležitú infraštruktúru, ktorá zvyšuje odolnosť jednotlivcov aj celých komunít. Aby štát podporil silné a súdržné komunity, musí aktívne brániť spoločnosť pred rozdeľovaním spôsobeným hoaxami a dezinformáciami. To si vyžaduje komplexný prístup – od rozvíjania mediálnych a digitálnych zručností ľudí a najmä študentov, cez aktívne zasahovanie proti šíriteľom nepravdivých informácií až po budovanie dôvery prostredníctvom silných a dôveryhodných inštitúcií.

Osobná bezpečnosť zahŕňa ochranu pred fyzickým napadnutím, krádežami a inými formami kriminality, ktoré môžu mať vážne dôsledky – od straty majetku a zdravia až po psychické následky ako úzkosť či posttraumatický stres. Z výskumov vyplýva, že jedným z najvýraznejších dopadov kriminality na kvalitu života nie je len samotný čin, ale pocit ohrozenia a zraniteľnosti, ktorý u ľudí vyvoláva. Strach o vlastnú bezpečnosť negatívne ovplyvňuje ich každodenné rozhodnutia – obmedzuje pohyb, oslabuje dôveru vo verejné inštitúcie a znižuje celkový pocit pohody. Základom by mala byť najmä moderný, profesionálny a dôveryhodný Policajný zbor, ktorého fungovanie má byť nezávislé od politických vplyvov, zamerané na prevenciu kriminality, rešpektovanie ľudských práv a posilnenie práce v teréne. Súčasťou zmien by malo byť zvýšenie počtu policajtov v komunitách, scivilnenie administratívnych pozícií, lepšie vzdelávanie so zameraním na nenásilné riešenia a väčšie zastúpenie menšín v zbore. Takto postavená polícia dokáže nielen účinne chrániť, ale aj budovať dôveru v celej spoločnosti.

Občianska angažovanosť a dôvera v štát (a verejné inštitúcie) je základom spoločenskej súdržnosti aj celkovej pohody obyvateľov. V súčasnej dobe ľudia čoraz viac očakávajú, že vlády budú

konať otvorene a zrozumiteľne. Transparentnosť je nevyhnutná na to, aby občania mohli kontrolovať verejnú moc, dôverovali jej a cítili, že pravidlá platia pre všetkých rovnako. Tam, kde sú rozhodnutia transparentné, je menší priestor pre korupciu, zneužitie moci alebo nehospodárne nakladanie s verejnými financiami. Štát by mal posilňovať občiansku angažovanosť cez dôveru v inštitúcie tým, že zabezpečí ich otvorenosť, zrozumiteľnosť a transparentné rozhodovanie – nejde len o hodnoty, ale o kľúčové podmienky pre kvalitné verejné služby, spravodlivé zaobchádzanie a silnú spoločenskú súdržnosť.

Dosiahnuť **rovnováhu medzi pracovným a súkromným životom** je výzvou pre väčšinu pracujúcich ľudí, najmä pre rodiny. Schopnosť sklbiť zamestnanie, starostlivosť o domácnosť a čas pre seba je kľúčová pre pohodu všetkých členov domácnosti. Preťaženie v jednej oblasti často vedie k frustrácii a stresu v iných. Jedným z hlavných faktorov pracovnej rovnováhy je samotný čas strávený v práci. Viaceré štúdie naznačujú, že dlhé pracovné hodiny môžu poškodzovať zdravie, zvyšovať únavu a stres a znižovať bezpečnosť pri práci. Kvalitne strávený voľný čas podporuje duševnú rovnováhu, regeneráciu a znižuje riziko vyhorenia. Štáty môžu túto situáciu zlepšiť podporou flexibilných pracovných podmienok, ako sú skrátené úväzky, možnosť práce z domu či podpora starostlivosti o deti.

Meranie pocitov a **spokojnosti so životom** je síce subjektívne, no predstavuje cenný doplnok k objektívnym údajom pri hodnotení kvality života v rôznych krajinách. Prieskumy verejnej mienky, ktoré sa zameriavajú na celkovú životnú spokojnosť alebo šťastie, ponúkajú jedinečný pohľad na to, ako sa ľudia cítia vo svojej každodennosti – bez ohľadu na to, aké sú ich objektívne životné podmienky. Tento typ informácií je preto dôležitý pri vytváraní politik, ktoré skutočne reagujú na potreby ľudí.

”

Z výskumov vyplýva, že jedným z najvýraznejších dopadov kriminality na kvalitu života nie je len samotný čin, ale pocit ohrozenia a zraniteľnosti, ktorý u ľudí vyvoláva.

NÁVOD PRE ÚSPEŠNÉ SLOVENSKO ÚRADNÍCKEJ VLÁDY

Kabinet úradníckej vlády predstavil na svojom záverečnom zasadnutí „Návod pre úspešné Slovensko“, ktorý identifikoval najväčšie súčasné výzvy, od ktorých závisí budúcnosť Slovenska. Navrhnuté opatrenia mali pomôcť budúcim vládam otočiť nepriaznivý kurz smerovania krajiny a posilniť jej schopnosť reagovať a adaptovať sa na budúcnosť. Materiál identifikoval **štyri najväčšie strategické výzvy Slovenska**: zastaviť exodus šikovných ľudí; efektívnejšie použiť peniaze z EÚ na dobiehanie zvyšku Únie; presunúť kompetencie, ale aj financie zo štátu na obce a mestá a pripraviť sociálny systém na budúce megatrendy – najmä klimatická kríza a digitalizácia. Budúcnosť Slovenska bude záležať od toho ako sa s týmito výzvami dokáže krajina vysporiadať!

DOBEHNÚŤ ZAMEŠKANÉ: 15 ROKOV (NE)VYUŽITÝCH EUROFONDŮ?¹³

1. Pripraviť a následne schváliť dlhodobú stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2050.
2. Vytvoriť fond na predprojektovú prípravu v minimálnej výške 50 miliónov eur ročne.
3. Vytvoriť záväzný a predvídateľný harmonogram vyhlasovania výziev.
4. Zrýchliť a skvalitniť vyhodnocovanie žiadostí.
5. Pokračovať v dohľade nad využívaním eurofondov na úrovni vlády.
6. Zlepšiť kvalitu prípravnej fázy verejného obstarávania.
7. Zvýšiť mieru digitalizácie a pri kontrole sa zamerať len na rizikové projekty.
8. Posilniť preventívnu funkciu auditu.
9. Zabezpečiť plnú elektronizáciu procesov.
10. Zlepšiť komunikáciu výziev a proaktívne ich konzultovať s kľúčovými partnermi ešte pred zverejnením.

¹³ Detailnejšie spracované v samostatnej kapitole „Finančné mechanizmy EÚ“

MAGNET PRE TALENT: AKO SLOVENSKO MÔŽE PRILÁKAŤ A UDRŽAŤ TALENTOVANÝCH ĽUDÍ

Talent rozhodne o budúcom úspechu Slovenska, ktoré však už teraz čelí vážnemu problému s jeho odlivom. Nedostatok talentovaných a kvalitných ľudí zásadným spôsobom obmedzuje firmy a odrádza ich od investícií a rozširovania ekonomických aktivít. Odchod mladých ľudí oslabuje rodinné a iné spoločenské väzby. Má negatívne dopady na zdravie spoločnosti. V neposlednom rade oslabuje mieru otvorenosti a tolerancie našej spoločnosti.

Sme jednou z mála krajín EÚ, z ktorej utečie viac študentov, ako ich dokážeme prilákať. Veľká časť najlepších maturantov odchádza do zahraničia najmä kvôli školám s lepším renomé, ale aj lepšiemu uplatneniu na trhu práce. Každý piaty vysokoškolač dnes študuje v zahraničí. Česká republika a Maďarsko patria medzi ich najčastejšie destinácie. Po skončení štúdia sa približne polovica z nich už nevráti. Ani tí, ktorí ostanú na Slovensku, tu však nemusia zostať natrvalo. Mladí výskumníci a odborníci často odchádzajú za lepšími príležitosťami do zahraničia, kde získajú priaznivejšie platové podmienky a pracovné zázemie.

Stratou jedného vysokoškolsky vzdelaného človeka prichádza štát odhadom o hodnotu vo výške 2,8 mil. eur. Slovensko v súčasnosti stráca tisíce odborníkov, najmä v IT, zdravotníctve a vede. Až 10 % obyvateľov Slovenska žije v zahraničí, pričom mnohí už neplánujú návrat. Krajina tak bez proaktívnej talentovej politiky prichádza o desiatky

miliónov eur v pridanej hodnote ročne.

Značná časť tých, ktorí odišli a žijú v zahraničí, nemá k návratu jasný postoj a existuje priestor pre zmenu ich rozhodnutia, ktorý je potrebné využiť. Dôležitú úlohu v rozhodovaní zohráva aj celkový stav spoločnosti, ktorý v súčasnosti nie je ideálny – nízka dôvera v štátne inštitúcie, vysoká byrokracia a chýbajúca perspektíva do budúcnosti. Aj keď sa v posledných rokoch situácia mierne zlepšila, stále existuje veľký priestor na prilákatie Slovákov späť. Medzi hlavné faktory rozhodovania patria ponúkané pracovné príležitosti, rozvinutá infraštruktúra a prítomnosť iného talentu v krajine. Špeciálne miesto v srdci však majú aj emocionálne a sociálne väzby a pocit morálnej zodpovednosti za budúce smerovanie krajiny.

Slovensko nemôže čakať len na návrat Slovákov, musíme pritiahnuť aj zahraničných odborníkov. Máme na to dobré predpoklady – sme členom EÚ, máme výhodnú polohu a ponúkame bezplatné vysokoškolské vzdelanie. Problémom však zostáva zložitý imigračný proces a slabá podpora integrácie. Ak chceme, aby sem prichádzali kvalifikovaní ľudia a zostali tu dlhodobo, musíme im uľahčiť vstup na trh práce a pomôcť im zapojiť sa do spoločnosti. Rozhodujúcu úlohu pritom nehrajú len štátne inštitúcie, ale aj kraje, mestá a obce, ktoré môžu aktívne prispieť k tomu, aby sa cudzinci cítili ako doma.

SAMOSPRÁVA ŠITÁ NA MIERU POTREBÁM ĽUDÍ A REGIÓNOV

Decentralizácia na Slovensku sa začala už v 90. rokoch, no po roku 2006 sa zastavila. Výsledkom sú nekonečné spory medzi vládou a samosprávami o tom, kto je za čo zodpovedný a prečo chýbajú peniaze na dôležité služby. Namiesto riešení vidíme len prehadzovanie viny. Ak chceme efektívnu verejnú správu, ktorá skutočne slúži občanom, je nevyhnutné dokončiť decentralizáciu – jasne rozdeliť kompetencie a zabezpečiť k nim aj potrebné financie.

Slovensko čelí vážnemu problému nedôvery v štát a jeho inštitúcie, čo oslabuje súdržnosť

spoločnosti. Jedným z možných riešení je presun právomocí bližšie k ľuďom – na úroveň miest a obcí. Silnejšie samosprávy znamenajú väčšiu kontrolu občanov nad tým, ako sa spravujú verejné financie a rozhoduje o dôležitých otázkach. Ak dostanú miestne inštitúcie viac kompetencií a zdrojov, budú môcť efektívnejšie riešiť problémy ako chudoba, bývanie, kriminalita či krízové situácie, aké priniesla pandémia alebo vojna na Ukrajine. Decentralizácia tiež posilňuje pocit spolupatričnosti a znižuje priestor pre korupciu – krajiny s menšou mierou centralizácie bývajú spravdiva ekonomicky silnejšie a transparentnejšie.

V rámci Európskej únie patríme medzi krajiny s najnižšou mierou decentralizácie, pričom najviac to pociťujú obce. Hlavným problémom je ich rozdrobenosť – mnohé sú príliš malé na to, aby dokázali prevziať viac úloh a zabezpečiť kvalitné služby pre svojich obyvateľov. Mnohé slovenské samosprávy nemajú dostatok personálnych, finančných ani organizačných zdrojov na to, aby mohli fungovať samostatne a efektívne.

Cieľom decentralizácie by malo byť presunúť viac kompetencií zo štátnej správy na územnú samosprávu, s výnimkou kľúčových úloh, ktoré musia zostať v rukách štátu. Namiesto súčasného modelu preneseného výkonu štátnej správy by bolo efektívnejšie zaviesť užšiu spoluprácu medzi štátom a samosprávami, prípadne využívať verejnoprávne zmluvy.

Súčasné rozdelenie kompetencií medzi štátom a samosprávami je komplikované, pre občana neprehľadné a umožňuje prehadzovať zodpovednosť z jedného orgánu na iný. Zároveň sa nedá presne určiť, či majú samosprávy dostatok peňazí na svoju činnosť. Princípy spravodlivého rozdelenia právomocí a politickej zodpovednosti nie sú dostatočne rešpektované – ten, kto je zodpovedný, by mal mať aj potrebné nástroje a zdroje na rozhodovanie.

Financovanie územnej samosprávy má viaceré problémy. Je príliš závislé od jedného a volatilného zdroja, obce majú obmedzené možnosti generovať vlastné príjmy. V porovnaní so zahraničím majú samosprávy nízky podiel vlastných zdrojov, pričom regionálna úroveň takmer žiadne. Obce by mali mať viac vlastných príjmov, ich financie by mali lepšie odrážať ekonomickú silu regiónu a zaviesť by sa mala zákonom stanovená solidarita medzi nimi. Zvýšenie právomocí v daňovej politike by im umožnilo lepšie hospodáriť.

Existuje viacero možností reformy podoby regionálnej samosprávy – jednou z ciest je zlučovanie obcí, druhou vytvorenie druhej úrovne

samosprávy spájaním obcí (municipalizácia). Zlučovanie obcí je predovšetkým politicky citlivá téma, preto je dôležité nájsť vyvážený model, ktorý jasne určí rozdelenie kompetencií. Keďže podmienky v jednotlivých regiónoch sa líšia, treba otvorene diskutovať o rôznych prístupoch – iné riešenie môže byť vhodné pre malé obce v blízkosti veľkých miest a iné pre tie viac rozdrobené napr. na juhovýchode krajiny. Ak štát neodovzdá samosprávam viac kompetencií alebo nedôjde k zlučovaniu obcí, municipalizácia sa javí ako logická alternatíva nahrádzajúca súčasné vyššie územné celky.

Regionálna prosperita nemá univerzálne riešenie, pretože každý región je iný. Rozhodnutia musia byť prispôbené týmto špecifikám, len tak budú bližšie ľuďom a budú odrážať ich potreby. Je potrebné nájsť špecifický potenciál jednotlivých regiónov, posilniť ich konkurencieschopnosť a odstrániť prekážky rastu. V najbližšom období by sa podpora mala sústrediť na regionálne centrá rastu.

Uvedomujeme si, že ide najmä o politickú reformu a preto je potrebná politická zhoda na jej realizáciu. Bude potrebné skombinovať viaceré hĺbkové zmeny a hľadať kompromisy. Navrhované zmeny kompetencií si vyžadujú racionalizáciu a reorganizáciu štátnej správy. V súlade s procesom decentralizácie by malo dôjsť k zníženiu počtu ústredných orgánov, ich podriadených organizácií a miestnych úradov štátnej správy.

Všetky nevyhnutné opatrenia nie je možné realizovať naraz. Musia byť rozložené na dlhšie časové obdobie a preto je potrebná zhoda na stratégiu, ktorá sa nebude najbližšie desaťročie meniť. Komplikovanosť zmien, náročnosť reforiem a dĺžka realizácie, si vyžaduje silný manažment pôsobiaci na nadrezortnej úrovni. Navrhované riešenia umožňujú, aj na základe skúseností z iných štátov, dosiahnuť úspory v systéme, pričom podporia hospodársky rast na Slovensku a skvalitnia život ľudí u nás.

”

Je potrebné nájsť špecifický potenciál jednotlivých regiónov, posilniť ich konkurencieschopnosť a odstrániť prekážky rastu.

SOCIÁLNE SPRAVODLIVÁ KRAJINA

Súčasný sociálny systém má veľa problémov - je postavený na dávkach, ale chýbajú kvalitné služby. Mnohé dávky sú ešte aj nekoncepčné, chaotické alebo stratili zmysel. Ochrana najzraniteľnejších skupín je nedostatočná, chýba adresnosť pomoci. Dôchodkový systém zápasí s nerovnováhou medzi solidaritou a zásluhovosťou. Rodinná politika sa málo zameriava na služby, sociálne inovácie sú takmer nevyužívané a mnohé sociálne služby sú fyzicky aj finančne nedostupné. Mnohí zamestnaní ľudia sa ocitajú v riziku chudoby. Doterajšie nástroje sa ukázali ako nedostatočné a mnohé ad hoc riešenia síce pomohli, ale zároveň vytvorili nové nespravodlivosti. Chýbajú spoľahlivé dáta pre efektívnejšiu a adresnejšiu pomoc a pri poskytovaní sociálnych služieb nevyužívame naplno možnosti moderných technológií. Celkovo tak systém neplní svoju úlohu efektívne ani v bežných podmienkach, nieto ešte v čase kríz.

Globálne megatrendy prinášajú ďalšie výzvy

pre sociálne systémy. Klimatická zmena spôsobujú čoraz častejšie a nepredvídateľné škody, zatiaľ čo digitalizácia ohrozuje mnohé pracovné miesta automatizáciou. Na výzvy dnešnej doby nie sme dostatočne pripravení. Kombinácia kríz a nových neistôt si vyžaduje modernizáciu sociálnej ochrany a inklúzie.

Ak chceme adekvátne reagovať na globálne zmeny, **nevyhnutné sú zásadné reformy vo vzdelávaní aj v pracovnej legislatíve.** Tradičné profesie v priemysle a poľnohospodárstve ustupujú a naopak, rastie význam sektora služieb a informačných technológií. Tie si vyžadujú nielen vyššiu vzdelanosť, ale aj väčšiu samostatnosť v rozhodovaní a práci. Zároveň starnutie populácie dramaticky zvyšuje výdavky na dôchodky, zdravotnú starostlivosť a dlhodobú opateru. Bez modernizácie týchto systémov budú verejné financie čeliť rastúcemu tlaku. Úprava sociálneho systému by sa mala sústrediť hlavne na témy ako:

- » **Automatické stabilizátory**, ktoré môžu výrazne pomôcť pokrývať sociálne riziká bez nutnosti vládných zásahov. Patrí sem režim skráteného pracovného času, ktorý chráni pracovné miesta pri poklese dopytu, a poistenie v nezamestnanosti, ktoré je kľúčové pri úpadku odvetví.
- » **Životné minimum**, ktoré nezmyselným nastavením stráca svoj význam a malo by byť novo definované – na existenčné minimum, pokrývajúce základné potreby, a sociálne životné minimum, predstavujúce cieľovú úroveň príjmu.
- » **Dôchodkový systém**, ktorý by mal byť stabilný a jeho reforma by mala zahŕňať lepšie prepojenie veku odchodu do dôchodku s dĺžkou života a lepšie nastavenie druhého piliera. Dôležitá je aj širšia dohoda o zásluhovosti a solidarite, ktorú oslabili nesystémové zásahy.
- » **Rodinná politika**, ktorá by mala podporovať zosúladenie práce a rodiny skôr službami než zvyšovaním dávok. Je potrebné zachovať univerzálny prídavok na deti, flexibilnú rodičovskú dovolenku a rozšíriť dostupné bývanie pre mladé rodiny.
- » **Sociálne služby**, ktoré sú často dostupné len formálne, preto je nutné lepšie prepojiť zdravotnú a sociálnu starostlivosť, reformovať financovanie a zlepšiť pracovné podmienky opatrovateľov.
- » **Účinná spolupráca so súkromným a tretím sektorom** dokáže zmierňovať mnohé riziká. Štát by sa mal viac venovať sociálnym inováciám a škálovaniu najlepších riešení pre celoštátnu úroveň.
- » **Kľúčom je výkonná ekonomika a flexibilný trh práce.** Sociálny systém má podporovať ľudí s nedostatočnými príjmami, no jeho preventívna časť by mala zabrániť, aby takúto pomoc vôbec potrebovali.

Odporúčania

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
1	Rast	Podpora podnikania	ByroKAT: Vytvorenie samostatnej pozície v rámci štátu, ktorej úlohou bude navrhovať možnosti zníženia byrokracie a nadbytočnej regulácie pre podnikateľov. Cieľom je zníženie byrokratickej záťaže pre podnikateľov aspoň o tretinu. Zavedenie princípu one-in-one-out a „sunset clauses“ pre vybrané regulácie pre podnikateľov. Zavedenie princípu automatického schválenia vybraných žiadostí a úkonov zo strany podnikateľov v prípade, že úrady alebo iné zainteresované strany neodpovedia v stanovenej lehote.	2	Nízka	Vysoká
2	Rast	Podpora podnikania	Malé a stredné podniky: Podpora malého a stredného podnikania maximálnym zjednodušením podnikania, urýchlením technologického transferu a podporou prenikania na zahraničné trhy. Podpora podnikavosti a integrácia základných princípov podnikania do vzdelávacieho systému.	4	Stredná	Stredná
3	Rast	Podpora podnikania	Automotive deal: Vytvorenie dlhodobej dohody medzi štátom a automobilovým sektorom. Táto dohoda zabezpečí pre automobilový priemysel konkurencieschopnejšie a predvídateľnejšie prostredie, modernú infraštruktúru a dostatočne kvalifikovanú pracovnú silu reagujúcu na meniace sa požiadavky trhu. Na oplátku sa automobilový priemysel zaviazal k investíciám s vyššou pridanou hodnotou na Slovensku.	1	Nízka	Stredná
4	Rast	Podpora podnikania	Start-up a škálovanie: Aktívne podporovať vznik start-upov (napríklad vytvorením národného programu) a rast úspešných slovenských firiem, vrátane finančných nástrojov a podpory ich prenikania na zahraničné trhy.	4	Nízka	Stredná
5	Rast	Podpora podnikania	Rizikový kapitál: Zlepšenie prístupu slovenských firiem ku kapitálu. Podpora vzniku jednotného kapitálového trhu v únii a odstraňovanie bariér. Posilnenie úlohy a motivácie penzijných fondov a poisťovní pri investovaní do firiem.	4	Nízka	Stredná
6	Rast	Inovácie	Vytváranie centier excelentnosti a „talent hubs“: Podporovať vznik a rozvoj centier excelentnosti v kľúčových digitálnych oblastiach. Vytváranie talent hubs, atraktívnych výskumných oáz napríklad zapojením sa do veľkých výskumných infraštruktúr.	4	Nízka	Stredná
7	Rast	Inovácie	Zvýšenie investícií do R & D: Zvýšenie verejných aj súkromných investícií do výskumu a vývoja (s väčším dôrazom na kľúčové priority Európskej únie, aby sa zvýšila šanca na získanie európskych fondov), napríklad prostredníctvom stimulov pre firmy investujúce do R & D, otvorením možností investovania pre banky a penzijné fondy, navýšením rozpočtu pre verejné výskumné inštitúcie a podporou spolupráce medzi akademickou sférou a podnikmi. Zavedenie systému vyššieho finančného ohodnotenia pre výskumné a vývojové tímy dosahujúce medzinárodne konkurencieschopné výsledky. Výrazne zjednodušiť proces uchádzania sa o granty vo vede a výskume	8	Nízka	Nízka
8	Rast	Inovácie	Dôraz na financovanie oblastí s kľúčovým potenciálom (identifikovaných EÚ) a investovanie do silnejšieho previazania s európskym inovačným priestorom. Prepojiť výskum a vývoj s investíciami do automobilového priemyslu, IT sektora a zelenej ekonomiky.	4	Nízka	Stredná
9	Rast	Inovácie	Nová univerzita alebo výskumný inštitút. Založenie novej univerzity s prísnyimi medzinárodnými štandardmi alebo vytvorenie špičkovej výskumnej inštitúcie (SIT alebo SlovakAI) zameranej na oblasti kľúčové pre umelú inteligenciu a digitálnu a zelenú transformáciu, s cieľom udržať domáci talent a prilákať zahraničných odborníkov.	4	Nízka	Stredná
10	Rast	Inovácie	Dual use technology. Pri investovaní dodatočných finančných prostriedkov do obrany a bezpečnosti podporovať aj rozvoj technológií s dvojakým využitím (dual use), ako je kyberbezpečnosť, autonómne systémy alebo komunikačné technológie, ktoré majú potenciál pre komerčné uplatnenie a môžu tak viac prispieť k rozvoju slovenskej ekonomiky.	4	Nízka	Nízka

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
11	Rast	Inovácie	Osobné zdravotníctvo a školstvo: Postupne prechádzať od univerzálnych služieb k tým, ktoré lepšie zohľadňujú individuálne potreby občanov. Účinne prepojiť trendy v digitalizácii, vzdelávaní a starnutí populácie v prospech občanov.	8	Stredná	Vysoká
12	Rast	Talent	Pracovné ponuky na kľúč: Aktívne oslovovanie kvalifikovaných ľudí prostredníctvom pracovných ponúk na kľúč (vrátane možností bývania a vzdelávania pre rodinných príslušníkov).	4	Nízka	Stredná
13	Rast	Talent	Globálna sieť talentu: Vytvoriť a udržiavať sieť kontaktov s talentovanými Slovákmi žijúcimi v zahraničí s cieľom využiť ich expertízu a angažovanosť pre rozvoj Slovenska, a to aj bez ich fyzickej prítomnosti či trvalého pracovného pomeru.	2	Nízka	Nízka
14	Rast	Talent	Riadená migrácia: Vytvoriť systém riadenej migrácie, ktorý bude zohľadňovať potreby trhu práce a spoločnosti. Zvýšenie personálnych a technických kapacít cudzineckej polície a ďalších úradov (MŠVVaM, ÚPSVaR a pod.) a optimalizácia administratívnych procesov pri vydávaní pracovných povolení a uznávaní dokumentov s cieľom výrazne skrátiť čakacie doby pre cudzincov. Zabezpečiť efektívne procesy pre príchod a integráciu cudzincov napr. cez zjednodušenie vydávania modrých kariet.	4	Stredná	Stredná
15	Rast	Talent	Spiaci talent: Odstraňovať systémové problémy spôsobujúce generačnú chudobu vo vylúčených komunitách, najmä vo vzdelávaní, bývaní a prístupe k zdravotnej starostlivosti. Implementovať ciele programy a opatrenia na podporu zamestnateľnosti Rómov a iných vylúčených skupín obyvateľstva, ktoré budú zahŕňať napríklad jazykové kurzy, rekvalifikácie, mentoring a odstraňovanie bariér diskriminácie na trhu práce.	8	Stredná	Vysoká
16	Rast	Talent	Celoživotné vzdelávanie: Spolu so súkromným sektorom posilňovať politiky trhu práce zamerané na zvyšovanie zamestnanosti a adaptability pracovnej sily, ako sú rekvalifikačné kurzy (re-skilling a up-skilling), poradenstvo, podpora mobility za prácou a opatrenia na zosúladenie súkromného a pracovného života.	4	Nízka	Stredná
17	Rast	Talent	Kampaň „Návrat domov“: Spustiť národnú kampaň zameranú na prilákanie Slovákov žijúcich v zahraničí späť na Slovensko za účelom zamestnania, ktorá by aktívne komunikovala pracovné príležitosti a výhody života na Slovensku. O.i. zjednodušiť administratívny proces uznávania dokladov o vzdelaní získaných v zahraničí. Tiež zvýšiť investície do slovenských univerzít a realizovať reformy zamerané na zlepšenie kvality výučby a materiálneho vybavenia, aby sa vytvorili atraktívnejšie podmienky pre štúdium a podporil sa návrat slovenských študentov zo zahraničia.	2	Nízka	Nízka
18	Rast	Vzdelávanie	Transformácia obsahu: Realizovať digitálnu transformáciu školstva, ktorá presunie dôraz z memorovania na rozvoj zručností relevantných pre budúci trh práce, a to prostredníctvom integrácie moderných technológií do výučby a úzkej spolupráce so zamestnávateľmi pri tvorbe kurikúl. Vytvorenie Vzdelanostnej banky. Využiť AI nástroje na odhaľovanie plagiátov.	8	Nízka	Vysoká
19	Rast	Vzdelávanie	Predškolské vzdelávanie: Zlepšiť dostupnosť a kvalitu predškolského vzdelávania, najmä pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.	4	Nízka	Stredná
20	Rast	Vzdelávanie	Účinná akreditácia a STEM: Pre zvýšenie kvality vysokých škôl zreformať akreditačný proces, cielene podporovať STEM odbory (veda, technika, inžinierstvo, matematika) a zamerať sa na zlepšenie kvality pedagogických fakúlt. Zároveň treba výrazne zvýšiť kvalitu aj v spoločenských vedách, aby poskytovanie verejných služieb a implementácie potrebných zmien prebiehali hladšie v budúcnosti.	3	Nízka	Vysoká
21	Rast	Vzdelávanie	Finančná a mediálna gramotnosť: Zaviesť a posilniť výučbu finančnej a mediálnej gramotnosti na všetkých stupňoch škôl zaradením tejto témy priamo do učebných osnôv.	5	Nízka	Nízka

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
22	Rast	Vzdelávanie	Atraktivita a prestíž učiteľskej profesie: Zvýšiť atraktivitu učiteľskej profesie prostredníctvom zvýšenia plátov, zlepšenia metodologickej podpory a rozšírenia kariérnych príležitostí pre učiteľov.	8	● Stredná	● Stredná
23	Rast	Investície	Dlhodobý investičný plán: Zavedenie jasného, zrozumiteľného a verejného plánu investícií naprieč politickými cyklami na dlhé roky dopredu zahŕňajúci všetky zdroje financovania a všetky verejné investície.	2	● Nízka	● Stredná
24	Rast	Investície	Profesionálne plánovanie a riadenie eurofondov a ich aktivácia: Lepšie plánovanie a výrazne menej byrokracie v celom procese. Eurofondy aj štátne peniaze na investície sa musia využívať priebežne, nie presúvať sa z roka na rok na účtoch alebo hromadiť na konci programových období. Aktivácia európskych fondov - maximálne využiť možnosti európskych peňazí - nielen EÚ fondy, aj Modernizačný fond, Sociálno-klimatický fond, aj nenárokovateľné fondy ako Horizon a ďalšie.	3	● Stredná	● Vysoká
25	Rast	Investície	Prioritizačný a kontrolný mechanizmus: Zaviesť systém, ktorý zabezpečí, že sa budú realizovať hlavne prioritné investície, a tiež kontrolovať, či projekty skutočne napredujú. Ak sa projekty neposúvajú, peniaze musíme presmerovať na perspektívnejšie investície. Vytvorí centrálny tím pre správu, kontrolu a vyhodnocovanie plnenia investičného plánu.	4	● Vysoká	● Nízka
26	Rast	Investície	Centrálna projektová kancelária: Vytvorí „centrálnu projektovú kanceláriu“, ktorá bude jednotlivým verejným investorom pomáhať s prípravou projektov a projektovej dokumentácie, vďaka centralizovaným odborným kapacitám.	2	● Nízka	● Stredná
27	Rast	Digitalizácia	Štát po ruke: Digitalizácia služieb štátu so zreteľom na klientsky prístup pri všetkých službách. Najlepšie digitálne vo forme aplikácie (kde to dáva zmysel). Pozitívnym vedľajším účinkom bude tlak na inovácie aj vo firemnom sektore.	3	● Stredná	● Vysoká
28	Rast	Digitalizácia	Vládny inovačný hub: Vytvorenie špecializovaného útvaru na báze spolupráce štátu, inovatívneho súkromného sektora a univerzít, ktorého misiou bude zavádzať inovatívne postupy do fungovania štátu a podnikania.	2	● Nízka	● Stredná
29	Rast	Digitalizácia	Skoré využitie technológií: Podporovať skoré využitie moderných technológií vo verejnej správe a v podnikateľskom prostredí, s kľúčovou úlohou pre Chief Information Officerov (CIO) pri riadení tejto transformácie. Uprednostňovanie riešení s otvoreným zdrojovým kódom (open source) tam, kde je to vhodné z hľadiska nákladov, bezpečnosti a transparentnosti. Podporovať rozvoj digitálnej infraštruktúry.	4	● Nízka	● Stredná
30	Rast	Zelená transformácia	Zelená infraštruktúra a zelené obstarávanie: Investície zo strany štátu do zatepľovania budov, budovania zelenej infraštruktúry, predovšetkým do rozvoja a posilnenia elektrickej a nabitacej siete, úložných systémov a urýchlenia pripojenia kapacít z obnoviteľných zdrojov energie, aby sa zabezpečili podmienky pre rozvoj zelenej ekonomiky.	8	● Stredná	● Vysoká
31	Rast	Zelená transformácia	Transformácia technológií energeticky náročných odvetví s cieľom znížiť produkované emisie aj s využitím pripravovaného Fondu konkurencieschopnosti Európskej únie.	8	● Stredná	● Vysoká
32	Rast	Zelená transformácia	Testovací priestor: Vytvorenie a ponúkajúce rozsiahleho testovacieho priestoru pre nové technológie, s počiatočným zameraním na oblasť autonómnej a prepojenej mobility a zelenej infraštruktúry (napríklad testovanie autonómnych vozidiel, dronov, dobíjajúcich staníc), aby sa tak prilákali investície a podporili inovácie.	4	● Nízka	● Stredná

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
33	Rast	Zelená transformácia	Energetická politika: Zníženie závislosti na dodávkach energetických surovín (z Ruska) a zvýšenie bezpečnosti. Revízia štátnej pomoci v energetike s cieľom odstrániť krízové dotácie a znížiť ceny energií pre podnikateľov. Na úrovni EÚ aj SR hľadať spôsoby zníženia cien energií pre podnikateľov. Energetická politika: Zníženie závislosti na dodávkach energetických surovín (z Ruska) a zvýšenie bezpečnosti. Revízia štátnej pomoci v energetike s cieľom odstrániť krízové dotácie a znížiť ceny energií pre podnikateľov. Na úrovni EÚ aj SR hľadať spôsoby zníženia cien energií pre podnikateľov.	4	● Stredná	● Stredná
34	Rast	Zelená transformácia	Aktívne investovať do zelenej transformácie a cirkulárnej ekonomiky ako príležitosti pre menšie podniky.	6	● Stredná	● Vysoká
35	Rast	Zelená transformácia	Adaptácia na zmenu klímy (povodne, sucho, vysoké teploty a pod.), ale aj ciele zlepšovanie kvality ovzdušia. S aktívnou participáciou samospráv a regiónov.	6	● Stredná	● Vysoká
36	Rast	Verejné financie	Zníženie daňovo-odvodového zaťaženia práce znížením sadzby odvodov, dane z príjmu a/alebo zvýšením nezdaniteľnej časti základu dane.	1	● Nízka	● Nízka
37	Rast	Verejné financie	Zrušenie transakčnej dane	1	● Nízka	● Nízka
38	Rast	Verejné financie	Prorastový daňový mix: Zásadné prekopanie daňového mixu a zjednotenie daňového systému (aj rušenie daňových výnimiek). Postupne presunúť daňové a odvodové zaťaženie z práce na majetkové a environmentálne dane.	8	● Vysoká	● Stredná
39	Rast	Verejné financie	Rozumnejšia konsolidácia: Komplexná revízia všetkých verejných výdavkov - o.i. rušenie dotácií, škrt v prevádzkových výdavkoch štátu. Prorastová štruktúra verejných výdavkov s dôrazom na hodnotu za peniaze a adresnosť.	1	● Stredná	● Stredná
40	Rast	Verejné financie	Reforma rozpočtového procesu zameraná na výsledky, nie vstupy. Záväzné limity výdavkov (najmä zdravotníctvo a penzie). Modernizácia ústavného zákona o rozpočtovej zodpovednosti, čo zabezpečí jeho stabilitu a predvídateľnosť. Nová stratégia riadenia štátneho dlhu podloženú analýzou rizík a nákladov v súlade s najlepšou praxou vo svete.	4	● Stredná	● Vysoká
41	Rast	Verejné financie	Zlepšenie výberu daní vďaka zníženiu daňových únikov. Dokončiť zjednotenie výberu daní a odvodov.	4	● Nízka	● Stredná
42	Rast	Decentralizácia	Posilnenie kompetencie miest a obcí, aby boli bližšie k občanom a mohli efektívnejšie riešiť lokálne problémy. Zabezpečiť aby mohli o časti Eurofondov rozhodovať priamo samosprávy (30 – 40 %).	8	● Vysoká	● Vysoká
43	Rast	Decentralizácia	Efektívnejšie služby občanom: Jasne definovať rozdelenie kompetencií medzi jednotlivými úrovňami samosprávy, aby sa predišlo nejasnostiam a neefektívnosti a zabezpečili kvalitné služby pre občanov. Preskúmať možnosti zlučovania obcí alebo vytvorenia druhej úrovne samosprávy (municipalizácie). Potenciálne finančné zvýhodnenie obcí ochotných spájať svoje kapacity s cieľom fungovať efektívne.	8	● Vysoká	● Vysoká
44	Rast	Decentralizácia	Zmeniť systém financovania samospráv zmenou vzorca prerozdelenia financií, posunom od volatilnej dane z príjmov fyzických osôb k diverzifikovanejšiemu mixu podielových daní, s posilnením podielu miestnych daní a poplatkov, nad ktorými budú mať samosprávy väčšiu kontrolu a zodpovednosť.	8	● Vysoká	● Vysoká
45	Rast	Decentralizácia	Zlepšiť rozvojový potenciál regiónov. Napríklad podporením vzniku a rozvoja kultúrno-kreatívnych komunitných centier, ktoré môžu plniť viacero strategických funkcií: posilniť rozvojový potenciál regiónov, prispieť k úspešnej integrácii cudzincov a zároveň zvýšiť atraktivitu územia pre návratcov. Tieto centrá môžu slúžiť ako priestory prepájania miestnych komunit, kreatívneho podnikania a spoločenského dialógu.	4	● Nízka	● Stredná

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
46	Rast	Organizácia štátu a implementačné kapacity	Modernizácia ľudských zdrojov v službách štátu: Centralizovanejšie riadenie ľudských zdrojov v štátnej správe - zamestnanci štátu a nie zamestnanci ministerstiev - s cieľom dosiahnuť efektívnejšie riadenie, lepšiu mobilitu a spravodlivejšie podmienky pre zamestnancov. Dôraz kladený na výsledky, schopnosti a zodpovednosť, menej na formálne požiadavky ako roky praxe alebo vzdelanie. Konkurencieschopné platové ohodnotenie.	3	● Vysoká	● Stredná
47	Rast	Organizácia štátu a implementačné kapacity	Dôraz na princíp „evidence-based policy making“ , čo znamená systematické využívanie relevantných dát, výskumov a dôkazov o účinnosti rôznych prístupov, s cieľom zabezpečiť, aby boli politiky efektívne, cielené a prinášali čo najlepšie výsledky pre občanov.	4	● Stredná	● Stredná
48	Rast	Organizácia štátu a implementačné kapacity	Zriadiť špecializované implementačné tímy priamo pod predsedom vlády a na ministerstvách s cieľom zabezpečiť efektívne a rýchle zavádzanie kľúčových politických priorít a reforiem.	2	● Stredná	● Stredná
49	Rast	Organizácia štátu a implementačné kapacity	Štíhlejší a agilnejší štát: Realizovať rozsiahlu reformu štátnych organizácií zameranú na zoštíhlenie, zvýšenie efektivity a orientáciu na výsledky. Štíhlejšia administratíva vďaka zrušeniu alebo spojeniu niektorých ministerstiev a úradov, znížovanie počtu úradníkov na základe výsledkov personálnych auditov, centralizácia zdieľaných služieb, prekopanie procesov a nasadeniu IT a AI riešení pomôže štátu stať sa agilnejším.	4	● Vysoká	● Stredná
50	Kvalita života	Organizácia štátu a implementačné kapacity	Zlepšiť transparentnosť inštitúcií , budovať ich odbornosť a tým zvýšiť dôveru ľudí vo verejné inštitúcie.	4	● Nízka	● Stredná
51	Kvalita života	Zdravotníctvo	Zvýšiť efektívnosť zdravotníctva najmä reformami v systéme zdravotného poistenia, v efektívnejšom využívaní financií a v zmenách v riadení ministerstva a podriadených organizácií.	6	● Vysoká	● Vysoká
52	Kvalita života	Zdravotníctvo	Zvýšenie investícií kombináciou navýšenia zdrojov zo štátneho rozpočtu ale aj efektívneho využívania európskych zdrojov. S preferenciou na nové moderné zariadenia, kde bude možné využívať najmodernejšiu technológiu a procesy.	6	● Stredná	● Stredná
53	Kvalita života	Zdravotníctvo	Posilniť úlohu prevencie a všeobecných lekárov a rozšíriť ich kompetencie.	4	● Stredná	● Stredná
54	Kvalita života	Zdravotníctvo	Zdravotná starostlivosť bez čakania. Rozšírime definíciu maximálnych čakacích lehôt aj na sieť ambulancií. Budeme dbať na vynucovanie lehôt, aby občania nemuseli nedôstojne dlho čakať na vyšetrenia. Zavedieme systém povinného objednávaní, ktorý zlepši a sprehľadní prístup k lekárom.	4	● Stredná	● Vysoká
55	Kvalita života	Zdravotníctvo	Reforma nemocníc s dôrazom na výsledky a efektívne hospodárenie. Začneme nemocnice riadiť ako holding/sieť rovnako ako to robia súkromníci.	4	● Vysoká	● Vysoká
56	Kvalita života	Zdravotníctvo	Zlepšime digitalizáciu zdravotníctva a vďaka tomu aj dostupnosť informácií. Vytvoríme jednotný informačný portál o zdraví, ktorý bude na jednom mieste združovať informácie o dostupnosti lekárov, o preventívnych aktivitách, dostupných programoch na odstraňovanie rizikových faktorov, ale aj o základných postupoch pri konkrétnych diagnózach.	4	● Stredná	● Vysoká
57	Kvalita života	Sociálny systém	Zaviesť moderný a férový sociálny systém , ktorý lepšie zvláda sociálne riziká, limituje morálny hazard a je fiškálne zodpovedný.	8	● Vysoká	● Stredná
58	Kvalita života	Sociálny systém	Zaviesť existenčné minimum , ktoré by malo pokrývať základné potreby, a sociálne životné minimum, ktoré by malo byť cieľovou hranicou príjmu, ktorú sa bude štát snažiť zabezpečiť pre každého jednotlivca resp. domácnosť.	4	● Vysoká	● Stredná

P.č.	Rast/ kvalita života	Oblasť	Opatrenie	Očakávaná dĺžka implementácie (v rokoch)	Politická náročnosť	Technická náročnosť
59	Kvalita života	Sociálny systém	Rodinná politika. Podporovať zosúladenie práce a rodiny viac než zvyšovaním dávok. Zaviesť a podporovať flexibilnejšie formy zamestnávania a umožniť rodičom deliť si rodičovskú dovolenku na maximálne tri kratšie časové úseky, s cieľom uľahčiť ženám skorší návrat na trh práce po materstve.	4	Vysoká	Stredná
60	Kvalita života	Sociálny systém	Zreformovať existujúce sporiace systémy (najmä dôchodkový systém) tak, aby boli pre ľudí výhodnejšie a motivovali ich k sporeniu, napríklad prostredníctvom znižovania poplatkov, stabilitou systému a informovanosti o možnostiach sporenia. Dôležitá je aj širšia dohoda o zásluhovosti a solidarite, ktorú oslabili nesystémové zásahy.	6	Nízka	Stredná
61	Kvalita života	Sociálny systém	Prepojenie zdravotnej, sociálnej a dlhodobej starostlivosti s cieľom zlepšiť kvalitu služieb aj znížiť náklady	4	Stredná	Vysoká
62	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Postupný nárast výdavkov na obranu s väčším dôrazom na spoločné celoeurópske projekty a spoločné európske postupy [o.i. v plnení obranných cieľov a v obstarávaní].	4	Stredná	Stredná
63	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Podporovať aktívnu participáciu domácich firiem na projektoch so zahraničnými dodávateľmi pri obstarávaní vojenskej techniky.	4	Nízka	Stredná
64	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Posilnenie strategickej autonómie Európy prostredníctvom investícií do budovania domácej kapacity v oblasti kľúčových technológií a diverzifikácie dovozu kritických materiálov a komponentov.	8	Stredná	Vysoká
65	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Posilniť odolnosť Slovenska voči hybridným hrozbám a propagande prostredníctvom integrácie tejto problematiky do obranných stratégií, zavedenia kritického myslenia a mediálnej gramotnosti do školských osnov, podpory vývoja nástrojov na overovanie faktov a posilnenia aktívnej úlohy verejných bezpečnostných inštitúcií.	2	Nízka	Nízka
66	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Zriadiť špecializované tímy v rámci polície a prokuratúry zamerané výhradne na boj proti online kriminalite, vybavené potrebnými odbornými znalosťami a technickým vybavením na efektívne vyšetrovanie a stiahnutie kybernetických zločinov.	2	Nízka	Nízka
67	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Zvýšiť dôveru v políciu a bezpečnostné inštitúcie. Zabezpečiť nezávislosť policajného zboru od politických vplyvov.	4	Vysoká	Stredná
68	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Zameriavať sa na prevenciu kriminality, rešpektovanie ľudských práv a posilnenie práce v teréne.	4	Stredná	Vysoká
69	Kvalita života	Obrana a bezpečnosť	Zvýšiť počet policajtov v komunitách, scivilniť administratívnych pozície, lepšie vzdelávať so zameraním na nenásilné riešenia a posilniť väčšie zastúpenie menšín v zbore.	4	Stredná	Vysoká
70	Kvalita života	Bývanie	Zabezpečiť zvýšenie ponuky bytov zrýchlením povoľovacích procesov a výstavbou nájomných bytov.	6	Stredná	Vysoká
71	Kvalita života	Bývanie	Zlepšiť dostupnosť bývania zavedením adresnej podpory pre nízkopříjmové domácnosti a lepším prístupom k financovaniu.	4	Nízka	Stredná
72	Kvalita života	Životné prostredie	Posilnenie ochrany biodiverzity prostredníctvom cielenej podpory investícií do prírodného kapitálu. Kľúčové sú opatrenia zamerané na obnovu biotopov, monitoringu a prevencie znečisťovania ovzdušia a vôd, zvyšovanie odolnosti a regeneráciu ekosystémov, ako aj rozvoj ekologického poľnohospodárstva, ktoré prispieva k udržateľnosti krajiny aj zdravšiemu životnému prostrediu.	4	Stredná	Stredná
73	Kvalita života	Životné prostredie	Zavádzať efektívnejšie triedenie odpadu, spravodlivejšie poplatky podľa množstva vyprodukovaného odpadu a prísnejšiu kontrolu emisií z priemyslu.	4	Stredná	Stredná

TRESK!